דער פֿאַרכּישופֿטער שנײַדער

קאַפּיטל א.

איש היה בזלאָדיובקי — אַ מענש איז געווען אין זלאָדרייעווקע, אַ שטעדטעל, וואָס ליגט אין דער סביבה פון מאַזעפּעווקע, נישט ווייט פון חאַפּלאַפּאָוויטש און קאָזאָדאָיעווקע, צווישען יאַמפּעלי און צווישען סטרישטש, פּונקט אויף דעם וועג, וואָס מע פאָהרט פון פּישי־יאַבעדע דורך פּעטשי־חוואָסט קיין טעטרעוועץ און פון דאָרטען קיין יעהופּעץ; ושמו שמעון אליהו — און זיין נאָמען איז געווען שמעון־אלי, און גערופען האָט מען איהם „שמעון־אלי שמע־קולנו“, מחמת ביי׳ם דאַווענען אין שוהל האָט ער געהאַט אַ טבע שרייען, אַרבייטען, זינגען און ציקלען זיך אויף קולי־קולות. והיה האיש חייט — און געווען איז דער מענש אַ שניידער, נישט חלילה פון די געהויבענע שניידערס, וואָס נייהען נאָכ׳ן „טאַבעלטיר“, וואָס מע רופט דאָס „זשורנאַל“, נאָר אַ שניידער אַ לאַטניק, אַ גרויסער מומחה, הייסט דאָס, אויף לעגען אַ לאַטע, פערצירעווען אַ לאָך, מע זאָל נישט דערקענען, אָדער איבערניצעווען וואָס פאַר אַ מלבוש איהר ווילט אויף דער לינקער זייט, ממש מאַכען פון אַלט ניי. נעמען, למשל, איין אַלטען חאַלאַט און איבערמאַכען איהם אויף אַ קאַפּאָטע, פון אַ קאַפּאָטע — אַ פּאָר תחתונים, פון די תחתונים אויסשטיקעווען אַ לייבעל, און פון׳ם לייבעל נאָכדעם עפּיס אַנדעריש — מיינט נישט, אַז דאָס איז אַזאַ גרינגע אַרבייט! און אויף דעם איז „שמעון־אלי שמע־קולנו“ געווען איין בריה אין דער וועלט, און

ЗАКОЛДОВАННЫЙ ПОРТНОЙ

(Заимствовано из старинной хроники)

Глава первая

Бысть муж во Злодеевке — жил человек в Злодеевке, местечке, расположенном в округе Мазеповки, неподалеку от Хаплаповичей и Козодоевки, между Ямполем и Стрищем, как раз на той дороге, по которой ездят из Пиши-Ябеды через Печи-Хвост на Тетеревец, а оттуда — на Егупец.

И наречен бысть оный муж Шимон-Элиогу — и имя ему было Шимен-Эле, а прозвали его «Шимен-Эле Внемли Гласу» за то, что во время моления в синагоге он имел обыкновение бурно проявлять свои чувства: прищелкивать пальцами, вопить и голосить, заливаться на все лады.

И бысть сей муж швецом — и был этот человек портным, — не то чтобы, упаси бог, из перворазрядных, из тех, что шьют по «картинке», именуемой «журналом», а попросту — заплатных дел мастером, то есть умел, как никто, поставить заплату, заштопать дыру, чтобы незаметно было, или перелицевать какую угодно одежку, вывернуть ее наизнанку — прямо-таки превратить старье в новую вещь. Возьмет, к примеру, старый халат и сделает из него кафтан, из зипуна — пару штанов, из штанов выкроит жилетку, а из жилетки — еще что-нибудь... Не думайте, что это так просто!

Вот на такие дела Шимен-Эле Внемли Гласу был поистине мастак. А так как Злодеевка — городок нищий и

מחמת זלאַדיעוועסע איז זעהר אַיין אָרעם שטעדטעל, וואָס דאָרטען מאַכען נייע מלבושים איז עפּיס נישט אַזאַ געוויינטליכע זאַך, האָט מען דעריבער געהאַלטען פון שמעון־אַלי'ן אין זלאַדייעוועסע אַיין עולם ומלואו. אַיין חסרון נאָר, וואָס ער האָט נישט געקאָנט אויסקומען מיט די נגידים, ליעב געהאַט אַריינקוקען אין קהל'שע זאַכען, זיך אָננעמען אַן דער קריוודע פון די אָרעמע לייט, רעדען גאַנץ אָפענטליך אויף די בעלי־טובות, וואָס זענען זיך עוסק אין צרכי־צבור, און דעם בעל־טאַקסע מאַכען מיט דער בלאָטע בפרהסיה, זאָגען אויף איהם, אַז ער איז אַ גזלנשער, אַ בלוטזויגער, אַ מענשענפרעסער, און אויף די שוחטים מיט די רבנים, וואָס האָבען געשלאָגען בלאַט מיט'ן בעל־טאַקסע — אַז ס'איז אַיין כנופיא, אַ כתה פון גנבים, רמאים, קוילערס, רוצחים, גזלנים, אַ רוח אין זייער טאַטענ'ס טאַטען אַריינגעפלויגען געוואָרען ביז דעם זיידען תרח, מיט'ן פעטער ישמעאל אונטערגעשלאָגען!...

צווישען בעלי־מלאכות, חברה „פועל־צדק", האָט זיך „שמעון־אלי שמע־קולנו" גערעכענט פאַר אַ „יודע־נגן"; אויף זייער שפּראַך האָט דאָס געהייסען: אַ מענש, וואָס פערשטעהט אין די קליינע אותיות'לעך, מחמת שמעון־אַלי פלעגט שיטען מיט פסוקים, מיט גאַנצע שטיקער גמרא און מיט מדרשים, וואָס נישט געשטויגען, נישט געפלויגען: „עמך"... „סטנתי"... „אָגיל ואשמח"... „היום הרת עולם"... „ויתרוצצו ויתפוצצו"... „וואָס טיבע יוצר המאורות"... „ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען"... וכדומה אַזעלכע לשון־קודש'דיגע ווערטער, וואָס זענען ביי איהם תמיד געווען גרייט. און דערצו האָט ער נאָך געהאַט נישקשה פון אַ קול'כעל, אפילו אַביסעל צו אַ חילכינס און אַ גאָרגעלדיגס. נאָר ער איז געווען קלאָר אין אַלע נוסחאות מיט אַלע ניגונים מיט אַלע תפילות אויף אויסווענינג, און האָט ליעב געהאַט דעם עמוד מיט סכנת־נפשות, און איז געווען גבאי אין שניידערשען שוהלכעו, געחאַפּט פעטש ווי האָלץ, צום מייסטען שמחת־תורה צו „אתה הראית", ווי געוויינטליך.

„שמעון־אַלי שמע־קולנו", חאָטש ער איז געווען כל ימיו אַ ביטערער אָרעמאַן, מע קאָן זאָגען — כמעט אַיין אביון, נאָר אָראָפּ־פאַלען ביי זיך דערמיט האָט ער פיינט געהאַט. „אדרבה, — האָט ער געזאָגט — וואָס מעהר קבצן מעהר לעבעדיג, וואָס מעהר הונגעריג מעהר געזונגען, ווי די גמרא זאָגט: יאה עניותא לישראל כמשערעוויטשקע קראסני לדיווקע חיורא"...

הקיצור הדבר: שמעון־אַלי איז געווען דאָס, וואָס מע רופט אָן אַיין „אָרעמס און אַ פריילֿיכס". געווען איז ער אַ נידעריגער, אַ פערזעהעניש, ארומגעשטעקט מיט נאָדלען און מיט שטיקלעך וואַטע אין די געקרייזעלטע שוואַרצע האָר; געהאַט האָט ער אַ קליין צאָפּען בערדעל, אַביסעל אַ צוגעפלעטשטע נאָז, די אונטער־שטע ליפּ אַביסעל צעשפּאַלטען, און אויגען גרויסע, שוואַרצע און שטענדיג שמייכלענדיגע, און געגאַנגען איז ער תמיד מיט אַ טענ־צעל און מיט אַ ליעדעל אונטער דער נאָז: „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!"...

ויהי לו בנים ובנות — און ער איז געווען אַ מטופּל מיט קינדער פון אַלערליי וואוקס, צום מייסטען טעכטער, צווישען זיי עטליכע דערוואַכסענע; ושם אשתו — און זיין ווייב האָט געהייסען ציפּה־ביילה־רייזה, און זי איז געווען זיין „כנגדו", דאָס הייסט, פּונקט דער היפּך פון איהם: אַ הויכע, אַ רויטע, אַ געזונדע, אַ אידינע אַ קאָזאַק. פון דעם ערשטען טאָג אָן, וואָס נאָך דער חופּה, האָט זי איהם גענומען אין די הענד אַריין און נישט אַרויסגעלאָזט איהם, און איז געגאַנגען אין ספּאָדעק, דאָס הייסט: זי איז געווען דער מאַן, נישט ער! ער האָט פאַר איהר געהאַט גרויס דרך־ארץ. זי פלעגט אויף איהם עפענען אַ מויל, פלעגט ער פערציטערט ווערען; און אַמאָל, אונטער פיער אויגען, אַז ס'איז אויסגעקומען, פלעגט זי איהם אָפּשטעקען אַ פּאַטש אויך... דעם פּאַטש פלעגט שמעון־אַלי בעהאַלטען אין קעשענע און זאָגען בשעת מעשה אַ ווערטעל מיט אַ פּסוק.

справить новую одежду там дело не столь обычное, то Шимен-Эле был в большом почете. Беда только, что он никак не мог поладить с местными богачами, любил совать нос в общинные дела, заступаться за бедняков, говорить довольно откровенно о благодетелях, пекущихся о нуждах общества; откупщика коробочного сбора * он при всем честном народе смешивал с грязью, заявлял, что он вымогатель, кровопийца, людоед, а резники и раввины, которые с откупщиком заодно, — попросту шайка, скопище воров, мошенников, головорезов, разбойников, злодеев, черт бы их побрал с их батьками и прабатьками — до самого прадеда Тераха с дядей Ишмоэлом в придачу! *

Среди ремесленников, членов братства «Благочестивый труженик», Шимен-Эле Внемли Гласу слыл «музыкантом». На их языке это означало: человек, изощренный во всяких премудростях, — потому что Шимен-Эле так и сыпал изречениями, цитатами из священных книг, вроде: *«Аз недостойный»*, *«Да возрадуются и возвеселятся»*, *«Ныне день великого суда»*, *«Угнетены и раздроблены»*, *«Как в Писании сказано»*, — вставлял им самим придуманные древнееврейские слова и поговорки, которые у него всегда были наготове. К тому же и голосок у него был неплохой, хотя излишне визгливый и хрипловатый. Зато знал он как свои пять пальцев все синагогальные напевы и мотивы, до смерти любил петь у амвона, был старостой в портновской молельне и бывал, как водится, бит по большим праздникам.

Шимен-Эле Внемли Гласу был всю жизнь горемычным бедняком, можно сказать почти нищим, но впадать по этому случаю в уныние он не любил. «Наоборот, — говаривал он, — чем беднее, тем веселее, чем голоднее, тем песня звонче! Как в Талмуде * сказано: *«Приличествует бедность Израилю, як черевички красны дивке Хивре...»* *

Короче говоря, Шимен-Эле принадлежал к числу тех, о которых говорят: «Гол, да весел». Был он маленького роста, замухрышка, бородка реденькая, козлиная, нос немного приплюснутый, нижняя губа чуть раздвоена, а глаза, большие, черные, всегда улыбались. В курчавых волосах постоянно торчали клочья ваты, кафтан был утыкан иголками. Ходил он приплясывая и неизменно напевая себе под нос: *«Ныне день великого суда...»* — только не тужить!»

И роди сей муж сынов и дщерей — и был Шимен-Эле обременен целой кучей ребят всех возрастов, преимущественно дочерей, среди них несколько взрослых. А жена его была наречена Ципе-Бейле-Рейза, и была она «ему соответственна» *, то есть полной противоположностью своему мужу: высокая, краснощекая, здоровенная — казак-баба! С первого же дня после венца она забрала его в руки, да так и не выпускала. Верховодила и, по сути дела, мужем в доме была она, а не он... Шимен-Эле относился к ней с благоговейным трепетом: стоило ей раскрыть рот, как его уже трясло... А иной раз, с глазу на глаз, ежели придется, она и на оплеуху не скупилась... Оплеуху он прятал в карман и отделывался при этом поговоркой или стихом из Писания: *«Ныне день великого суда...»* — только не тужить!» В Священном писании

— היום הרת עולם — גאָר נישט געזאָרגט! אין דער הייליגער תורה שטעהט געשריבען: „והוא — און ער, דער מאַן הייסט דאָס, ימשל — זאָל טהון מהאָן געוועלטיגען, בך — אין דיר", איז פאַרפאַלען! עס מעגען קומען כל מלכי מזרח ומערב, וועט זיך זיי נישט העלפען!...

ויהי היום — טרעפט זיך אַ מעשה. ציפּה־ביילה־רייזה קומט צו געהן איינמאָל זומער מיט'ן קאָשעק פונ'ם מאַרק, טהוט אַ שמיץ דאָס בינטעל קנאָבעל מיט'ן ביסעל פּעטרישקע מיט די קאַרטאָפליס, וואָס זי האָט איינגעקויפט, און רופט זיך אָן מיט כעס:

— לאָז דאָס געהן אין דער ערד אריין! שוין נמאס ומאוס געוואָרען אַלע טאָג, אַלע טאָג זיך ברעכען דעם מוח, צו־טראַכטען, וואָס קאָכט מען וואַרעמעס. מע באַדאַרף האָבען אַ קאָפּ פון אַ מיניסטער! ווידער אַ מאָל טייגלעך מיט פאַסאָליס און אָבער אַ מאָל טייגלעך מיט פאַסאָליס, גאָט זאָל נישט שטראָפען פאַר די רעד! אָט, למשל, נחמה־ברכה, אזא קבצנ'טע, אזא עני'טע, אביונ'טע, אזא דלפונ'טע, באַדאַרף זי האָבען אַ ציעג! פאַר וואָס? וואָרום זי האָט אַ מאַן לייזער־שלמה, טאַקי אַ שניידער, נאָר פאָרט אַ מענטש! אַ קלייניגקייט אַ ציעג? פאַראַן אַ ציעג אין שטוב, איז פאַראַן אַ גלעזעל מילך פאַר די קינדער; מע קאָן אָפּקאָכען אַ מאָל אַ קאַשע מיט מילך, אָפּשטופּען אַ וואַרעמעס, יוצא זיין מיט אַ וועטשערע, אַ מאָל אַ קרינעל פּיר־סמעטענע, אַ שטיקעל קעז און פוטער — אַ חיות!...

— ביזט נעבאָך אודאי זעהר גערעכט! — מאַכט שמעון־אלי געלאַסען. — פאַראַן אַ מדרש: כל ישראל יש להם חלק — איטליכער איד באַדאַרף האָבען אַ ציעג. ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט געשריבען...

— וואָס טויג מיר דיין פּסוק? — צעשריט זיך ציפּה־ביילה־רייזה. — איך זאָג אַ ציעג, זאָגט ער נאָר אַ פּסוק! מיר דאַכט, אַז איך וועל דיר געבען אַ פּסוק, וועט דיר ווערען פּסוק'דיג אין די אויגען! מיט פּסוקים נאָר האָדעוועט ער מיך, דער שענער ברויטגעבער מיינער, דער שלים־מזל! הערסט דו? איך וועל דיר די גאַנצע תורה דיינע אוועקגעבען פאַר איין באָרשט אַ מילכיגען!...

וכדומה נאָך אַזעלכע מינים „אַנצוהערעניש" האָט איהם געגעבען ציפּה־ביילה־רייזה עטליכע מאָל אין טאָג, אַזוי לאַנג, אַזוי ברייט, ביז שמעון־אלי האָט איהר צוגעזאָגט און געגעבען האַנד תקיעת־כף, אַז זי מעג שלאָפען רוהיג, עס וועט שוין זיין, מיט גאָט'ס הילף, אַ ציעג. דער עיקר — בטחון: „היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט!...

פון דעמאָלט אָן האָט שמעון־אלי אָנגעהויבען קלייבען אַ גראָשען און אַ גראָשען. ער האָט זיך אָפּגעזאָגט פון אַ סך נויטיגע זאַכען, פער'משכונ'ט די שבת'דיגע קאַפּאָטע אויף אויסצאָהלען וואָכענעלד און צונויפגעשלאָגען זיך עטליכע קערבלעך, און ס'איז געבליבען, אַז ער נעמט די ממתקים און געהט זיך דורך קיין קאָזאָדאָיעווקע קויפען אַ ציעג. וואָס עפּיס קיין קאָזאָדאָיעווקע? איז דערינען געווען צוויי טעמים: ראשית, איז קאָזאָדאָיעווקע איין ערטעל פון ציעגען, וואָס דער נאָמען אַליין בעווייזט שוין דערויף: קאָזאָדאָיעווקע איבערגעזעצט אויף אידיש קומט אויס „ציעגמעלקענדיגע". והשנית, האָט ציפּה־ביילה־רייזה געהערט דערצעהלען פון איהרער אַ שכנה, וואָס זי רעדט נישט מיט איהר שוין פון עטליכע יאָהר, אַז יענע האָט געהערט פון איהר שוועסטער, וואָס איז נישט לאַנג געווען ביי איהר צו גאַסט פון קאָזאָדאָיעווקע, אַז דאָרט איז פאַראַן אַ איד אַ מלמד, רופט מען איהם „חיים־חנה דער קלוגער" בלשון סגי־נהור, דערפאַר, וואָס ער איז אַ גרויסער שוטה; האָט דער חיים־חנה דער קלוגער אַ ווייב, רופט מען זי „טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע", דערפאַר וואָס זי האָט אין זיך נייען מאָס רעד; האָט די טעמע־גיטעל די שטיל־שווייגענדיגע צוויי ציעגען, און ביידע מעלקען זיך. פרעגט זיך אַ קשיח: פאַר וואָס קומט איהר צוויי ציעגען, און נאָך מעלקענ־דיגע דערצו? אַ גרויסער אומגליק וואָלט געווען, כלעבען, זי זאָל נישט האָבען איינע אפילו! פאַראַן, ברוך השם, אידען, וואָס פערמאָגען נישט קיין האַלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטאַרבען זיי דען?

сказано: *«И он»*, то есть муж, *«будет господствовать над тобою...»* Стало быть, ничего не попишешь! Все властители Востока и Запада ничем тут помочь не могут.

И бысть день — и однажды приключилась такая история. Пришла как-то в летний день с базара Ципе-Бейле-Рейза с кошелкой в руках, швырнула пучок чесноку, петрушку и картошку, которые она закупила, и воскликнула в сердцах:

— Провались оно сквозь землю! Опостылело мне изо дня в день сушить себе мозги, придумывать, из чего обед готовить! Министерскую голову нужно иметь! Только и знаем что клецки с фасолью или фасоль с клецками, прости господи! Вот, к примеру, Нехаме-Броха... Уж на что беднячка, нищенка, убогая, побирушка — и та козу имеет! А почему? Потому что муж ее, Лейзер-Шлойме, хоть и портной, а все же человек! Шутка ли, коза! Когда в доме есть коза, есть и стакан молока для детей; можно иной раз сварить кашу с молоком, замять обед и обойтись без ужина. А то бывает и кринка пахты, и кусочек творогу, масла... Благодать!

— Ты, голубушка, конечно, права, — спокойно отвечал Шимен-Эле. — Даже в Талмуде сказано: *«Каждому еврею положена своя доля...»* * — то есть каждый еврей должен иметь козу. Как в Священном писании говорится...

— Что мне толку от твоего писания! — раскричалась Ципе-Бейле-Рейза. — Я ему: «коза», а он мне: «писание!» Я тебе такое писание покажу, что у тебя в глазах потемнеет! Он меня писанием кормит, кормилец мой хваленый! Недотепа! Да я, слышишь ли, всю твою ученость за один молочный борщ отдам!

И стала Ципе-Бейле-Рейза донимать своего мужа подобного рода «намеками» по нескольку раз в день до тех пор, пока он не поклялся, руку дал, что она может спать спокойно, что коза, с божьей помощью, будет! Главное — не терять надежды! *«Ныне день великого суда...»* — только не тужить!»

С тех пор Шимен-Эле стал копить грош к грошу. Он отказывал себе во многом, даже в самом необходимом, заложил у процентщика субботний сюртук и сколотил таким образом несколько рублей. Решили, что он возьмет деньги и пойдет в Козодоевку покупать козу. Почему в Козодоевку? На то были две причины: во-первых, Козодоевка — место, где водятся козы, о чем свидетельствует и само название. А во-вторых, Ципе-Бейле-Рейза слыхала, как рассказывали об одной ее соседке, с которой она вот уже несколько лет не разговаривает, что та слыхала от своей сестры, недавно приезжавшей к ней в гости из Козодоевки, будто там живет некий меламед *, в насмешку прозванный «Хаим-Хоне Разумником», так как он большой дурак; у этого Хаим-Хоне Разумника есть жена, ее зовут «Теме-Гитл Молчальница» за то, что у нее слов — девять коробов; а у этой Теме-Гитл Молчальницы — две козы, и обе дойные. Спрашивается: за что это ей полагается две козы, да еще дойных к тому же? А если бы у нее и одной не было, — подумаешь, беда какая! Есть, слава тебе господи, люди, у которых и полкозы нет. Ну и что же? Умирают они от этого?

— ביזט זעהר גערעכט! — זאָגט שמעון־אלי צו זיין ווייב. — הערסט דו, דאָס איז שוין איין אלטע טענה, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע...

— שוין! ער איז שוין ווידער דאָ מיט זיין פסוק! — שלאָגט איהם איבער זיין ווייב. — מע רעדט פון א ציעג, קומט ער מיט א פסוק! דו געה זיך דורך בעסער אהינצו, צום קאָזאָדאָיעווקער מלמד, און זאָג איהם אזוי און אזוי: מיר האָבען געהערט, אז ס'איז ביי אייך פאראהאן צוויי ציעגען און ביידע מעל־קען זיך. וואָס באדארפט איהר צוויי מעלקענדיגע ציעגען? אויף כפרות? ווילט איהר דאָך מסתמא איינע פון זיי פארקויפען — פארקויפט זי מיר! וואָס ווערט אייך אהרען?... אזוי טאקי זאָלסט דו מיט זיי רעדען, דו פארשטעהסט?

— איך פארשטעה, וואָס רען, איך פארשטעה נישט? — זאָגט שמעון־אלי. — פאר מיין געלט באדארף איך זיך נאָך בעטען? פאר געלט קריגט מען אלץ אין דער וועלט — כסף וזהב מטהר חזירים. שלעכט איז נאָר, זעהסט דו, אז ס'איז חלילה נישטאָ די מטבע, דעמאָלט איז עני חשוב כמת, מאכט רש"י: ניטאָ פאפע — געה ליולי; אָדער ווי מע זאָגט: אָהן פינגער קאָן מען קיין פייג נים שטעלען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע...

— ווידער א מאָל א פסוק, און אָבער א מאָל א פסוק! עס פסוק'ט מיר שוין אין קאָפּ! איינגעזונקען זאָלסטו ווערען! — זאָגט צו איהם ציפּה־ביילה־רייזה און בעגראָבט איהם נייען איילען אין דער ערד, און טייטשט מיט איהם איין א מאָל הונדערט, אז ער זאָל זיך פריהער פרובען ביי חיים־חנה דעם מלמד, מאָמער וועט דאָס געהן. אי וואָס. טאָמער וויל יענער נישט? פאר וואָס זאָל ער נישט וועלען? פאר וואָס קומט איהם צוויי ציעגען, און נאָך מעלקענדיגע דערצו? פאראהאן, ברוך השם, אידען אויף דער וועלט, וואָס פארמאָגען נישט קיין האלבע ציעג אפילו — נו, אם כן? שטארבען זיי דען?...

און אזוי וויטער, אלץ די איינענע טענות.

קאפיטעל ב.

הבוקר אור — ס'איז נאָר טאָג געוואָרען, האָט זיך אונזער שניידער געפעדערט, אויפגעשטאַנען און אָפּגעדאַווענט, גענומען מיט זיך דאָס שטעקעל מיט'ן גארטעל און איז אוועק אין וועג אריין בשלום צו־פוס.

געווען איז דאָס זונטאָג, אין א שענעם, ליכטיגען, לויטערען, ווארעמען זומערטאָג. שוין לאנג געדענקט נישט שמעון־אלי אזא איין אויסגעצייכענטען, אויסגעשפּיעלטען טאָג. שוין לאנג איז שמעון־אלי נישט געווען אין פעלד, אויף דער פרייער לופט. שוין לאנג האָבען זיינע אויגען נישט געזעהען פאר זיך אזא איין אויס־געצוואָגענעם גרינעם וואלד, אזא שענע גרינע קאָלדרע, וואו דאָס פעלד איז בעשאָטען מיט אלערליי קאָלירענדיגע שפּריינקעלעך. שוין לאנג האָבען זיינע אויהערען נישט געהערט א פּישטשען פון פויגעלעך, א פלאַטערען פון קליינע פערכלעך. שוין לאנג האָט זיין נאָז נישט געשמעקט אזא געשמאַקען ריח פון גרין גראָז, פון רויהער ערד. שמעון־אלי שמע־קולנו האָט פערבראַכט כל ימיו אין איין אנדער וועלט; זיינע אויגען האָבען געזעהען פאר זיך תמיד אנדערע בילדער: א פינסטערע גרוב, ביי דער טיר איין אויווען, קאָטשערעס מיט לאָפּעטעס, און א פּאָמעניצע א פולע ווי איין אויג; ביי'ם אויווען, ביי דער פּאָמעניצע — א בעט פון דריי ברעטלעך; אויפ'ן בעט — קינדערלעך א סך, קיין עין־הרע, איינס קלענער פונ'ם אנדערען, האלב־נאַקעטע, גאַנץ־באָרפיסע, נישט קיין געצוואָגענע, שטענדיג הונגעריגע... זיינע אויהערען האָבען געהערט פאר זיך שטענדיג אנדערע קולות: „מאַמע, ברויט! מאַמע, בולקע! מאַמע, עסען!“... און איבער אלע קולות — א קול פון ציפּה־ביילה־רייזה: „עסען? נישט עסען זאָלען אייך

— Ты, конечно, кругом права! — отвечал Шимен-Эле своей жене. — Ведь это, понимаешь ли, старая история... Как в Писании сказано: *«Аскакурдэ дебарбантэ...»* *

— Опять? Опять он тут как тут со своим писанием! — перебила его жена. — С ним говорят о козе, а он лезет с писанием! Ты сходи лучше к козодоевскому меламеду и скажи ему: так, мол, и так... Слыхали мы, что у вас имеются две козы, и обе доятся. На что вам две дойные козы? Солить? Стало быть, одну из них вы, наверное, хотите продать? Продайте ее мне! Какая вам разница? Вот так и скажи. Понимаешь?

— Конечно, понимаю! Чего ж тут не понимать? — сказал Шимен-Эле. — За свои деньги я должен еще упрашивать? За деньги все на свете можно достать. *«Серебро и злато и свиней очищают»*. Скверно, видишь ли, когда звонких нет... Вот тогда уж подлинно: *«Нищий подобен покойнику»* — что означает: если нечего жрать, ложись спать, или, как говорят: без пальцев и кукиша не покажешь... Есть такое изречение: *«Аскакурдэ дебарбантэ дефаршмахтэ...»*

— Снова писание, и опять-таки писание! У меня уже голова трещит от твоих изречений, чтоб ты провалился! — ответила Ципе-Бейле-Рейза и принялась, по своему обыкновению, честить мужа и втолковывать ему в сотый раз, чтобы он прежде всего попытал счастья у меламеда Хаим-Хоне, авось что-нибудь и выйдет... А что, если он не захочет?.. Но почему ему не захотеть? С какой стати он должен иметь двух коз, да еще дойных к тому же? Есть, слава тебе господи, люди на белом свете, у которых и полкозы нет. И что же? Умирают они от этого?

И так далее, все то же.

Глава вторая

И бысть утро — начало светать, а наш портной поднялся рано, помолился, взял палку да кушак и в добрый час двинулся пешком в путь-дорогу.

Было воскресенье, погожий, солнечный летний день. Шимен-Эле даже не запомнит такого замечательного, благодатного дня. Давненько уже не бывал Шимен-Эле в поле, на вольном воздухе. Давно уже глаза его не видали такого свежевымытого зеленого леса, такого чудесного зеленого покрывала, усыпанного разноцветными крапинками. Уши его давно уже не слышали щебетания птиц и шума крыльев. Нос его давно уже не обонял вкусного запаха зеленой травы, сырой земли. Шимен-Эле Внемли Гласу провел всю свою жизнь в другом мире. Глаза его постоянно видели совсем иные картины: мрачный подвал, у самой двери — печь, ухваты, кочерги да лопаты, полное до краев помойное ведро. Возле печи, у помойного ведра, — кровать из трех досок. На кровати — ребятишки, много, не сглазить бы, ребятишек — мал мала меньше, полураздетые, разутые, немытые, вечно голодные. До ушей Шимен-Эле доносились совсем иные голоса: «Мама, хлеба!», «Мама, булки!», «Мама, кушать!..» И покрывал все эти голоса голос Ципе-Бейле-Рейзы: «Кушать! Чтоб вас черти не ели, господи милосердный, вместе с вашим дорогим отцом-недотепой!»,

ווערעם, ליעבער גאָט, אינאיינעם מיט'ן טאַטען אייערען דעם שלים־מזל! פאַרחאַפּט זאָלט איהר נישט ווערען, רבונו של עולם, מיט איהם אינאיינעם!"... וכדומה אזעלכע זיסע קולות. זיין נאָז איז געוועהנט געוועזן צו אַנדערע ריחות: א ריח פון נאַסע ווענד, וואָס ווינטער נעצען זיי און זומער שימלען זיי; א ריח פון זויערטייג מיט קלייען, פון ציבעלעס און פון קרוים, פון רויהע לעהם, פון געשאָבענע פישלעך און פון קישקעלעך; א ריח פון אַלטע בגדים, וואָס לאָזען זיך הערען אונטער'ן הייסען פּרעסעל מיט א געדיכטער פּאַרע און מיט א מאָדנעם טישאַד...

ארויסגעריסען זיך אויף א ווײַלע פון יענער אָרעמער ווים־טער פינסטערער וועלט אויף דער דאָזיגער נייער, פרייער, ליכ־טיגער, שמעקענדיגער שיין, האָט זיך אונזער שמעון־אלי געפיהלט ווי א מענש, וואָס איז אין א הייסען זומערטאָג אריינגעשפּרונגען א נאַקעטער אין ים אריין; דאָס וואַסער טראָגט איהם, די חוואַ־ליעס שלאָגען איהם, ער טוקט זיך, ער טוקט זיך, ער ציהט אין זיך די לופט מיט דער פולער ברוסט — ס'איז מחית נפשות, ממש א גן־עדן!...

— למשל, וואָס וואָלט גאָט געאהרט — קלערט זיך שמעון־אלי — וואָס וואָלט גאָט געאהרט, ווען איטליכער בעל־מלאָכה, אישטיינער, זאָל זיך קאָנען אלע טאָג, לאָז זיין חאָטש איין מאָל אין דער וואָך, ארויסגעהן אהערצו־צו, אויפ'ן פרייען פעלד, א ביסעל געניסען פון גאָט'ס וועלטעל? אי א וועלטעל, א וועל־טעל!... — און שמעון־אלי הויבט־אָן אונטערזינגען און פערטיי־טשען אויף זיין שטייגער: — אתה יצרת — דו האָסט, גאָט, באַשאַפען, עולמך — דיין וועלטעל, מקדם — אויף יענער זייט שטאָדט; בחרת בנו — האָסט אונז אויסדערוועהלט, די אירעלעך, מיר זאָלען זיצען דאָרטען אין זלאָדריעווקע אין דער ענגשאַפט, קאָפּ־אויף־קאָפּ, אין א דערשטיקעניש; ותתן לנו — און דו האָסט אונז געטהאָן געבען... אוי, צרות האָסט דו אונז גע־געבען מיט וועהטיגען, מיט דלות, קרחת מיט רביעית האָסט דו אונז מגעבען, ברחמיך הרבים־בים־בים!...

אזוי זינגט זיך שמעון־אלי שטילערהייד אונטער דער נאָז, און עס גלוסט זיך איהם א וואָרף טהון זיך דאָ, ווי ער שטעהט און געהט אין פעלד, אויפ'ן גרינעם גראָז, חאָטש א ביסעלע גע־ניסען פון גאָט'ס וועלטעל, — דערמאָנט ער זיך, אז ער האָט איין ארבייט, און זאָגט צו זיך אליין: — „עד כאן אומרים בשבת הגדול — געגוג, שמעון־אלי, צו זינגען. הלך לעולמו — שפּאַן, ברודער, שפּאַן! אָפּרוהען וועסט דו זיך שוין, אם ירצה השם, אין דער דעמבענער קרעטשמע. דאָרט האָסט דו א שטיקעל שאר־בשרי, דאָדי רענדאָר. דאָרט קריגט מען צו יעדער צייט א ביסעל משקה, ווי אין פסוק שטעהט: ותלמוד תורה כנגד כולם — א ביסעל מהכתיתי איז בילכער פון אלץ"... אזוי שמעון־אלי שמע־קולנו שפּאַנט ווייטער.

קאַפּיטעל ג.

באמצע הדרך — פונקט אין דער מיט וועג, צווישען די צוויי שטעדט זלאָדרייעווקע און קאָזאָדראָיעווקע, שטעהט א פעלד קרעטשמע, וואָס מע רופט זי „די דעמבענע". די דאָזיגע קרעטש־מע האָט אין זיך א כח, עפּיס נאָר א מאגנים, וואָס זי ציהט צו זיך אלע בעלי־עגלות מיט אלע פאַרשוינען, סאי די וואָס פאָהרען פון זלאָדרייעווקע קיין קאָזאָדראָיעווקע, סאי די וואָס פאָהרען פון קאָזאָדראָיעווקע קיין זלאָדרייעווקע -- מע מוז זיך אָפּשטעלען אין דער „דעמבענער" חאָטש אויף עטליכע מינוט! קיינער ווייסט נים דעם סוד דערפון נאָך עד היום. א טייל זאָגען, אז ס'איז דערפאַר, ווייל דער בעל־הבית פון דער קרעטשמע, דאָדי דער רענדאָר, איז זעהר א ליעבליכער פאַרשוין און א גרויסער מכניס־אורח, דאָס הייסט, פאַר געלד האָט איהר געקאָנט קריגען דאָרטען תמיד א רעכט גלעזעל משקה מיט די שענסטע פאַרבייסענס; און א טייל

«Чтоб вас черт не побрал вместе с ним!» Нос Шимен-Эле привык к другим запахам: к запаху сырых стен, которые зимою мокнут, а летом зацветают плесенью; к запаху кислого теста с отрубями, лука и капусты, сырой глины, чищеной рыбы и потрохов; к запаху ношеного платья, бьющему в нос из-под накаленного утюга вместе с паром...

Вырвавшись на миг из убогого, гнетущего, мрачного мира в новый, яркий, вольный свет, наш Шимен-Эле почувствовал себя как человек, в знойный летний день окунувшийся в море: вода несет, волны подхлестывают, он ныряет, ныряет и, всплывая, дышит полной грудью... Наслаждение, рай земной!..

«И что бы, казалось, мешало господу богу, — думал Шимен-Эле, — что бы ему мешало, если бы каждый труженик, к примеру, мог ежедневно или хотя бы раз в неделю выходить сюда в поле и вкушать от благ божьего мира? Эх, мир! До чего он хорош!..» И Шимен-Эле начал, по своему обыкновению, напевать молитвы, толкуя их на свой лад:

«Сотворил ты — создал ты, господи, *свою вселенную* — мир твой. *издревле* — по ту сторону города! *Избрал ты нас* — и обрек ты нас на жизнь в Злодеевке, в тесноте и в духоте. *И дал нам* — и отпустил же ты нам, господи, горестей и болячек, нищеты и лихоманки — *по милости твоей великой* — ой-ой-ой!..»

Так напевал Шимен-Эле про себя, и хотелось ему вот здесь, вот сейчас, в поле, броситься на зеленую траву, хоть на мгновение забыть обо всем и насладиться жизнью. Но, тут же вспомнив, что у него неотложное дело, он сказал себе: «*Стоп, машина!* Хватит, Шимен-Эле, распевать! *Отправляйся к праотцам* — шагай, брат, шагай! Отдохнешь, даст бог, в «Дубовой» корчме. Ее арендует как-никак родственник, шинкарь Додя. Там в любое время можно рюмочку тяпнуть... Как в Писании сказано: *«Изучение торы превыше всего»* — сиречь: стопочка горькой — великое дело...» И Шимен-Эле Внемли Гласу двинулся дальше.

Глава третья

Среди дороги — как раз на полпути между Злодеевкой и Козодоевкой стоит в поле корчма, известная под названием «Дубовой». Корчма эта таит в себе неведомую силу; точно магнит, притягивает она извозчиков и пассажиров, направляющихся из Злодеевки в Козодоевку и возвращающихся из Козодоевки в Злодеевку. Никто не может миновать «Дубовую», — хотя бы на несколько минут, да остановится! Тайна этой притягательной силы никем по сей день не разгадана! Некоторые объясняют ее тем, что хозяин корчмы, шинкарь Додя, — в высшей степени любезный и гостеприимный человек, то есть за деньги он вам всегда поднесет добрую чарку

זאָגען, אז ס'איז דערפאַר, ווייל דאָדי איז געווען פון יענער חברה, וואָס מע רופט זיי „טרעפערס“, אָדער „נביאים“, וואָס אליין האַנדלען זיי נישט מיט קיין גנבות, נאָר זיי קעהרען זיך אָן מיט אַלע בעריהמטע גנבים א נאָהענטער רב שמעלקע... און מחמת קיינער ווייסט דאָס נישט פאַר קלאָר, לכן בעדאַרף מען מאַכען דערפון א שווייג...

דאָדי איז געווען א איד א מוכסן, א גראָבער, א האָרינגער, מיט א גרויסען בויך און מיט א בולבעוואַטער נאָז, און א קול האָט ער געהאַט פון א שור־הבר. איהם איז אָפּגעגאַנגען, ווי מע זאָגט, קאַפּוועהטיג; פרנסה האָט ער געהאַט מיט'ן פולען מויל, בהמות עטליכע, אויף דער עלטער געבליבען איין אלמן און געווען א לעדיגער מענש. א גראָבער נפש: א סליחה און א הגדה און א בענטשערעל איז ביי איהם געווען אַלץ איינס. און דערפאַר פלעגט זיך מיט איהם שמעון־אלי דער שניידער שעמען: ס'איז איהם נישט אָנגעשטאַנען די מעשה, וואָס ער, שמעון־אלי, א יודע־ננן און גבאי אין שוהלכען, זאָל האָבען א מוכסן, איין עם־הארץ פאַר א קרוב... און דאָדי פון זיין זייט פלעגט זיך שעמען, וואָס ער האָט א „שניידער א פאַלגע“ פאַר א קרוב... זיי האָבען זיך געשעמט איינער מיט'ן אנדערען. פון דעסטוועגען, אז דאָדי האָט דערזעהן שמעון־אלי'ן, האָט ער איהם אָפּגעגעבען א גאַנץ ברייטען ברוך־הבא, מחמת דאָדי דער רענדאַר האָט פשוט מורא געהאַט, נישט אזוי פאַר'ן קרוב אליין, ווי פאַר'ן קרוב'ס פיסק.

— אַ, א גאַסט, א גאַסט! וואָס מאַכט עפּיס א איד שמעון־אלי? וואָס מאַכט עפּיס דיין ציפּה־ביילה־רייזה? וואָס מאַכען עפּיס דיינע קינדער?

— עס, מה אנו מה חיינו — וואָס זאָלען מיר מאַכען? — האָט איהם דער שניידער געענטפערט מיט א פסוק, ווי זיין שטייגער איז. — מי ברעש ומי במגפה — אמאָל אזוי, אמאָל אזוי, אבי מען איז געזונט, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: אסקאַקורדע, דבאַרבאַנטע, דפאַרשמאַכטע, דקאַרנאָסע... וואָס מאַכט איהר עפּיס, מיין טייערער קרוב? וואָס הערט זיך עפּיס ביי אייך אין דאָרף? זכרנו את הדגה — איך געדענק נאָך אייערע וואַרעניקעס פון פאַראַיאָהרען מיט'ן ביסעל משקה, דאָס איז דאָך ביי אייך דער עיקר. אריינקוקען אין א ספר האָט איהר דאָך פיינט. למה רגשו גוים — וואָס טויג אייך א אידיש וואָרט! ע, רב דאָדי, רב דאָדי! ווען דער טאַטע אייערער, דער פעטער גדליה־וואָלף עליו השלום, זאָל איצטער אויפשטעהן און א קוק טהון אויף זיין דאָדיקען, ווי ער זיצט זאָס א ביסעל אין דאָרף צווישען אַלע גויים, להבדיל, וואָלט ער נאָך א מאָל איבעראַנייס געשטאָרבען. אי, האָט איהר געהאַט א טאַטען, רב דאָדי! געווען א כשר'ער איד, לאָז ער מיר מוחל זיין: ער פלעגט טרינקען פון א פינסטערער כלי... הקיצור, אין לך אדם שאין לו פעקעל — פון וואָס מע זאָל נישט רעדען — אויפ'ן טוירט מוז מען ארויף... גיט שוין אהער א ביסעל בראָנפען, ווי דער תנא רב פימפּאָם זאָגט: קאַפּאָטע במשכנתא שוויינקייך בגרונם — פאַרזעץ די קאַפּאָטע און נעם א ביסעל בראָנפען“...

— שוין? דו האָסט שוין אָנגעהויבען מיט דיין לאָקישען־קוילעטש? — מאַכט דאָדי און טראָגט איהם אונטער א ביסעל בראָנפען. — דו זאָג בעסער, שמעון־אלי, וואוהין פאָהרט דאָס א איד?

— א איד פאָהרט נישט, — זאָגט שמעון־אלי און מאַכט א כוסה — א איד געהט צו פוס. ווי מיר זאָגען אין הלל: רגליהם ולא יהלכו — האָסט פיס, ביזט דו נישט קראַנק צו שפּאַנען“...

— אויב אזוי, — מאַכט דאָדי — זאָג זשע מיר, סערדצע, וואוהין שפּאַנט א איד?

— א איד שפּאַנט — זאָגט שמעון־אלי און מאַכט נאָך א כוסה — קיין קאָזאָדאָיעווקע שפּאַנט ער, האַנדלען ציגען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: עזים תעשה לך — ציגען זאָלסט דו קויפען...

водки и наилучшую закуску; другие усматривают причину в том, что Додя якобы принадлежит к числу тех, которых именуют «ведунами» или «прорицателями», а означает это вот что: хотя сам он краденым и не торгует, но со всеми знаменитыми ворами запанибрата... Однако доподлинно никто ничего не знает, и лучше об этом помолчать...

Додя этот был арендатором. Волосатый толстяк с огромным животом и носом картошкой, Додя не говорил, а ревел, точно бык. Жил он припеваючи, имел несколько коров. Не хватало ему, как говорится, разве что головной боли... К тому же он на старости лет остался вдовцом. Человек он был невежественный: ему что книга покаянных молитв, что сказание на пасху, что сборник послеобеденных благословений — все едино. Поэтому-то портной Шимен-Эле стеснялся своего родства с ним: не пристало ему, Шимен-Эле, грамотею и синагогальному старосте, иметь родственником невежду шинкаря... А Доде, со своей стороны, было стыдно, что родственником ему приходится какой-то плюгавый портняжка... В общем, оба они тяготились друг другом. Тем не менее, когда Додя увидел Шимен-Эле, он весьма радушно приветствовал его, так как втайне побаивался не столько родственника, сколько его языка.

— О! Гость! Какой гость! Как жив-здоров, Шимен-Эле? Как поживает твоя Ципе-Бейле-Рейза? Как детишки?

— А-а! *Что мы и что наша жизнь?*. Как нам поживать? — ответил Шимен-Эле, по своему обыкновению, словами молитвы. — Как это говорится: *«Кто от бури, а кто от чумы...»* Иной раз так, иной раз этак... Главное — быть здоровым, как в Писании сказано: *«Аскакурдэ дебарбантэ дефаршмахтэ декурносэ...»* Как вы живете, дорогой родственничек? Что у вас в деревне нового? *«Запомнилась нам рыба»* — я до сих пор забыть не могу ваши прошлогодние вареники и выпивку... А ведь для вас — это главное. Заглядывать в книгу вы, я знаю, не охотник... *«Зачем мятутся народы?»* — на что вам священное слово? Эх, реб Додя, реб Додя! Если бы ваш отец, дядя Гдале-Волф, царство ему небесное, встал из гроба и взглянул на своего Додика, как он живет в деревне, среди неучей, он бы сызнова умер! Ах, и отец же был у вас, реб Додя! Святой жизни человек, да простит он меня: пил мертвую... Словом, *«несть человека без своих горестей»* — о чем бы ни говорить, все равно о смерти вспомнишь... Что ж, поднесите стаканчик, как наш учитель раби Пимпом * говорит: *«Кафтан — в залог, а стакан — на стол!..»*

— Уже? Пошел сыпать изречениями? — сказал Додя, подавая ему водку. — Скажи-ка мне лучше, Шимен-Эле, куда ты едешь?

— Не еду я, — ответил Шимен-Эле, опрокидывая рюмку, — пешком иду. Как в молитве сказано: *«Имеют ноги, а не ходят»* — сиречь: есть ноги, не хвор и пешком шагать...

— В таком случае, — спросил Додя, — скажи мне, сердце, куда же ты шагаешь?

— Шагаю, — ответил Шимен-Эле, осушив вторую рюмку, — в Козодоевку — коз покупать. Как в Писании сказано: *«Коз сотвори себе»* — покупай себе коз...

— ציענען? — פרעגט איהם דאָדי פער'חידוש'ט. — ווי קומט א איר א שניידער האנדלען מיט ציענען?

— עס רעדט זיך אזוי „ציענען“! — מאכט שמעון־אלי. — מיינען מיין איך א ציעג, טאָמער וועט מיר גאָט צושיקען, הייסט דאָס, א ציעג א רעכטע. נישט טייער. דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט; נאָר מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, איהר קענט דאָך זי, אז זי שפּארט זיך איין! זי האָט זיך פאר'עקשנ'ט איין מאָל פאר אלע מאָל: ה כ צ ע ק ת ה — זי וויל א ציעג! און א ווייב, זאָגט איהר דאָך, באַדאַרף מען פאָלגען, דאָס איז דאָך א בפירוש'ער „מדרש־פליאה“, האָ? איהר געדענקט דעם „מדרש־פליאה“?

— אין די זאכען — זאָגט דאָדי — ווייסט דו שוין בעסער פון מיר; דו ווייסט דאָך, אז איך בין מיט... מיט... מדרש א קנאַפּער מחותן!... איך פאַרשטעה נישט, מיין טייערער קרוב, נאָר איין זאַך: ווי קומסט דו זיין א מבין אויף ציעגען?

— וואָס טיבע יוצר המאורות! — זאָגט שמעון־אלי שוין מיט פערדראָס. — ווי קומט א רענדאר זיין א מבין אויף א סריל־קיווער סליחה? פון דעסטוועגען קומט פּסח צום סדר, קלאַפּט איהר מיט גאָט'ס הילף דעם ריינעם „ברכי־נפשי“ און זאָגט „זה כפּרתי זה חליפתי“, ווי עס געהער צו זיין... וואָס? אפשר נישט אזוי?...

דאָדי דער רענדאר האָט פערשטאַנען דעם שטאָך; ער האָט פערביסען א ליפּ און האָט זיך געטראכט: „וואָרט, וואָרט, דו שניידערוק, דו פּאָלגע! ביזט מיר עפּיס היינט צו גייציג, און דו בעווייזט זיך מיר היינט צו פיעל ארויס מיט דיין תורה! וועסט שוין ביי מיר האָבען א ציעג, וועסט זיך קראַצען!“... און שמעון־אלי האָט זיך געהייסען אָנגיסען נאָך א מאָל פון יענעם ביטערען טראָפּען, וואָס איז א רפואה צו אלע צרות.

פון אמת קאָן מען נישט אוועקגעהן: שמעון־אלי האָט ליעב געהאט א ביסעל בראָנפען, נאָר קיין שכור איז ער נישט געוועןחס וחלילה! ווען האָט ער דען געהאט אויף א טרונק בראָנפען?... איין חסרון האָט ער נאָר געהאט, וואָס קוים האָט ער גענומען א ביסעל בראָנפען, אזוי האָט ער באלד געמוזט נעמען נאָך איין ביסעל, און פון אזעלכע צוויי ביסלעך פלעגט ער שוין ווערען מבוסמ'דיג־פרייליך, די בעקלעך רויטליך, די אויגעלעך מיט א גלאַנץ, און די צונג — די צונג האָט זיך ביי איהם אויפגעבונדען און געקלונגען אָהן איין אויפהער.

— אקעגען דעם, וואָס איהר זאָגט „צעך“, — מאכט שמעון־אלי — „צעך“, שער און אייזען. אונזער פאָלק עמך האָט אין זיך א מעלה, וואָס איטליכער האָט ליעב כבוד, און כבוד איז דאָך, זאָגט איהר, לעבער... א ליאדע שוסטערעל וואָלט א בעלן געוועןזיין גבאי־ראשון האָטש איבער א פּאָמעניצע... זאָג איך צו זיי: ברידערלעך, ק ט נ ת י מ כ ל ה ח ס ד י ם — איך דאַרף עס אויף כפּרות, קלויבט אייך אויס א שוסטער פאר א גבאי: ל א מ ע ו ק צ ך ו ל א מ ד ו ק צ ך — איך בין אייך מוחל דעם כבוד, איך וויל נישט קיין פּעטש!... זאָגען זיי: בלאָטע! אז צעך טהוט פּסק, איז פאַרפאַלען!... זאָג איך: עס קומט אויס ווי אין פּסוק שטעהט: ש מ ל ך ל ך ק צ י ן ת ה י ה ל נ ו — פּעטש זאָלסט דו חאַפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... נאָר שאַ, איך האָב מיך א ביסעל פאַררעדט, און האָב נאָר פאַרגעסען, אז איך האָב אויף זיך א ציעג. ע ו ד ה י ו ם ג ד ו ל — דער טאָג שטעהט נישט! א גוטען טאָג, רב דאָדי, ח ז ק, ח ז ק ו נ ת ח ז ק — זייט מיר געזונד און שטאַרק און מאכט וואַרעניקעס!

— פאַרגעס זשע ניט, — מאכט צו איהם דער רענדאר — אם ירצה השם, צוריקוועגס, אז גאָט וועט שענקען דאָס לעבען, למען השם, זיך אָפּשטעלען ביי מיר.

— אם ירצה השם, אם ירצה תשם, בלי נדר ומסקנא! — זאָגט שמעון־אלי. — אוראי, ווי דען איז אנדערש? מען איז דאָך נישט מעהר ווי א „בשר־ודאָם“. ווי זאָגט איהר: „אָדם א מענטש, צפּור א פויגעל, קאַטשקע רוס זיך“... איהר גרייט נאָר צו, רב דאָדי, א רעכט ביסעל משקה מיט פאַרבייסען, דאָס הייסט מאָהריטש, ווי אונז שטעהט אָן — אונזער פאָלק שער און אייזען עסך!

— Коз? — удивленно переспросил Додя. — С каких это пор портные торгуют козами?

— Это только так говорится: «коз», — пояснил Шимен-Эле. — Я имею в виду одну козу. Авось господь поможет недорого купить при случае хорошую козу. То есть я бы не стал покупать, но жена моя, дай ей бог здоровья, Ципе-Бейле-Рейза то есть... Вы ведь ее знаете... Уж если она заупрямится... Криком кричит: хочу козу! А жену, говорите вы, слушаться надо! Ведь прямо так и сказано в Талмуде. Вы помните, как там говорится?

— В этих делах, — сказал Додя, — ты лучше меня разбираешься. Ты ведь знаешь, что я с этим... с этим Талмудом не шибко в ладах. Одного только не пойму я, дорогой мой родственник, откуда ты знаешь толк в козах?

— Вот тебе и на! — обиделся Шимен-Эле. — А откуда шинкарю знать толк в молитвах? Тем не менее, когда приходит пасха, вы, с божьей помощью, отбарабаниваете молитвы Судного дня как полагается? Не так ли?

Додя понял намек. Он закусил губу и подумал: «Погоди, погоди, портняжка! Что-то ты сегодня больно хорохоришься! Что-то ты чересчур своей ученостью бахвалишься! Устрою же я тебе козу — почешешься!..»

А Шимен-Эле велел налить себе еще стаканчик того самого горького зелья, что исцеляет от всех бед. От правды не уйдешь: Шимен-Эле любил выпить, но пьяницей он, конечно, не был. Упаси бог! Да и когда он мог себе позволить рюмочку водки?.. Беда только в том, что, пропустив одну рюмочку, он никак не мог отказать себе во второй, а от двух рюмок настроение у него сразу подымалось, на щеках выступал румянец, глаза загорались, а язык — язык развязывался и трещал без устали.

— Я насчет того, что вы говорите «цех», — начал Шимен-Эле, — цех, игла да утюг. Наш брат мастеровой отличается тем, что каждому нравятся почести... А почет, говорят, не живет без хлопот. Любой ледащий сапожник и тот хочет начальником быть, хотя бы над помойной лоханью. А я им говорю: «Братцы, *«недостоин я милостей»*, — на черта мне это нужно! Выберите себе сапожника в старосты. *«Ни жала, ни кружала...»* * Не надо мне ваших почестей, и не хочу я оплеух!» А они мне: «Ерунда! Что цех порешил, то свято!» Но ведь это же, говорю я, как в Писании сказано: *«Если есть на тебе облачение, будь нам владыкой!»* То есть оплеухи получай, а старостой будь! Однако хватит. Заговорился я с вами, совсем забыл, что на мне еще коза. *«А день еще велик...»* Время на месте не стоит. До свидания, реб Додя. *«Крепись, крепись!»* Будьте здоровы и крепки и готовьте вареники!

— Так ты смотри же не забудь, — сказал шинкарь, — на обратном пути обязательно остановись у меня!

— Если богу будет угодно! — ответил Шимен-Эле. — Не обещаю, но постараюсь! Конечно, а как же иначе? Ведь мы всего лишь грешные люди, плоть да кровь, как говорится... Вы только, реб Додя, приготовьте добрую чарку водки и закуску, магарыч то есть, как подобает нашему брату мастеровому!

קאפיטל ד.

ויצא שמעון־אליהו מדעמבינע — און „שמעון־אלי שמע־קולנו" איז ארויסגעגאנגען פון דער דעמבענער קרעטשמע בגילופין, גאנץ פריילעך, **ויבוא** — און ער איז געקומען בשלום, געזונטערהייט, קיין קאזאדאיעווקע. און אז ער איז געקומען קיין קאזאדאיעווקע, האט ער זיך אנגעהויבן צו פרעגן, וואו זיצט דא ערגיץ רב חיים־חנה דער קלוגער, וואס האט א ווייב טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע מיט צוויי מעלקענדיגע ציעגען? נאר לאנג נאכפרעגען זיך האט ער נישט בעדארפט, ווארום דאס שטעדטעל קאזאדאיעווקע איז נישט אזא כרך פון די כרכי הים, וואס מע זאל דארטען קאנען, חלילה, פערבלאנזשעט ווערען. דאס גאנצע שטעדטעל ליגט פאר די אויגען, ווי אויף א טעלער: אט זענען די יאטקעס מיט די קצבים, מיט די העקערס און מיט די יאטקע־הינד; אט איז דער מארק, וואו ווייבער דרעהען זיך ארום אין זאקען פון איין גוי'ע צו דער אנדרערער, טאפען אלע איין האהן:

— טשועש, טשועש! א שא טאבי זא קורקע?

— יאקא קורקא? צע פיווען, א נע קורקא!

— נעחיי באודע פיוען! א שא טאבי זא קורקע? *

אט נאך צוויי שפאן איז דער שולהויף, וואו אלטע ווייבער זיצען איבער מולטערלעך און פערקויפען בארלעך, סעמעטשקעס און בעבלעך, וואו מלמדים קנעלען, קינדער שרייען און ציעגען, ציעגען אהן א שיעור, שפרינגען, שלעפען שטרוי פון די דעכער, אדער זיי זיצען אויף דער ערד מיט די אויסגעגלעטע בערדלעך, ווארעמען זיך אקעגען דער זון און מעלה־גרה'ן. און אט איז שוין די באד מיט די שווארצע פעררויכערטע ווענד. אט איז דער טייך, וואס אויבען איז ער בעדעקט מיט גרינס, ווי מיט א סכך, פול מיט פיאווקעס און מיט זשאבעס, וואס קוואקען. דער טייך שיינט אקעגען דער זון, בלישטשעט ווי מיט דימענטען און שטינקט מיט סכנת־נפשות... און דארט, אויף יענער זייט טייך, איז נישטא גארנישט, א חוץ ערד און הימעל — אוים קאזאדאיעווקע!

אז דער שניידער איז אריינגעקומען צו רב חיים־חנה דעם קלוגען, האט ער איהם געטראפען ביי דער ארבייט, וואו ער איז געזעסען מיט'ן גרויסען טלית־קטן און מיט דער שפיצעכיגער יארמעלקע איבער דער גמרא און געלעהרענט מיט די תלמידים מיט א ניגון אויף קולי־קולות די גמרא בבא־קמא: **ההוא ברחא — די דאזיגע ציעג, וואס זי האט דערזעהען א מין עסענווארג פון אויבען אויפ'ן פעסעל, האט זיך די ציעג צוגעכאפט צום עסענווארג"...**

— **צפרא טבא למאריה דחיטה דקופא דמחטא!** — רופט זיך אן שמעון־אלי שמע־קולנו אויף תרגום־לשון און זעצט דאס באלד איבער אויף פראסט אידיש: א גוטער מארגען זאל זיך אריינחאפען, רבי, צו אייך און צו אייערע תלמידים! איהר האלט מיט זיי, הער איך, טאמע ביי אזא ענין, וואס איך אליין טאקי האב מיך מטריח געווען אהער צו אייער זוגתי מרת טעמע־גיטעל, מכח א ציעג הייסט דאס; דהיינו, איך וואלט קיין ציעג נישט געקויפט, נאר מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה חייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט, איין מאל פאר אלע מאל: **הכצעקתה** — זי וויל א ציעג! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, ס'איז דאך א בפירוש'ע גמרא: **אסקאקורדע, דבארבאנטע, דפארשמאכטע, דסארנאסע**... וואס קוקט איהר מיך אן? אל תסתכל בגלעזעל אלא בפלעשעל — קוקט נישט דערויף, וואס איך בין א איד א בעל־מלאכה; יגיע כפיך אשריך! מסתמא האט איהר געהארכט פון מיר, איך בין שמעון־אלי חיים מק"ק זלאדייעווקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שוהלכען, האטש איך דארף עס אויף כפרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאג איך צו זיי, דעם כבוד און איך וויל נישט קיין פעטש! זאגען זיי: בלאטע! אז צעך טהוט אפ, איז פארפאלען; שמלך לך קצין תהיה לנו — פעטש זאלסט דו חאפען און גבאי זאלסט דו זיין!... איך האב

Глава четвертая

И изыде Шимон-Элиогу из «Дубовой» — и вышел Шимен-Эле из корчмы в приподнятом настроении, немного навеселе, *и приидс* — и прибыл благополучно, в добром здравии, в Козодоевку. А по прибытии в Козодоевку стал расспрашивать, где здесь проживает реб Хаим-Хоне Разумник, имеющий жену Теме-Гитл Молчальницу с двумя дойными козами.

Долго расспрашивать не пришлось, потому что Козодоевка не бог весть какая столица, чтобы в ней, упаси бог, заблудиться. Все местечко перед глазами как на ладони: вот мясные лавки с мясниками, мясорубами и с голодными собаками; вот базар, где женщины, разутые, в чулках, носятся от одной крестьянки к другой и все разом щупают одного петуха.

— Чуєшь? Чуєшь? А що тоби за курку? [1]

— Яка курка? Це пивень, а не курка!.. [2]

— Нехай буде пивень! А що тоби за курку? [3]

В двух шагах отсюда — синагогальный двор. Здесь сидят старухи, торгующие мелкими грушами, подсолнухами и бобами; здесь же меламеды обучают ребят... Дети кричат, козы — бесконечное количество коз! — прыгают, таскают солому с крыш, либо лежат на земле, трясут бородками, греются на солнце и жуют жвачку.

А вот и баня с черными от копоти стенами. Рядом речушка, подернутая зеленым слоем ряски, кишащая пиявками и квакающими лягушками. Речушка сверкает на солнце, отливает всеми цветами радуги и распространяет нестерпимое зловоние.

А там, по ту сторону речушки, нет ничего, только небо да земля — кончилась Козодоевка!

Когда портной вошел к реб Хаим-Хоне Разумнику, он застал его за работой. В широком талескотне *, с островерхой ермолкой на голове, меламед сидел в кругу своих учеников и вместе с ними громогласно, нараспев, изучал трактат Талмуда:

«И оная коза, завидев на поверхности бочонка снедь, дорвалось до этой снеди...»

— Цафро тово, лемо́рей дехайто, декупо демахто!.. * — отчеканил Шимен-Эле Внемли Гласу мудреное приветствие на арамейском языке и тут же перевел его на простой разговорный: — Добрый день да ворвется к вам, уважаемый ребе *, и к вашим ученикам! Вы, слышу я, толкуете с ними как раз о деле, ради которого я и потрудился прибыть к вашей супруге, госпоже Теме-Гитл, то есть насчет козы... Вообще-то я не стал бы покупать козу, но жена моя, Ципе-Бейле-Рейза, дай ей бог здоровья, заупрямилась... Криком кричит: хочу козу! А жену, как вы сами знаете, надо слушать! Ведь в Талмуде прямо так и сказано: *«Аскакурдэ дебарбантэ дефаршмахтэ декурносэ...»* Что вы на меня уставились? *«Не смотри в стакан, а смотри в бутылку»*, — вы не смотрите на то, что я мастеровой, — *«в труде рук твоих — благо твое!»*. Вы, наверное, слыхали обо мне... Я — Шимен-Эле, портной из священного города Злодеевки, цеховик и староста в синагоге, хотя на черта мне это нужно... *«Ни жала, ни кружала...»* Не надо мне, говорю я им, почестей, и не хочу оплеух! Но они отвечают:

[1] Слышь? Слышь? Сколько тебе за курицу? (*укр.*)
[2] Какая курица? Это петух, а не курица!.. (*укр.*)
[3] Пусть будет петух! А сколько тебе за курицу? (*укр.*)

מיך א ביסעל פאררעדט און שיער נישט פארגעסען אייך אפגעבען שלום. שלום עליכם אייך, רבי! שלום עליכם אייך, קינדער, צאן-קדשים, שקצים ורמשים, קונדייסים, עכברושים! סע זאל זיך אייך אזוי וועלען טאנצען, ווי איהר ווילט לערנען — איא, איך האב נעטראפען?...

דערהערט אזעלכע דבורים, האבען חברה תלמידים אנגעהויבען קנייפען איינס דאס אנדערע אונטער'ן טיש און שיסען מיט די נעזער. זיי זענען דווקא געווען העכסט צופריעדען מיט'ן גאסט; זיי וואלטען זיך מחיה געווען, אז גאט זאל זיי צושיקען אפט אזעלכע געסט. נאר חיים-חנה דער קלוגער איז נישט געווען צופריעדען; ער האט פיינט געהאט, מע זאל איהם איבערשלאגען אין מיטען. האט ער אריינגערופען זיין ווייב טעמע-גיטעל און האט זיך אומד נעקעהרט צוריק מיט זיינע תלמידים צו דער ציעג, וואס זי האט זיך צונעהאפט צום עסענווארג, און מע האט געזונגען אויף א קול: „חייבא רבא — האט רבא גע'פסק'ענט, אז זי דארף באצאהלען פאר'ן עסענווארג און פאר'ן פעסעל דעם גאנצען היזק"...

שמעון-אלי שמע-קולנו האט ארויסגעזעהען, אז מיט'ן מלמד האט ער נישט וואס צו רעדען, האט ער זיך גענומען צו דער מלמד'קע, און בשעת דער מלמד האט דא געלעהרענט מיט זיינע תלמידים מכח דער ציעג פון דער גמרא, האט שמעון-אלי דער שניידער געהאלטען א שמועס מיט טעמע-גיטעל די מלמד'קע מכח איהר ציעג.

— איך בין, ווי איהר זעהט מיך, א איד א בעל-מלאכה. — האט צו איהר געזאגט שמעון-אלי דער שניידער. — אפשר האט איהר געהערט פון מיר — איך בין שמעון-אלי חייט מק"ק זלאָ-דייעװקע, חברה-כאן אין צעך און גבאי אין שניידעריטען שוהלכען. חאטש איך דארף דאס אויף כפרות! לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל, זאג איך, די פעטש, איך וויל נישט קיין כבוד!... געקומען בין איך, הייסט דאס, צו אייך טאקי מכח איינער פון אייערע ציעגען, דאס הייסט, איך וואלט קיין ציעג נישט גע-קויפט, נאר אזוי ווי מיין ווייב זאל לעבען, ציפה-ביילה-רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט: הכצעקתה — איין מאל פאר אלע מאל א ציעג! און א ווייב, זאגט איהר דאך, באדארף מען פאלגען, ס'איז א בפירוש'ע גמרא...

טעמע-גיטעל, א קליין ווייבעלע מיט א נעזעל ווי א פאסאלי, וואס זי טהוט דאס אלע מאל א וויש מיט צוויי פינגער, האט איהם אויסגעהערט א ביסעל, און באלד איבערגעשלאגען אין מיטען:

— זענט איהר געקומען, הייסט דאס, צו מיר אפהאנדלען ביי מיר איינע פון מיינע ציעגען? וועל איך אייך זאגען אזוי, מיין ליעבער איד: ערשטענס, האלט איך נישט ביי פארקויפען קיין ציעג, ווארום, לאמיר זיך נישט נארען, צו וואס זאל איך דאס טהון? צוליעב געלט? וואס איז געלט? געלט איז קיילעכיג! געלט נעהמט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאך אזא ציעג! ס'איז דען א ציעג? א מאמע, זאג איך אייך, נישט קיין ציעג! קיין עין-הרע, איהר גרינג מעלקען זיך! איהר מילך-געבען! היינט איהר עסען, וואס זי עסט! זי עסט דען עפיס? איין מאל א טאג א „פילע" פון קלייען, און דאס איבעריגע שטרוי פונ'ם דאך פון בית-המדרש... נאר נאר נישט, אויב מע זאל מיר באַ-צאהלען א רעכטען מקח, בין איך מיך מיישב: געלט איז, ווי זאגט איהר, א יצר-הרע, פאר געלט קאן איך קויפען איין אנדער ציעג, חאטש אזא ציעג ווי מיין ציעג איז שווער צו קריגען. ס'איז דען א ציעג? א מאמע, נישט קיין ציעג... נאר שא! וואס טויג ווערטער? אט פיהר איך אייך אריין די ציעג, וועט איהר זעהן!...

און טעמע-גיטעל לויפט-אוועק, פיהרט-אריין די ציעג און ווייזט א פול קרינעל מיט מילך, וואס זי האט ערשט היינט אנ-געמאלקען.

דערזעהען מילך, האט זיך דער שניידער אוש אנגעהויבען בעלעקען, און רופט זיך אן:

— זאגט זשע מיר, מיין ליעבע אידינע, מה יקר? דאס הייסט, כמה מעלות טובות — וויפיעל קאנט איהר זיך הייסען אנמעסטען פאר אייער ציעג, אשטיינער? מחמת ווי באלד

«Ерунда! Что цех порешил, то свято! Если есть на тебе облачение, будь нам владыкой», — оплеухи получай, а старостой будь... Однако я немного заговорился и чуть не забыл поздороваться с вами. Мир вам, ребе! Мир вам, ребятишки, святые овечки, шалуны, озорники, сорвиголовы! Вам бы так плясать хотелось, как учиться хочется! Угадал, не правда ли?..

Услыхав такие речи, ученики начали тайком щипать друг друга и фыркать, давясь от смеха. Они были чрезвычайно довольны гостем и ничего не имели бы против того, чтобы почаще приходили такие посетители! Но Хаим-Хоне Разумник не разделял радостных чувств своих питомцев. Он не любил, чтобы ему мешали. Поэтому он позвал свою жену, Теме-Гитл, а сам вернулся с учениками к козе, которая дорвалась до снеди, и распелся во весь голос:

— *«И обвинил Рово...»* * — и постановил: *«она обязана возместить полностью убыток, уплатить и за снедь и за бочонок...»*

Сообразив, что с меламедом ему говорить не о чем, Шимен-Эле принялся за его жену. И в то время как супруг ее с учениками занимался козой из Талмуда, Шимен-Эле беседовал с Теме-Гитл о ее собственной козе.

— Я, как видите, человек мастеровой! — заявил он.— Может быть, вы обо мне слышали... Я — Шимен-Эле, портной из города Злодеевки, цеховик и староста портновской синагоги... Хотя на черта мне это нужно! *«Ни жала, ни кружала...»* Не надо мне, говорю я, оплеух, и не желаю почестей... А пришел я к вам, стало быть, насчет одной из ваших коз. То есть я не стал бы покупать козу, но жена моя, Ципе-Бейле-Рейза, дай ей бог здоровья, заупрямилась... Криком кричит: хочу козу! И все тут! Ну, а жену, вы сами говорите, надо слушать... В Талмуде буквально так и сказано...

Теме-Гитл, маленькая женщина с похожим на фасоль носиком, который она то и дело вытирала двумя пальцами, послушала-послушала, а затем перебила:

— Значит, вы пришли торговать у меня одну из моих коз? Так вот я должна сказать вам, дорогой мой, во-первых, я вовсе не собираюсь продавать козу. Потому что, — давайте говорить начистоту, — зачем мне это делать? Ради денег? Но что такое деньги? Деньги — они круглые! Деньги уходят, а коза остается козой, тем более такая коза! Разве это коза? Это мать, говорю я вам, а не коза! Как она, не сглазить бы, легко доится? А сколько молока дает! Да и что она ест? Разве она ест? Раз в день пойло из отрубей, а там солому с крыши... Но, с другой стороны, если бы мне дали хорошую цену, то я бы подумала: деньги, как вы говорите, приманка, за деньги я и другую козу могу купить, хотя такую, как моя, не так-то легко достать. Разве это коза? Мать, а не коза! Но что толку в словах? Вот я приведу сюда козу, и вы сами увидите!..

Теме-Гитл убежала, тут же привела козу и показала полную кринку только сегодня надоенного молока.

Увидев молоко, портной даже облизнулся и спросил:

— Скажите же мне, дорогая, какая ей будет цена? То есть *«сколько достоинств»* — я хочу сказать, сколько, к примеру, вы намерены запросить за вашу козу? Если

ניט אין גלייכען געלט, וועל איך נישט קויפען. ווייסט איהר, פאר וואס? ווייל, ערשטענס, באדארף איך זי אויף כ־כ־כפרות, גאר אזוי ווי מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט איין מאל פאר אלע מאל: הכצעס...

— וואס איז שייך וויפיעל? — האקט איהם איבער טעמע־גיטעל אין מיטען דעם „הכצעקתה" און טהוט א וויש דאס נעזעל. — זאגט איהר אייער מקח, לאמיר הארכען! דאס קאן איך אייך זאגען: הערט איהר? אז וויפיעל איהר וועט באצאהלען, האנ־דעלט איהר א מציאה! ווייסט איהר, פאר וואס? ווארום אז איהר קויפט אוועק ביי מיר די ציעג, האט איהר א ציעג...

— הערסט דו! — שלאגט איהר איבער דער שניידער אין מיטען. — אט דערפאר וויל איך דאך זי קויפען, וואס זי איז א ציעג, נישט קיין פיפערנאטער! דאס הייסט, איך וואלט קיין ציעג גאר נישט געקויפט, איך באדארף זי אויף נייען און נייענציג כפרות, גאר אזוי ווי מיין ווייב זאל לעבען, ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס, האט זיך איינגעשפארט איין מאל פאר אלע מאל: הכצעס...

— הערסט דו! אט דאס זאג איך דאך! — פאלט איהם ארײן טעמע־גיטעל אין די רעד ארײן און הויבט אן ווידער א מאל אויסרעכענען די מעלות פון איהר ציעג. לאזט זי נישט דער שניידער און שלאגט איהר איבער אין מיטען, און אזוי שלאגען זיי איבער איינס דאס אנדערע אזוי לאנג, ביז זייערע טענות גיסען זיך צונויף אינאיינעם, און עס קומט־אויס א מישמאש, א קאשע מיט בארשטש און מיט לאקשען: „א ציעג? א מאמע, נישט קיין ציעג... איך וואלט קיין ציעג נישט געקויפט... א „פילע" פון קלייען... זי האט זיך איינגעשפארט איין מאל פאר אלע מאל: הכצעקתה... געלט איז קיילעכיג... אהן עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך... ציפה־ביילה־רייזה הייסט דאס... זי עסט דען עפיס... איין מאל פאר אלע מאל: הכצעקתה... דאס איבעריגע — שטרוי פונ'ם דאך פון בית־המדרש... א ווייב באדארף מען פאלגען... א ציעג? א מאמע, נישט קיין ציעג!"...

— טאמער וואלט שוין געווען גענוג אייך צו ציעגען, טא־מער? — שלאגט זיי איבער חיים־חנה דער קלוגער אין מיטען און דרעהט זיך אויס מיט'ן פנים צום ווייב. — האסט דו געהערט א ביסעל? מע האלט אין מיטען אין ענין האלט מען, מכח „נזיקין", און זיי: ציעג־ציעג! ציעג־ציעג! ממה־נפשך, אדער פארקויף זיי די ציעג, אדער פארקויף זיי נישט די ציעג. ציעג־ציעג! ציעג־ציעג! סע ציעגט מיר שוין אין קאפ ציעגט מיר!

— גערעכט! — רופט זיך אן שמעון־אלי. — וואו תורה, דארט איז חכמה! ממה־נפשך, וואס באדארף מען דא לאנג רעדען? לי הכסף ולי הזהב — מיין געלט, אייער סחורה. זאגט שלשת דברים, אווארט און צוויי און א מאריטש, ווי אין מחזור שטעהט געשריבען: מחספס מפצפצים — איז דער פשט...

— וואס טויג מיר אייער פשט? איהר זאגט מיר בעסער, וואס גיט איהר מיר פאר דער ציעג? — מאכט טעמע־גיטעל שטילערהייד, בויגט זיך איין, ווי א קעצעלע, און טהוט א וויש די ליפען הין און צוריק.

— א משל כחרס הנשבר! — זאגט שמעון־אלי אויך שטילער־הייד. — וואס הייסט, איך זאל זאגען? וואס בין איך פאר א זאגער וואס? איך זעה, אז ס'איז אל תקשו לבבכם — ארויסגעווארפען מיין טרחה; איך וועל ביי אייך, אפנים, היינט קיין ציעג נישט קויפען! האט קיין פאראיבעל נישט, וואס איך האב אייך דעקוטשעט!...

און שמעון־אלי דרעהט זיך אויס מיט'ן פנים צו דער טהיר און האלט כלומר'שט ביי אוועקגעהן.

— זעהט נאר זעהט! — מאכט טעמע־גיטעל און טהוט איהם א נעם ביי'ם ארבעל. — וואס האט איהר אזוי קיין צייט נישט, דער טייך ברענט? ממה־נפשך, עפיס האט איהר דאך אנגעהויבען רעדען מכח א ציעג...

בקיצור, די מלמד'קע האט געזאגט איהר מקח, דער שניי־דער האט געזאגט זיין מקח; זי האט אראפגעווארפען, ער האט ארויפגעווארפען, א רענדעל אראפ, א רענדעל ארויף — מע

цена несходна, то я и покупать не стану. Знаете почему? Потому что нужна она мне, как пятое колесо! Да вот жена моя, то есть Ципе-Бейле-Рейза, дай ей бог здоровья, заупрямилась, криком кри...

— Что значит «сколько»? — перебила его Теме-Гитл, утирая свой носик. — Назовите вашу цену, а мы послушаем! Одно могу вам сказать, слышите, сколько бы вы ни заплатили, вы покупаете по дешевке! Знаете почему? Потому что если купите у меня козу, то будете иметь ко-зу...

— Сказали тоже! — в свою очередь, перебил ее портной. — Потому-то я ее и покупаю, что она коза, а не чучело гороховое! То есть я бы вообще не стал ее покупать, потому что нужна она мне, как собаке пятая нога. Но так как жена моя, то есть Ципе-Бейле-Рейза, дай ей бог здоровья, заупрямилась, криком кри...

— Вот об этом-то я и говорю, — не дожидаясь конца, затараторила Теме-Гитл и снова начала перечислять достоинства своей козы.

Но портной не дал ей договорить и перебил ее. И так перебивали они друг друга до тех пор, пока не заговорили вместе, так что получилась форменная мешанина: «Это коза? Мать, а не коза!» — «Я не стал бы покупать...» — «Пойло из отрубей...» — «Но она, понимаете, заупрямилась...» — «Деньги — они круглые...» — «А как она, не сглазить бы, легко доится!» — «То есть Ципе-Бейле-Рейза...» — «Разве она ест?..» — «Криком кричит...» — «Солому с крыши...» — «Жену слушать надо...» — «Коза? Мать, а не коза!..»

— Может, хватит вам «козить»? — вмешался в разговор Хаим-Хоне Разумник и обратился к жене: — Слыханное ли дело? Тут люди делом заняты, а они: коза-коза, коза-коза! Одно из двух: либо продай ему козу, либо не продавай ему козы! А то — «коза-коза, коза-коза»! У меня уже в голове «закозело» от вашей козы!

— Правильно! — отозвался Шимен-Эле. — *Где учение, там и премудрость!* Одно из двух, о чем тут долго говорить? *«Мое серебро, мое и злато»*: мои деньги — ваш товар. Слово за слово и — по рукам! Как в молитве сказано...

— На что мне ваши молитвы? Вы лучше скажите мне, сколько вы даете за козу? — шепотом проговорила Теме-Гитл, изгибаясь при этом по-кошачьи и вытирая губы.

— Вот тебе и на! — так же тихо ответил Шимен-Эле. — Что значит — скажите мне? Что я за сказитель такой? Нет, вижу, я напрасно трудился! Не купить мне сегодня козы! Извините за беспокойство!..

И, повернувшись к дверям, Шимен-Эле сделал вид, что собирается уходить.

— Смотрите, пожалуйста! — всполошилась Теме-Гитл и схватила портного за рукав. — Что это вам так некогда? Река, что ли, загорелась? Ведь вы же как будто завели разговор насчет козы...

Словом, Теме-Гитл назвала свою цену, портной — свою; она уступила, он прибавил, — тыщей больше, тыщей меньше, — поладили. Шимен-Эле отсчитал денежки

האָט זיך אויסגעגליכט. שמעון־אלי האָט אויסגעצעהלט די מתּקים, גענומען די ציעג אוים'ן גאַרטעל, טעמע־גיטעל האָט בעשפּיגען דאָס געלד, וואָס זי האָט געלייזט פאַר דער ציעג, צוגע־ווינשעוועט דעם שניידער, ס'זאָל זיין מיט מזל־ברכה, בשעת מעשה עפּיס געשעפּטשעט שטילערהייד און געקוקט אַלע מאָל אוים'ן געלד און אויף דער ציעג און האָט אַרויסבעגלייט דעם שניידער מיט אַ סך ברכות:

— געהט געזונט, און זייט געזונט, און פאַרנוצט געזונט, און לאָז גאָט געבען, זי זאָל זיין אַזוי ווי זי איז געווען ביז אַהער, נישט ערגער — בעסער האָט קיין שיעור נישט, און זי זאָל זיך ביי אייך האַלטען און האַלטען, מעלקען און מעלקען, נישט אויפ־הערען זיך מעלקען!...

— אָמן, גם אתּם! — מאַכט דער שניידער און וויל זיך לאָזען געהן צו דער טהיר, וויל די ציעג נישט געהן, דרעהט מיט די הערנער, שפּאַרט זיך איין מיט די הינטערשטע פיסלעך און מאַכט אויף אַ הילכיג קול'כעל און ציקעלט זיך, ווי אַ יונג חזנ'־דעל, וואָס געהט דעם ערשטען מאָל צום עמוד: מ ה ה ה ה ה פשעי! ו מ ה ה ה ה ה ה חטאתי!... ווי איינער רעדט: וואוהין שלעפּט איהר מיך?...

דעמאָלט איז שוין אויפגעשטאַנען רב חיים־חנה דער קלוגער מיט זיין כבוד, און מיט'ן קאַנטשיק אונטערגעהאָלפען אַרויספּית־רען די ציעג־פון־שטוב. און די חברה תּלמידים האָבען זי אונטער־געטריבען:

— היי, קאָזע! קאָזע! פּאַשאָל, קאָזע!...
און דער שניידער איז אַוועק אין זיין וועג אַריין.

קאַפּיטעל ה.

ו ת מ א ן — און זי האָט נישט געוואָלט, די ציעג הייסט דאָס, געהן מיט'ן שניידער קיין זלאָדייעווקע, בשום אופן ואופן! זי האָט זיך געריסען צוריק אהיים מיט אַלע כחות! עס האָט איהר אָבער גאָר נישט געהאָלפען. שמעון־אלי האָט זי געשלעפּט פאַר'ן גאַרטעל און האָט איהר געגעבען צו פערשטעהן, אַז ס'איז אַרויס־געוואָרפען איהר דרעהען זיך און איהר בריקען זיך און איהר מעקען, וואָס זי מעקעט. ער האָט צו איהר אַזוי געזאָגט:

— עס שטעהט ביי אונז: ב ע ל כ ר ח ך א ת ה ח י — איבער נויט שלעפּסט דו אויף זיך דעם גלות, מעגסט יאָ וועלען, נישט וועלען — מע פרעגט ביי דיר קיין עצות נישט. איך בין אויך אַמאָל, נישט היינט געדאַכט, געווען אַ פריי פויגעלע, אַ בחור כהלכה — אַ פיינער, אַ יונג מיט אַ קאַמזויל און מיט סקריפּ־קעס, טשאַקענדיג און קנאַקענדיג; וואָס איז מיר אָפּגעגאַנגען? קאָפּוועהטיג? האָט גאָט געזאָגט: ל ך ל ך מ א ר צ ך — קריך, שמעון־אלי, אין זאַק אַריין! האָב חתונה פאַר ציפּה־ביילה־רייזה'ן! האָב קינדער! ווער פאַרשוואַרצט אויף דיינע יאָהר און טעג! כ י ל כ ך נ ו צ ר ת — דערויף ביזט דו אַ שניידער!...

אַזוי האָט שמעון־אלי גע'טענה'ט צו דער ציעג און איז גע־גאַנגען געשווינד, כמעט געלאָפען. אַ וואַרעם ווינטעל האָט איהם צעבלאָזען די פּאָלעס פון דער געלאַטעטער קאַפּאָטע און האָט פער'גנבה'ט זיך איהם אונטער די פּאות און אַ גלעט געטהאָן איהם ביי'ם בערדעל, צוגעטראָגען איהם צו דער נאָז אַ געשמאַקען ריח פון מיענטע, פון ראָמאַשקעס און פון אַנדערע פעלדבלומען און קרייטער, וואָס האָבען אַ ריח פון בשמים, און וואָס זיין נאָז איז צו זיי כּלל נישט געוועהנט געוואָרען; און פאַר גרוים התפּעלות האָט ער אָנגעהויבען צו דאַווענען מנחה, זאָגען „פּטום־הקטורת", אויסרעכענען אַלע גוטע זאַכען: „הצרי והצפּורן, החלבנה והלבונה", און אַלע איבעריגע געווירצען, גאַנץ פיין, מיט זעהר אַ שענעם ניגון, און ער האָט פערקאַטשעט זיך „אָפּשטעפּען" אַ מנחה, אויפ'ן חזנ'ישען שטייגער, נאָר אויף איין אַנדער אופן! פּלוצים... פון וואַנען נעמט זיך דער שטן מקטרג, דער יצר־הרע, און רוימט איהם איין אַ סוד אין אויהער אַריין:

и, сняв с себя поясок, привязал козу. Теме-Гитл поплевала на вырученные деньги, пожелала портному счастья и, что-то при этом шепча и поглядывая то на деньги, то на козу, проводила портного.

— Идите подобру-поздорову, и будьте здоровы, и пользуйтесь на здоровье, и дай бог, чтоб она была такою же, как до сих пор, не хуже, — а хорошему конца-краю нет! И пусть она у вас живет и живет и доится, не переставая...

— Аминь! И вам того же! — ответил портной и направился к дверям.

Но коза не желала идти, стала вертеть рогами, упираться задними ногами, блеять, как молодой кантор *, впервые выступающий у аналоя: *«Че-е-ем я провинилась? Че-е-е-м согрешила?»* Куда, мол, вы меня тащите?

Тогда соблаговолил подняться сам Хаим-Хоне Разумник и своей плеткой помог выпроводить козу за двери.

А ученики в один голос подгоняли:

— Эй, коза, коза! Пошла, коза!

И отправился портной своим путем-дорогою.

Глава пятая

И воспротивилась — и не пожелала она, коза то есть, следовать за портным в Злодеевку, — ни за что на свете! Она изо всех сил порывалась обратно домой. Однако ничто ей не помогло. Шимен-Эле тянул ее за поводок и втолковывал, что напрасны все старания, — ни боданье, ни блеяние ни к чему не приведут.

— Сказано у нас в Писании, — говорил он козе, — *«вопреки воле своей живешь ты»* — по нужде влачишь ты свое существование, хочешь ты или не хочешь, никто тебя об этом не спрашивает. Я и сам когда-то, не теперь будь помянуто, был вольной пташкой, парень не хуже других, носил жилетку, сапожки со скрипом — фу-ты ну-ты... Чего мне недоставало? Головной боли? Но господь бог сказал: *«Изыди из земли своей»* — полезай, Шимен-Эле, в мешок! Женись на Ципе-Бейле-Рейзе! Плоди детей! Мучайся и мытарься всю свою жизнь! *«Ибо для того ты создан»* — на то ты и портной!..

Так говорил Шимен-Эле, обращаясь к козе и шагая быстро, чуть ли не бегом. Теплый ветерок раздувал полы его заплатанного кафтана, забирался под пейсы, поглаживал бородку и подносил к самому носу пряный аромат мяты, ромашки и прочих полевых цветов, издающих непривычное для портного благоухание.

От восторга он начал читать предвечернюю молитву, в которой перечисляются «бальзам, фимиам, гвоздика, ладан, благовонные смолы» и прочие курения и пряности. Читал он нараспев, совсем как в синагоге... Шимен-Эле уже собирался «отстрочить» таким манером всю службу. Но вдруг... откуда ни возьмись налетел злой дух-соблазнитель и шепнул портному на ухо:

— הער נאָר אויס, שמעון־אלי, דו יאָלד איינער! וואָס האָסט דו זיך דאָ אַזוי צעזוונגען אויפ'ן ניכטערען הארצען? שוין באַלד נאַכט, און דו האָסט נאָך אין דיין מויל נישט געהאַט, א חוץ צוויי גלעזלעך בראָנפען! היינט האָסטו דו דאָך עפּיס געגעבען דיין קרוב דאָס הייליגע וואָרט, אַז צוריקוועגס, אם ירצה השם, מיט דער ציעג, וועסט דו זיך אָפּשטעלען ביי איהם עפּיס צו־בייסען! געזאָגט א וואָרט — איז פערפאַלען. א מויל איז נישט קיין חאַליאווע!

און שמעון־אלי האָט אָפּגעחאַפּט די שמונה־עשרה נאָר בקיצור, זיך אָפּגעקלאַפּט תחנון, און איז אריין צו דאָדי רענדאר מיט א שמחה:

— א גוטען אָווענד אייך, מיין ליעבער קרוב רב דאָדי, איך קאָן אייך אָנזאָגען א בשורה, מזל טוב, עם לבן גרתי — איך האָב שוין איינגעהאַנדעלט א ציעג, אָבער א ציעג פון ציעגענלאַנד, א ציעג אשר לא ציערנו אבותינו! איהר מעגט זי אָנקוקען און זאָגען אייער מבינות — איהר זענט דאָך עפּיס יאָ א יודע־ספר! אנו, טרעפט, כמה לקו במצרים — וויפיעל האָב איך באַדאַרפט משלם זיין?

דאָדי האָט זיך גענומען מיט דער האַנד בייּ'ם קאָזעראָק, זיך פערשטעלט פון דער זון, וואָס האָט געהאַלטען ביי אונטערגעהן מיט א גאָלדענעם פּאַס אין עק הימעל, און האָט בעטראַכט די ציעג, ווי א גרויסער מבין, און האָט זי אָפּגעשאַצט פונקט צוויי מאָל אַזוי פיעל, וויפיעל דער שניידער האָט בעצאָהלט. דערפון איז שמעון־אלי געוואָרען אַזוי אויפגעלעגט, אַז ער האָט דערלאַנגט דעם רענדאר א זעץ אין פּלייצע:

— רב דאָדי סערדצע! געזונט זאָלט איהר מיר זיין, צדקת כדבריך — איהר האָט היינטיגס מאָל דוקא נישט געטראָפען. אַזוי פיעל גליקליכע יאָהר אונזביידען!

דאָדי דער רענדאר האָט אויפגעשטעלט א פּאָר ליפּען און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ אָהן ווערטער: מפו־פו־פו! ווי איינער רעדט: „א מציאה! א מציאה פון א גנב!"

און שמעון־אלי האָט איינגעבויגען דאָס קעפּעל אויף א זייט, זיך א חאַפּ געטהאָן מיט'ן מיטעלסטען אויסגעבויגענעם פינגער בייּ'ם זשילעט, גלייך ווי ער וואָלט בעדאַרפט ארויסחאַפּען פון דאָרט א נאָדעל און אריינזועצען אין איהר אין דער ניך א פאָדעם.

— נו, רב דאָדי? וואָס וועט איהר עפּיס זאָגען, עמך? פאַרשטעהען מיר אין עסק? הא? איהר זאָלט נאָך זעהן, סיין עין־הרע, ווי זי מעלקט זיך, וואָלט איהר א מיתה משונה איינגענומען דאָ אויפ'ן אָרט!

— א מיתה משונה נעם שוין בעסער אַליין! — רופט זיך אָן צו איהם דאָדי.

— אָמן, גם אתם! — זאָגט שמעון־אלי. — אויב איך בין יאָ ביי אייך אַזאַ־נ־אָנגעלעגטער גאַסט, נעמט זשע, זייט מוחל, רב דאָדי, די ציעג. און באַשטאַט זי ערגיץ אין שטאַהל, מע זאָל זי חלילה נישט אַוועק'לקח'ענען, און איך וועל דערוויילע א דאַווען טהון מעריב, מנחה האָב איך געחאַפּט אין וועג, און נאָכדעם וועלען מיר מאַכען „שהכל נהיה בדברו", און טאַקי עפּיס צו־בייסען אויך, ככתוב, ווי אין דער מגילה שטעהט: אין קוצים בפרוצים — פאַר'ן עסען געהט קיין טאַנץ נישט. שטעהט אַזוי געשריבען אין דער מגילה, צי ניין?

— וואָס איז שייך? — מאַכט דאָדי. — מסתמא אַז דו זאָגסט, סע שטעהט — שטעהט דאָס; יערויף ביזט דו דאָך עפּיס א איד פון תורה.

אָפּגעדאַווענט מעריב און אויסגעשפּיגען צו „עלינו", רופט זיך אָן דער שניידער צום רענדאר:

— אַז דער צער פון טראָגען איז יאָ אַזוי גרויס, איז הלעיטני־נאָ מן האדום האדום הזה — גיסט אָן, זייט מוחל, פון יענעם גרינעם פלעשעל, און לאָמיר נעמען צו קאַפּעלעך שפּירעט, און לאָמיר זיין געזונט. געזונט דאָס איז ראשית חכמה, ווי מיר זאָגען אַלע טאָג אין דאַווענען: השכיבנו לשלום...

— Слышь ты, дурья голова! Чего ты распелся натощак? Ведь уже скоро ночь, а у тебя за весь день, кроме двух рюмок водки, маковой росинки во рту не было. Кроме того, ты ведь свято обещал своему родственнику на обратном пути, коли даст бог, с козой идучи, обязательно зайти и закусить у него! Дал слово — держи! Язык — не помело!

И, второпях закончив молитву, Шимен-Эле весело завернул к шинкарю.

— Добрый вечер, дорогой родственник реб Додя! Могу сообщить вам добрую весть. Поздравьте меня: *«Я жил у Лавана»*, — купил-таки козу! Да еще какую козу! Всем козам — коза! Праотцам нашим не снилась... Можете взглянуть на нее и сказать свое мнение, — ведь вы же как-никак человек ученый! А ну-ка, угадайте, *«сколько казней египетских»*, — то есть сколько я должен был за нее заплатить?

Додя приложил руку к козырьку, заслоняя глаза от солнца, заходившего за позолоченный край неба, с видом большого знатока осмотрел козу и оценил ее ровно вдвое дороже того, что заплатил портной. Это так расположило Шимен-Эле, что он даже хлопнул шинкаря по спине:

— Реб Додя, сердце мое! Дай вам бог здоровья! *«Справедливы слова твои»*, — на сей раз вы не угадали! Столько бы счастливых лет нам обоим...

Додя выпятил губы, покачал головой и произнес: «Фу-фу-фу!» — точно желая сказать: «Дешевка! Ворованное и то дороже!»

А Шимен-Эле склонил голову набок и ухватился согнутым пальцем за жилет, точно собираясь вынуть иголку и вдеть в нее нитку.

— Ну, реб Додя! Что скажете? Умеет наш брат дела обделывать? А? Посмотрели бы вы еще, как она, не сглазить бы, доится, — вы бы тут же на месте окочурились!

— Можешь сам окочуриться! — ответил Додя.

— Аминь! И вам того же! — сказал Шимен-Эле. — Уж если я для вас и в самом деле такой желанный гость, возьмите, пожалуйста, козу и устройте ее где-нибудь в хлеву, чтобы не утащили, упаси боже! Я тем временем отбарабаню вечернюю молитву, с предвечерней я уже разделался по дороге, а потом пропустим по маленькой и закусим, как в Писании сказано: *«Эйн койцим бифройцим»* * — не поевши, не спляшешь... Сказано так в Писании или нет?

— Что за вопрос? Раз ты говоришь, сказано, — значит, сказано. На то ты и книжник.

Помолившись как полагается, портной обратился к Доде:

— Уж ежели стряслась такая беда, то *«утоли алкание мое из того красного»*, — то есть нацедите, будьте добреньки, из той зеленой бутылочки, хватим по капельке горькой и давайте будем здоровы! Здоровье, знаете, это самое главное! Как это мы каждый день в молитве говорим: *«Усыпи нас»* в добром здравии.

געגומען א ביסעל בראנפען און פארביסען, האט זיך אונזער שניידער צערעדט פאר פייער און פאר וואסער, מכח זלאדייעווקע, מכח קהל, שוהלזאכען, צעך, שניידעריי, שער און אייזען אונזער פאלק עמך, בשעת מעשה געמאכט א תל פון זלאדייעווקער גבאים מיט די נגידים, מיט זייערע „פאראדקעס", געשווארען, אז זיין נאמען זאל נישט הייסען שמעון-אלי, אויב מע קאן זיי נישט אוועקגעבען אלע „אויף סימביר"...

— הערט איהר, רב דאדי? — אזוי האט ער אויסגעלאזט זיין דרשה מיט א תורה, ווי זיין שטייגער איז: — בור כרה ויפרפרהו — עס וועט א רוח אין זייער פאטער און מוטער אריין, די בעלי-טובות אונזערע מיין איך!... זיי ווייסען נאר צאפען בלוט, שינדען דעם ארעמאן, אראפנעמען די הויט! פאר דריי קארבען צאהל איך, הערט איהר, א פערטעלע א וואך! נאר נאר נישט, איך בין נישט קיין „קופע בהאץ", ווי זאגט איהר, לאזען זיי איבערגעהן אויף אנדערע הענד! יבוא יונה — עס וועט קומען אויף זיי א צייט! נישקשה, זיי האבען נאך ביי גאט קיין קווימעל נישט ארויסגענומען! מיין ווייב זאל לעבען, ציפה-ביילה-רייזה הייסט דאס, זאגט מיר אפילו, אז איך בין א שלים-מזל'ניק, א לעמישקע א צעקוועטשטע, ווארום איך זאל וועלען, האב איך אויף זיי א בייטש... נאר ווער הערט א ווייב? עפיס האב איך דאך אויך א שטיקעל דעה! ביי אונז אין דער הייליגער תורה שטעהט בפירוש: והוא ימשול בך — איהר ווייסט דעם פשט פון די דאזיגע ווערטער? ס'איז דאך צוקער-זיס! הערט זיך איין אקארשט אין איטליכס ווארט: והוא — און ער, דער מאן הייסט דאס, ימשול — זאל טהון טהאן געוועלטיגען!... נאר וואס דען? התחילות לנפול נפול תפול — איהר האט אנגעהויבען גיסען, גיסט שוין אן נאך אביסעל בראנפען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: אסקאקורדע, דבאר-באנטע...

וואס ווייטער-ווייטער האט ביי שמעון-אלי'ן די צונג אנגע-הויבען זיך פלאנטען, די אויגען קלעפען זיך, אזוי לאנג און אזוי ברייט, ביז ער האט זיך צונעשפארט צו דער וואנד אויף א ווילע חאפען א דרימעל, און דאס קעפעל האט זיך איהם אנגעבויגען א ביסעל אויף א זייט, די הענד האט ער צונויפגעלעגט אויפ'ן הארצען, צוגעהאלטען דאס צאפען-בערדעל מיט דריי פינגער, און האט אויסגעזעהן ווי א מענש, וואס איז פערטיפט אין זעהר-זעהר טיעפע מחשבות. ער זאל בשעת מעשה נישט געווען צו-פייפען מיט דער נאז, אונטערחארחלען מיט'ן האלז און בלאזען דורך די צייהן: טצ-טצ-טץ! — וואלט קיינער אין דער וועלט נישט געזאגט אויף איהם, אז ער שלאפט. און חאטש ער האט געדרימעלט, פון דעסטוועגען האט דער מח ביי איהם געארבייט גאנץ געשמאק, און עס האט זיך איהם גע'חלומ'ט, אז ער איז אין דערהיים ביי זיין ווארשטיק. אויפ'ן טיש ליגט אויסגעשפרייט פאר זיינע אויגען א מין מלבוש, וואס ס'איז שווער צו טרעפען, וואס דאס איז. זאל איך זאגען, ס'איז א פאר תחתונים — וואו איז דער קראק? קיין סימן פון קראק! זאל איך זאגען, ס'איז א לייבעל אזעלכעס — פון וואנען האבען זיך גענומען אזעלכע לאנגע ארבעל? אלא וואס דען? מוז איך לערנען דעם פשט, אז ס'איז לא הא ולא הא, נישט קיין לייבעל און נישט קיין הויזען — וואס זשע דען איז דאס? עפיס מוז דאך עס זיין!... שמעון-אלי קעהרט דאס איבער אויף דער לינקער זייט — ס'איז נאר א קא-פאטע, און נאך וואסער א קאפאטע! א שפאגעל-נייע, א גלאטע, איין אטלעסענע, ער האט נאך אויף זיין לעבען אזא קאפאטע אונטער דער נאדעל נישט געהאלטען! נאר ס'איז נישט זיין עסק; ער נעמט-ארויס דאס מעסערעל פון זשילעט-קעשענע און זוכט א נאט און וויל אנהויבען טרענען די קאפאטע. א גליק, וואס סע בעוויזט זיך ציפה-ביילה-רייזה און הויבט איהם אן שעלטען, בע-גראבען אין דער ערד אריין.

— דעם בויך, די קישקעס זאל מען דיר שוין טרענען, דו שלים-מזל איינער, דו גרינע אוגערקע, דו שענע פאסאלי מיינע! דאס איז דאך דיין קאפאטע די שבת'דיגע, וואס איך האב דיר געמאכט פון מיין געלט, וואס איך האב אנגעקליבען פון דער ציעג!...

Маленько выпив и закусив, наш портной разговорился и стал рассуждать о Злодеевке, о тамошней общине, о делах синагогальных, о цехе, о портновском ремесле... «Наш брат мастеровой... Утюг да ножницы». Попутно он уничтожил злодеевских старост и богачей с их порядками и клялся, — не будь он Шимен-Эле! — что всех их следовало бы сослать в «Симбирь»!

— Знаете, реб Додя! — закончил свою тираду Шимен-Эле. — Сказано в Писании: *«Роющий яму...»* Черт бы их батьку взял, благодетелей наших! Только и знают, что кровь сосать да шкуру сдирать с нашего брата бедняка! За ссуду в три целковых я — слышите! — четвертак в неделю плачу! Но ничего! Я помалкиваю... попадутся они еще в другие руки! И на них придет время! Ничего, они еще от господа бога ручательства не получали! Моя жена, то есть Ципе-Бейле-Рейза, дай ей бог здоровья, говорит, что я никудышник, размазня, потому что, будь моя воля, я мог бы их припугнуть... Но кто станет слушать жену? Мое слово тоже чего-нибудь стоит! У нас в Священном писании так прямо и сказано: *«Он да властвует над тобой...»* А как это истолковать, вы знаете? Ведь это же замечательно! Вы только вслушайтесь: *«Он»*, то есть муж, *«да властвует»*, то есть будет полновластным хозяином!.. Но... В чем же дело? *«Начав падать, не остановишься...»* Уж ежели начали наливать, налейте еще рюмочку... Как в Талмуде сказано: *«Аскакурдэ дсбарбантэ...»*

Чем дальше, тем сильнее у Шимен-Эле стал заплетаться язык, глаза начали слипаться, и наконец он привалился к стенке и задремал. Голова у него склонилась набок, руки он сложил на груди, ухватившись тремя пальцами за кончик козлиной бородки, и выглядел как человек, погруженный в глубокое раздумье. Если бы Шимен-Эле при этом не посвистывал носом, не похрапывал и не цедил сквозь зубы «тц-тц-тц», никто не сказал бы, что он спит. Однако, хоть он и дремал, голова продолжала работать, и снилось портному, что он дома, за рабочим столом. На столе разложено некое странное одеяние, даже трудно угадать какое. Сказать, что это пара штанов, но где же шаг! Никаких следов шага нет! Жилет! Но откуда взялись такие длинные рукава? А если это ни то, ни другое, так что же это? Не может же это быть ничем! Шимен-Эле выворачивает одежду наизнанку... Оказывается, это кафтан! Да еще какой кафтан! Новенький, блестящий, атласный. Никогда в жизни не приходилось ему держать в руках такую вещь! Но Шимен-Эле нет до этого никакого дела: он достает из жилетного кармана ножик и ищет шов, чтобы начать пороть. Хорошо, что в это время появляется Ципе-Бейле-Рейза и начинает ругать и проклинать его:

— Чтоб тебе брюхо распороли, кишки выпустили, негодник этакий, огурец зеленый, фасоль моя распрекрасная! Ведь это же твой субботний кафтан, который я тебе справила на свои деньги, что я накопила благодаря козе.

און שמעון־אלי דערמאַנט זיך, אַז ער האָט אַ ציעג מיט גאָט'ס הילף, און עס קומט איהם צו אַ שטיק געזונד! ער האָט אויף זיין לעבען נישט געזעהן אַזוי פיעל קרינלעך מיט מילך! אַזוי פיעל וואָרעטשקעס מיט קעז! און פוטער, פוטער גאַנצע מאַקרעטעס! היינט מאַסלינקע, פידסמעטענע, זויערמילך מיט גאַנצע שטיקער „סריהע", און פוטערגעבעקס עפּיס אָהן אַ שיעור, פּלעצלעך אַזעלכע מילכיגע, געבאַקען אויף פוטער און פון אויבען בעשאָטען מיט זאַמד־צוקער און מיט צימערינג. און דער ריח, דער ריח! עפּיס אַ מאָדנער ריח, אַ בעקאַנטער ריח, פע!... ער פיהלט, ווי עפּיס קריכט איהם אויפ'ן האַלז צווישען קאָלנער, און אונטער'ן אויהער, און אויפ'ן פּנים, און עפּיס קיצעלט איהם און שטינקט איהם גלייך אין נאָז אריין... ער טאַפּט מיט די פינגער און טאַפּט אָן אַ וואַנץ... ער עפענט אויף איין אויג, דאָס אַנדערע אויג, ער כאַפּט אַ קוק אין פענסטער — אוי־וועה, אַ צרה, אַ שלאַק, עס שאַריעט אויף טאָג!...

— וואָס טיבע יוצר המאורות! גוט געכאַפּט אַ דרימעל! — מאַכט שמעון־אלי צו זיך אַליין און טהוט אַ רייב מיט די פּלייצעס. ער וועקט־אויף דעם רענדאַר, פליהט־אַרויס אין הויף אַריין, עפענט די שטאַהל, נעמט די ציעג אויפ'ן גאַרטעל און לאָזט זיך געהן אַהיים געשווינד, פייל אויס'ן בויגען, ווי אַ מענש וואָס האָט מורא, ער זאָל חלילה נישט פערשפּעטיגען מי יודע וואָס!....

קאַפּיטעל ו.

והאשה — און דאָס ווייב ציפּה־ביילה־רייזה, אַז זי האָט געזעהן, אַז דער מאַן זוימט זיך אַזוי לאַנג, האָט זי נאָר נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס דאָס איז. זי האָט אָנגעהויבען איבער־צוטראַכטען, אפשר האָט זיך חלילה געטראָפען איין אומגליק, גזלנים זענען אָנגעפאַלען אויף איהר מאַן אין וועג, צוגענומען ביי איהם די עטליכע קערבלעך, איהם געקוילעט און פערוואָרפען ערגיץ אין אַ גרוב, און זי איז געבליבען, חס ושלום, איין אייביגע עגונה מיט, קיין עין־הרע, אַזוי פיעל קינדער, כאַטש נעם וואַרף זיך אַריין, שונאי־ציון, מיט זיי אין טייך אַריין!... אַזעלכע, און כדומה אַזעלכע, מחשבות האָט געבאַך ציפּה־ביילה־רייזה יענע נאַכט איבער־געטראַכט, און האָט אפילו נישט צוגעמאַכט מיט קיין אויג; און אַז עס האָט אויסגעקרעהט דער ערשטער האָהן אויף טאָג, האָט זי געכאַפּט אויף זיך דאָס קליידעל און איז אַרויס אין דרויסען און האָט זיך געזעצט אויף דער שוועל אַרויסקוקען אויף איהר מאַן, טאָמער וועט גאָט רחמנות האָבען, ער וועט קומען... „אַ שלים־מזל נעהט אַוועק!" — האָט זי זיך געקלערט און זי האָט זיך צו־געגרייט איהם אָפּשפּיעלען אַ פריהמאָרגען, ווי ער איז ווערטה געוועז. נאָר אַז זי האָט דערזעהען ביי איהם הינטען צוגעבונדען ביי'ם גאַרטעל אַ ציעג, איז איהר באַלד אָפּגעגאַנגען דאָס האַרץ, און זי האָט זיך אָנגערופען צו איהם מיט גוטען:

— וואָס אַזוי לאַנג, דו קאַנאַריקעל מיינס, מאַנדעלביינעלע? איך האָב דאָך געמיינט, ביזט שוין חלילה אין דער ערד אַריין, שענער תכשיט מיינער, אָדער אַזוי עפּיס איין אומגליק געטראָפען, חס ושלום.

און שמעון־אלי האָט זיך צעגאַרטעלט, אַוועקגעשטעלט די ציעג אין הויז, און האָט אָנגעהויבען שיטען מיט ווערטער, ווי פון אַ זאַק; ער האָט איהר פעררעדט די צייהן.

— הערסט דו, מיין ווייב, האָב איך דיר געקויפט אַ ציעג — פון ציעגענלאַנד; דאָס איז אַ ציעג אשר לא ציענונו אבותינו! ווי לאַנג שמייסט מען זיי, די היגע בעל־הבית'טעס, ווי לאַנג זיי האָבען נאָך אַזאַ ציעג נישט געזעהען אין חלום אפילו! אַז עסען עסט זי מכות, סך־הכל איין מאָל אין טאָג אַ „פּילע" פון קלייען, און דאָס איבעריגע — אַ ביסעל שטרוי פונ'ם דאַך פון בית־המדרש; און מילך גיט זי, קיין עין־הרע, ווי אַ קוה, מעלקט זיך צוויי מאָל אין טאָג — איך האָב אַליין געזעהען אַ פול מעלק־שעפּעל, איך זאָל אַזוי זעהען ביי דיר אַלדאָס גוטס! ס'איז דען אַ ציעג? ס'איז אַ מאַמע, נישט קיין ציעג! אַזוי זאָגט זי, טעמע־גיטעל הייסט

И Шимен-Эле вспоминает, что у него, с божьей помощью, есть коза. Какая это радость! Он за всю свою жизнь не видел столько кринок молока! Столько мешочков творога! А масла, масла — полные макитры! А пахта, а сыворотка, а жирная простокваша с жирными «льдинами» на ней! Бесконечное количество сдобных булок, плюшек на масле, обсыпанных сахарным песком и корицей... И запах, запах! Какой-то особенный запах, знакомый!.. Фу! Шимен-Эле чувствует, как что-то ползет у него по шее, за воротом, за ухом, по лицу... Что-то щекочет его и издает зловоние, бьющее прямо в нос. Он проводит пальцами по лицу и нащупывает клопа... Раскрывает один глаз, другой, смотрит в окно — батюшки! Ох ты, горе горькое! Уже светает!..

«Вот так так! Здорово вздремнул!» — произносит про себя Шимен-Эле, передергивая плечами. Разбудив корчемника, Шимен-Эле выбегает во двор, открывает хлев, хватает козу за ремешок и устремляется домой, как человек, который боится опоздать и упустить бог весть что...

Глава шестая

«А супруга...» Тем временем Ципе-Бейле-Рейза, видя, что мужа так долго нет, никак не могла понять, что бы это значило. Она уже стала думать, не случилось ли, упаси бог, несчастья... А вдруг на него в пути напали разбойники, отобрали у него деньги, а самого зарезали и кинули куда-нибудь в яму... А она, Ципе-Бейле-Рейза, осталась навеки одна со столькими, не сглазить бы, детьми... Хоть с моста да в воду!.. Такие и им подобные мысли в ту ночь одолевали Ципе-Бейле-Рейзу и не давали ей глаз сомкнуть. Как только прокричал первый петух, она вскочила, накинула на себя платье и вышла за порог — дожидаться мужа, авось господь бог смилостивится, и он придет... *«Такой уж если пойдет, то...»* — думала она, готовясь устроить ему достойную встречу.

Однако, когда она увидела Шимен-Эле с козой на поводке, у нее отлегло от сердца, и она встретила мужа приветливо.

— Что так долго, птичка моя? Ведь я уж подумала, что ты сквозь землю провалился, сокровище мое драгоценное, или какое-нибудь несчастье приключилось, упаси бог!

Шимен-Эле отвязал поясок, поставил козу в сенях и начал сыпать как из мешка, заговаривать жене зубы:

— Слышь, жена, купил я тебе козу... Всем козам — коза. Подождут еще наши здешние хозяйки, покуда им приснится такая коза! Она и ест-то всего ничего! Раз в день пойло из отрубей, а потом немного соломы с крыши... А молока дает, не сглазить бы, не хуже коровы, дважды в день доится. Я сам видел полный подойник, дай мне бог так видеть все самое лучшее! Разве это коза? Мать, а не коза! Так она говорит, Теме-Гитл то

דאס. א מציאה פון א גנב, כלעבען, קוים־קוים, אויסגעדונגען פאר זיעבענטהאלבען קארבען! וויפיעל, מיינסט דו, האב איך זיך גע־דונגען, איידער איך האב זי אויסגעדונגען? אז סך־הכל האט זי גאר נישט געוואלט פארקויפען קיין ציעג, קוים איינגערעדט! א גאנצע נאכט געהאקט האלץ...

און ציפה־ביילה־רייזה האט זיך געטראכט בשעת מעשה: „נחמה־ברכה — א מכה איהר א גרויסע! זי מיינט, אז נאר זי איז א בעל־הבית'טע, נאר זי האט א ציעג, און ווייטער קיינער נישט! איך האב מורא, אז עס וועט איהר ארויס די אויגען, אז זי וועט דערזעהען, אז ציפה־ביילה־רייזה שמעון־אלי'ס וויב האט אויך א ציעג... און בלומע־זלאטע? און חיה־מייטע? כלומרשט גאר גוטע שוועסטער! עס זאל זיי אנגעהן חאטש האלב, וואס זיי ווינשען מיר, רבונו של עולם!“... אזוי האט זי זיך געטראכט און האט איינגעהייצט אין אויווען, גענומען דערווייל צוגרייטען רע־טשעני לאקשען אויף אנבייסען, און שמעון־אלי האט אנגעטהאן טלית ותפילין און האט זיך אוועקגעשטעלט דאווגען, און געשמאק, מיט הארץ — ער האט שוין לאנג נישט געדאווענט אזוי ווי אצינד! ער האט געזונגען די הללויהס, געמאכט חזנ'ישע שטיק, צוגעקנאקט מיט'ן פינגער און האט אויפגעוועקט מיט'ן זינגען אלע קינדער. די קינדער זענען געוואהר געווארען פון דער מאמען, אז דער טאטע האט געבראכט א ציעג, און מע קאכט לאקשען מיט מילך, איז געווארען ששון ושמחה, און מען איז אראפגעשפרונגען פון די בעטלעך אין איינע העמדלעך און מע האט זיך גענומען פאר די הענטלעך, און מע האט געחאפט א טענצעל, בשעת מעשה צוגע־זונגען א ליעדעל, וואס איז ביי זיי נאר־וואס בעשאפען געווארען:

א ציעג, א ציעג, א ציעגעלע!
דער טאטע האט געבראכט א ציעגעלע!
דאס ציעגעלע וועט געבען מי־לעך!
די מאמע וועט קאכען לאק־שען!...

געקוקט אויף די קינדער, ווי זיי זינגען און טאנצען, איז שמעון־אלי געווארען ברייטער ווי לענגער. ער האט זיך געטראכט: „קינדער נעבאך, זשעדנע א ביסעל מילך... נישקשה, איהר וועט שוין היינט, אם ירצה השם, זיין זאט... אלע טאג א גלעזעל מילך, און קאשע מיט מילך, און צו דער טיי מילך — א ציעג איז טאקי א געזונד אין די ביינער!... וואס איז מיר אצינדערט פישעל בעל־טאקסע? איך הער איהם, ווי דעם קאטער! ער וויל נישט געבען קיין פלייש, נאר ביינער? לאז ער זיך ווארגען מיט די ביינער! וואס דארף איך זיין פלייש, אז איך האב, קיין עין־הרע, מילך?... אי, שבת? — אויף שבת קויפט מען פיש. וואו שטעהט דאס, אז א איד מוז עסען פלייש? איך האב אין ערגיץ נישט געזעהען אזא דין!... אלע אידען זאלען מיך וועלען פאלגען, וואלטען זיי אלע געקויפט ציעגען; דעמאלט וואלט אונזער בעל־טאקסע שוין אויסגעזעהען מיט'ן בייכעל! עס וואלט שוין דעמאלט א רוח אין זיין טאטענ'ס טאטען ארייך!“...

אזוי האט זיך געטראכט „שמעון־אלי שמע־קולנו“ און האט צונויפגעלעגט די תפילין, און האט זיך געוואשען, געמאכט המוציא און צוגעגרייט זיך צו דער מילכיגער סעודה. עפענט זיך די טהיר און עס קומט ארייך ציפה־ביילה־רייזה מיט א לעדיג טעפעל, רויט ווי פייער, אין כעס מיט סכנת־נפשות, און א רעגען פון קללות און חרמות האט זיך אנגעהויבען שיטען אויף שמעון־אלי'ס קאפ! נישט קיין קללות זענען דאס געווען — שטיינער זענען געפאלען פונ'ם הימעל, פעך און שוועבעל האט זיך געגאסען פון ציפה־ביילה־רייזה'ס מויל:

— דעם טאטען דיינעם דעם שכור זאל עס ארויסווארפען, דיך ארייגווארפען! א שטיין, א ביין זאל פון דיר ווערען! כפ־הקלע זאלסט דו נעהן! געשאסען זאלסט דו ווערען פון א ביקס! הענגען און טרינקען, ברענען און בראטען, שניידען און בראקען! נעה זעה, דו גזלן, דו רוצח, דו משומד איינער, וואס פאר א ציעג דו האסט מיר געבראכט! א וויסטער, א פינסטערער חלום אויף דיין קאפ און אויף דיינע הענט און פיס, רבונו של עולם, זיסער פאטער, הארציגער־געטרייער!...

есть. Это — находка, чуть не даром! Еле-еле выторговал за шесть с полтиной! А сколько пришлось разговаривать и торговаться! Да она вообще продавать не хотела! Еле уломал! Камни ворочал! Ночь напролет...

А Ципе-Бейле-Рейза в это время думала: «Нехаме-Броха — болячку бы ей, да побольше! — воображает, что одна она хозяйка, что только у нее есть коза, а больше ни у кого! Как бы у нее глаза не вылезли, когда она увидит, что у Ципе-Бейле-Рейзы, жены Шимен-Эле, тоже есть коза!.. А Блюме-Злата? А Хае-Мейта? Совсем, казалось бы, как родные сестры! Половину бы им того, что они желают мне, господи боже мой!»

Размышляя таким образом, она затопила печку и принялась готовить молочную лапшу на завтрак, а Шимен-Эле надел талес * и филактерии * и встал на молитву. Молился он в этот день особенно горячо, от души, — давно уже так не молился! — распевал «аллилуйю», подражал кантору, прищелкивал пальцами и разбудил своим пением детей. Ребятишки, узнав от матери, что отец привел козу и что варится лапша с молоком, развеселились, соскочили с кроватей и в одних рубашонках, взявшись за руки, пустились в пляс, напевая при этом тут же сложенную ими песенку:

Коза, коза, козочка!
Купил папа козочку!
Козочка даст молочка,
Мама сварит нам лапшу!..

Глядя на поющих и пляшущих детей, Шимен-Эле таял от радости. «Бедняжки, — думал он, — никогда молочка не видят. Ну ничего, теперь, даст бог, сыты будете. Каждый день будете получать по стаканчику молока, кашу с молоком, к чаю молоко... Коза — великое дело! Что мне теперь Фишл-откупщик! Плевать я на него хотел! Не хочет давать мяса? Одни кости дает? Да подавись он ими! На что мне его мясо, когда у меня имеется молоко? А на субботу? На субботу можно и рыбу купить. Где сказано, что нужно обязательно есть мясо? Я такого закона нигде не встречал!.. Если бы все евреи послушались меня, они купили бы себе коз. И хотел бы я тогда посмотреть, как выглядел бы наш толстопузый откупщик! Черт бы тогда его душу взял!»

Так раздумывал Шимен-Эле Внемли Гласу, складывая свое молитвенное облачение. Потом помыл руки, отрезал хлеба и приготовился к молочной трапезе. Но в это время распахнулась дверь, и в дом влетела взбешенная Ципе-Бейле-Рейза с пустым горшком в руках, лицо ее пылало от гнева. И на голову Шимен-Эле обрушился ливень проклятий и ругательств. Нет, это были не проклятия — камни низвергались с небес, потоки горящей смолы вырывались у нее изо рта:

— Отца твоего, пьяницу, могила бы извергла, а тебя на его место! В камень, в кость превратиться тебе! Чтоб ты провалился! Чтоб тебя из ружья застрелило! Вешать бы тебя и топить, жечь и поджаривать, резать и крошить!.. Поди, разбойник, злодей, изверг этакий, поди посмотри, что за козу ты мне привел! Ах ты, лихо на твою голову, на руки да на ноги, господи милосердный, отец родимый!

Остального Шимен-Эле уже не слыхал. Он нахлобучил шапку и вышел в сени взглянуть на постигшую его беду.

Выйдя за двери и увидев приобретенное им сокровище, привязанное к колышку и равнодушно жующее

דאָס איבעריגע האָט שוין שמעון־אלי נישט געהערט. ער האָט אָנגערוקט דאָס היטעל און איז ארויס פון הויז אָנקוקען דאָס אומגליק, וואָס איהם האָט געטראָפען.

ארויסגעגאַנגען אין דרויסען צו דער ציעג און דערזעהען דעם שענעם תכשיט, ווי ער שטעהט צוגעבונדען צום פלעקעל פון דער טהיר און מעלה־גרה'ט זיך קאלטבלוטיג, איז ער געבליבען שטעהן אין דער הינהערפלעט, נישט געוואוסט, וואָס טהוט מען? וואוהין געהט מען? געשטאַנען, געטראַכט. געטראַכט, און א זאָג געטהאָן צו זיך אליין: „תמות נפשי עם פלשתים — עס וועט א רוח אין זייער טאַטענ'ס טאַטען אריין, דעם מלמד מיט דער מלמד'קע! זיי האָבען געפונען, מיט וועמען צו טרייבען קאַטאָוועס! איך וועל זיי געבען א קאַטאָוועס, וועט זיי זיין ווייסט אין פינסטער! דאַכט זיך, גאָר א נעבאַכעל אָט דער מלמד, מישט זיך כלומרשט נישט אין געשעפט, און צום סוף אזא מעשה! נישט אומזיסט האָבען די תלמידים געחיחיקעט בשעת דער רבי האָט מיך ארויסגע'משלח'ט מיט דער ציעג און די רבי'צין האָט מיר צוגעווינשעוועט, זי זאָל זיך ביי מיר מעלקען און מעלקען... איך וועל זיי געבען א מעלקען! איך וועל ביי זיי ארויסמעלקען דאָס דם־התמצית פון די קאָזאָדאָיעווקער כלי־קודש, טונעיאַרצעס, קאַטאָוועסטרייבער!...

אזוי האָט זיך געטראַכט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און האָט זיך געלאָזט געהן צוריק קיין קאָזאָדאָיעווקע מיט דער דעה, ער זאָל זיי אָפּשפּיעלען א וויוואַט, ווי זיי זענען ווערטה!

געגאַנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע און דערזעהען דעם רענדאַר אויף דער טהיר מיט'ן לולקעציבעקעל אין די צייהן, האָט זיך אונזער שניידער צעלאַכט נאָך פון דערווייטען.

— וואָס איז פאַר א שמחה אויף דיר, — פרעגט איהם דאָדי — וואָס דו לאַכסט אזוי?

— טהוט א קוק, זייט מוחל, אפשר וועט איהר אויך לאַכען? — זאָגט צו איהם דער שניידער און הויבט אָן לאַכען נאָך שטאַרקער, גלייך ווי צעהן שדים וואָלטען איהם געקיצעלט. — נו, ווי געפעלט אייך, אשטייגער, רב דאָדי, אזא שלאַק? כל האדם כוזב — וואו ערגיץ א צרה דאַרף עס טרעפען מיך! איהר פאַרשטעהט א מעשה? איך האָב דאָס געהאַט א פּסק פון מיין ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס; זי האָט מיר געגעבען ברכב ובסוסים — אויף שיסעל און אויף טעלער, און דוקא אויפ'ן ניכטערען הארצען, עס זאָל נאָר פאַלען אויפ'ן מלמד מיט דער מלמדקע! מאַהלט אייך, איך וועל זיי נישט שווייגען, עס וועט זיין עין תחת עין — א פּאַטש פאַר א פּאַטש! איך האָב פיינט, אז מע טרייבט מיט מיר אזעלכע קאַטאָוועסלעך. אנו, גיט נאָר לעת־עתה, רב דאָדי, פאַר הארצוועהטיג א גלעזעל שפּירעט, דורכשווענקען דעם האלז, איך זאָל חאָטש כח האָבען צו רעדען און די נשמה זאָל נישט קלאַקגען... לחיים, רב דאָדי, לאָמיר זיין אידען, דאָס איז דער עיקר, ככתוב, ווי עס שטעהט געשריבען: היום הרת עולם — נאָר נישט געזאָרגט! זייט זיכער, איך וועל זיי שוין אָפּשפּיעלען א פריה־מאָרגען. איך וועל זיי באווייזען, ווי אזוי מע טרייבט קאַטאָוועס מיט צעך, שער און אייזען אונזער פאָלק עמך!

— ווער האָט דיר געזאָגט, אז ס'איז א קאַטאָוועס? — מאַכט דער רענדאַר גאַנץ תמ'עוואַטע און פּיפּקעט מיט'ן לולקעלע. — אפשר איז ביי אייך דאָרט ארויס א טעות אין די רעד?

שמעון־אלי איז אזש אונטערגעשפּרונגען פאַר כעס.

— משל כחרס הנשבר! וואָס רעדט איהר? איהר ווייסט, וואָס איהר רעדט? איך קום צו זיי לכתחילה קויפען א ציעג, און רעד מיט זיי ברחל בתך הנאַקעטע: א ציעג! זאָגט איהר נאָר דאָס!...

דאָדי פּיפּקעט מיט'ן לולקעלע, קניימשט מיט די פּלייצעס און צעפיהרט מיט די הענד, ווי איינער רעדט: „וואָס בין איך שולדיג? איך בין דאָך אודאי גאָט די נשמה שולדיג!"...

און שמעון־אלי חאַפּט די ציעג און לאָזט זיך געהן קיין קאָזאָדאָיעווקע, וחמתו בערה בו — און עס ברענט אין איהם א פייער.

жвачку, Шимен-Эле был ошеломлен и не знал, что делать, куда пойти... Он постоял, подумал-подумал и наконец произнес про себя:

— *«Да погибнет душа моя вместе с филистимлянами!»* Черт их, положим, заберет, этого меламеда с его благоверной вместе! Нашли с кем шутки шутить! Я им такие шутки покажу, что у них в глазах потемнеет! Казалось бы, такой тихоня этот меламед, совсем не касается мирских дел... А на поверку — такая история! Недаром мальчишки хихикали, когда он выпроваживал меня с этой козой! А жена еще пожелала мне на прощание, чтоб коза доилась и доилась...' Я им покажу, что значит доить! Соки все из них выдою, из этих козодоевских святош, тунеядцев, пересмешников!..

Так рассуждал Шимен-Эле и отправился обратно в Козодоевку с намерением устроить «концерт», от которого не поздоровится меламеду и его жене.

Увидев у дверей «Дубовой» корчмы шинкаря с трубкой в зубах, наш портной еще издали рассмеялся.

— Что это тебе так весело? — спросил Додя. — Чего ты смеешься?

— Взгляните, пожалуйста, может, и вы посмеетесь! — сказал портной и еще пуще расхохотался, точно черти его щекотали. — Как вам нравится, реб Додя, такая, к примеру, напасть? *«Всяк человек лжив»* — ни одна беда меня стороной не обходит! Понимаете, какая история? Ох, и получил же я нахлобучку от жены, то есть от Ципе-Бейле-Рейзы, дай ей бог здоровья! Уж она задала мне — *«и по колеснице и по коням»*, не поскупилась, да и натощак к тому же! Пусть все это сбудется на проклятом меламеде и на его жене! Можете мне поверить, что я не смолчу! Воздам *«око за око»* — оплеуху за оплеуху! Я терпеть не могу, когда со мной шутки шутят! А ну, дайте-ка, реб Додя, с горя горло промочить, чтоб сил хватило разговаривать и чтоб душа не ныла... Лехаим! * Будем здоровы, реб Додя! Как сказано: *«Ныне день великого суда...»* — главное, не тужить! Будьте уверены, уж я им покажу, как шутки шутить с нашим братом цеховиком, утюг да ножницы, черт возьми!

— А кто тебе сказал, что это шутка? — спросил, прикидываясь дурачком и попыхивая трубочкой, шинкарь. — Может, вы там не столковались как следует?

Шимен-Эле даже подскочил на месте.

— Сказали тоже! Что вы такое болтаете? Вы понимаете, что говорите? Прихожу специально покупать козу, толкую людям яснее ясного: козу, понимаете, козу... А вы говорите...

Додя продолжал курить, пожимая плечами, и разводил руками, точно желая сказать: «А я тут при чем? Я-то ведь и вовсе не виноват...»

И Шимен-Эле, схватив козу, направился в Козодоевку. *«И ярость загорелась в нем»* — а гнев пылал в нем ярким пламенем.

קאפיטעל ז.

ו ה מ ל מ ד — און דער מלמד האט זיך גענומען זיין מלאכה, דאס הייסט, ער איז געזעסען און געקנעלט מיט זיינע תלמידים, געלעהרענט אלץ יענעם ענין פון „נזיקין“, און זייער געשריי האט זיך געלאזט הערען איבער׳ן גאנצען שוהלהויף: כ ש כ ש ה ב ז נ ב ה — זי האט א זעץ געטהאן מיט׳ן ווידעל, די בהמה, ו ש ב ר ה א ת ה כ ד — און זי האט צעבראכען דאס קריגעל“...

— על ישראל ועל רבנן ועל תלמידיהון — א גוטער מארגען זאל אייך זיין, רבי, מיט אייערע תלמידים! — זאגט שמעון־אלי. — איהר מעגט מפסיק זיין אויף א מינוט, נישקשה, די בהמה וועט נישט אנטלויפען און דאס צעבראכענע קריגעל וועט שוין במילא גאנץ נישט ווערען. וואס טוינ מיר גרוים — איהר האט מיר אפגעטהאן א רעכט שפיצעל, טאקי אויף קאטאוועס, נאר וואס דען? א ה ב ת י כ י י ש מ ע ל י — איך האב פיינט אזעלכע קאטאוועסלעך! איהר האט דאך געהערט מסתמא די מעשה פון יענע צוויי אידען, וואס זענען געוועזן ערב שבת אין מרחץ אויף דער איבערשטער באנק? רופט זיך אן איינער צום אנדערען: „נא דיר מיין בעזעמעל און שמיים מיך אפ“. איז זיך מיישב יענער און טיילט איהם איין, ווי עס געהער צו זיין, צעקאראשעט דאס לייב ביז׳ן בלוט אריין. זאגט צו איהם דער געשמיסענער: „די מעשה דערפון איז אזוי. אויב דו האסט זיך געוואלט מיט מיר אפרעכענען דא, אויף דער אויבערשטער באנק, בשעת איך ליג א נאקעטער און דו האסט א בעזעמעל אין האנד, — מהכתיתי, ביזט דו גערעכט; נאר טאמער מיינסט דו דאס אויף קאטאוועס, זאג איך דיר, אז איך האלט נישט פון אזעלכע קאטאוועסלעך!“...

— אקעגען וואס איז דער משל? — פרעגט איהם דער מלמד, טהוט־אויס די ברילען און קראצט זיך מיט זיי אין אויהער.

— דער משל — מאכט שמעון־אלי — איז טאקי אקעגען אייך אליין מיט דער שענער ציעג, וואס איהר האט מיר אריינגערוקט בשגגה, דאס הייסט אויף א געלעכטער. פון אזא געלעכטער, הערט איהר, קאן אייך ארויסוואכסען א געלעכטער אויפ׳ן פופיק! מיינט נישט, אז איהר האט צו טהון מיט גלאט עפיס א פאלנע; איך בין שמעון־אלי חיים מק"ק זלאדייעוקע, חברה־מאן אין צעך און גבאי אין שניידערשען שוהלכען, שער און אייזען אונזער פאלק עמך!

ביי די לעצטע ווערטער איז שמעון־אלי אויש אונטערגעשפרונגען, און דער מלמד האט אנגעטהאן צוריק די ברילען און האט בעטראכט דעם שניידער, ווי א מענשען, וואס רעדט פון היץ, און דער גאנצער חדר האט זיך געשטיקט פון געלעכטער.

ל מ ה ה ר ע ו ת ל ע ם ה ז ה — וואס קוקט איהר מיך אן, ווי א בייזער מארשעלעק? — רופט זיך אן דער שניידער שוין מיט כעס. — איך קום צו אייך צו געהן און קויף ביי אייך א ציעג, געהט איהר און רוקט מיר אריין דער רוח ווייסט וואס!

— סע געפעלט אייך נישט די ציעג? — פרעגט איהם דער מלמד בתמימות.

— די ציעג, זאגט איהר? ס׳איז אזוי א ציעג, ווי איהר זענט גובערנאטאר!

דער גאנצער חדר שיסט־אויס א געלעכטער, און עס קומט אן טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע, און דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע חתונה: שמעון־אלי רעדט און טעמע־גיטעל רעדט איהם איבער; דער רבי זיצט און קוקט, די תלמידים לאכען; זיי רעדען ביידע אזוי לאנג, ביז טעמע־גיטעל ווערד אין כעס, חאפט דעם שניידער פאר׳ן האנד און שלעפט איהם.

— קומט, קומט צום רב! לאזען חאטש אידען זעהן, ווי א זלאדייעווקער״שניידער טשעפעט זיך! טראכט אויס א בלבול!

— קומט! — זאגט שמעון־אלי. — אדרבה, לאזען מענטשען זעהען, ווי עהרליכע אידען, כלי־קודש כלומרשט, דערטאפען א פרעמדען מענטשען און מאכען פון איהם א האנטשירקע, ווי מיר זאגען אין לאנג־והוא־רחום: ל ל ע ג ו ל ק ל ע מ ע נ י ש... קומט

Глава седьмая

Меламед тем временем занимался своим делом, то есть сидел с учениками все над тем же трактатом об убытках, и крики их оглашали весь двор синагоги: *«И она вильнула хвостом»* — и она, корова то есть, ударила хвостом и разбила кувшин...

— Мир вам, мир наставникам и питомцам! Доброго утра, ребе, вам и вашим ученикам! — произнес, войдя, Шимен-Эле. — Можете прервать на минуточку! Ничего не случится: корова не убежит, а кувшин все равно целым не станет. Скажу вам коротко: сыграли вы со мною шутку. Может, вы и пошутили, но я, знаете ли, *«люблю послушание»*, я таких шуток терпеть не могу! Ведь вы, наверное, слыхали историю о тех двоих, которые в канун субботы мылись в бане на верхнем полке? Один говорит другому: «Вот тебе мой веник, попарь меня!» А тот, не долго думая, взял веник, да и отделал его честь честью, до крови. Тогда побитый и говорит: «Дело вот в чем. Если ты хотел со мной рассчитаться и воспользоваться тем, что я лежу на верхнем полке голый, а у тебя веник в руках, то ты, пожалуй, прав. Но если ты это сделал шутки ради, то должен тебе сказать, что мне такие шутки не нравятся!..»

— Это вы к чему? — спросил меламед, сняв очки и почесывая ими в ухе.

— А это я насчет вас самих и насчет замечательной козы, которую вы мне всучили нечаянно, то есть смеха ради! Но только от такого смеха, знаете ли, можно себе животики надорвать!.. Вы не думайте, что имеете дело с каким-нибудь портняжкой! Я — Шимен-Эле, портной из города Злодеевки, цеховик и староста в портновской синагоге, мы — люди мастеровые, утюг да ножницы, черт возьми!

При последних словах Шимен-Эле даже подпрыгнул, а меламед снова надел очки и стал разглядывать его, как больного, который бредит... Ученики задыхались от распиравшего их смеха.

— *«За что причинил ты зло народу сему?»* По какому случаю вы смотрите на меня, как на шута горохового? — спросил уже в сердцах Шимен-Эле. — Я прихожу к вам покупать козу, а вы мне всучили черт знает что!

— Вам не нравится коза? — недоуменно спросил меламед.

— Коза, говорите вы? Это такая же коза, как вы — губернатор!

Ученики покатились со смеху. Но в это время вошла Теме-Гитл Молчальница, и тут только и пошло все по-настоящему: Шимен-Эле говорит, а Теме-Гитл надрывается, Хаим-Хоне Разумник сидит и наблюдает, а ученики хохочут... Наконец Теме-Гитл рассердилась не на шутку, схватила портного за руку и потащила:

— Идем! Пойдем к раввину! Пусть люди видят, как злодеевский портной придирается, выдумывает, клевещет!

— Пойдем! — согласился Шимен-Эле. — Вот именно, пускай видят, как порядочные люди, люди, можно сказать, духовного звания, поймали чужого человека и строят из него дурака... Как в молитве сказано: *«На позор да на посмешище...»* Пойдемте и вы, уважаемый ребе! — обратился он к меламеду.

טאַקי איהר אויך, רבי־לעבען! — מאַכט ער צום מלמד. און רב חיים־חנה טהוט אָן דעם פּליסענעם קאַשקעט אויף דער יאַר־מעלקע און עס בלייבט, אַז זיי געהען צום רב אַלע פיער, דאָס הייסט: דער שניידער, די מלמד'קע, דער מלמד און די ציעג.

אַז די קאָמפּאַניע איז געקומען צום רב, האָבען זיי געטראָפען דעם רב אין אַ ציצען חאַלאַטעל ווישען די הענד און זאָגען „אשר יצר" פּאַוואָלינקע, מיט כונה, נישט געחאַפּט, געקוועטשט איט־ליכס וואָרט בעזונדער: נקבים, נק־בים! חלולים, חלו־לים!... און אַז ער האָט זיך אָפּגעפּאַרטיגט מיט אַלסדינג אַרום און אַרום, האָט ער צונויפגענומען דאָס האַלאַטעל און האָט זיך בעזעצט אויף זיין שטוהל, וואָס איז געווען אָהן אַ געזעסעל, נאָר פיסלעך מיט פּערענטשעס אַלטע, גלאַנצענדיגע און שאָקלענדיגע, ווי אַלטע ציינער ביי איין אַלטען מענשען, וואָס וואָלטען שוין לאַנג בעדאַרפט אַרויספאַלען, נאָר זיי האַלטען זיך אויף נסים.

אויסגעהערט ביידע צדדים, וואָס האָבען נישט געלאָזט רעדען איינער דעם אַנדערען, האָט דער רב געשיקט רופען דעם דיין מיט'ן שוחט, מיט די איבעריגע פּאַרנעמסטע לייט פון שטאָדט, די „שבעה טובי העיר", און האָט זיך אָנגערופען צום שניידער בזה הלשון:

— דערצעהל, זיי מוחל, נאָך אַ מאָל די מעשה פון אָנהויב ביז'ן סוף, און נאָכדעם וועט זי דערצעהלען.

און שמעון־אלי דער שניידער האָט זיך נישט געפוילט איבער־חזר'ען נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל די איינענע מעשה פונ'ם אָנהויב אָן, אַז ער הייסט שמעון־אלי חיים מס"ס זלאָדייעווקע, חברה־מאַן אין צעך און גבאי אין שוהלכען, האָטש ער טענה'עט מיט זיי: קטנתי מכל הצרות — איך דאַרף עס אויף כפּרות, לא מעוקצך ולא מדוקצך — איך בין אייך מוחל די פּעטש און וויל נישט קיין כבוד! זאָגען זיי: שמלך לך קצין תהיה לנו — פּעטש זאָלסט דו חאַפּען און גבאי זאָלסט דו זיין... הקיצור, ער האָט זיך אַוועקגעלאָזט אַהער קיין סאָזאָדאָיעווקע נאָך אַ ציעג; דאָס הייסט, ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט — ער בעדאַרף זי אויף נייען און נייענציג כפּרות; נאָר אַזוי ווי ער האָט אַ ווייב זאָל לעבען, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט דאָס, האָט זי איהם נישט געלאָזט אָפּהעמען: הכצעקתה — זי וויל אַ ציעג... און אַ ווייב, זאָגט איהר, בעדאַרף מען פאָלגען, איז ער געקומען צו רב חיים־חנה דעם גמרא־מלמד און דינגט ביי איהם אַ ציעג און רעדט אויס „ברחל בתך הנאַקעטע": אַ ציעג. צום סוף לאָזט זיך אויס, אַז מע האָט ביי איהם צוגענומען די עטליכע קערבלעך און מע האָט איהם אַריינגערוקט דער רוח ווייסט וואָס, אויף קאַטאָוועס הייסט דאָס, און ער, שמעון־אלי, האָט פיינט אַזעלכע קאַטאָוועס־לעך!... איהר האָט דאָך געהערט מסתמא די מעשה מיט יענע צוויי אידען, וואָס זיינען פרייטאָג אין באָד...?

און שמעון־אלי דער שניידער חזר'ט־איבער דעם משל פון דער באָד נאָך אַ מאָל, און דער רב מיט די דיינים מיט די שבעה טובי העיר לאַכען.

— האָבען מיר אַ יסגעהערט איין צד. — רופט זיך אָן דער רב. — אַצינד לאָמיר הערכען דעם אַנדערען צד.

שטעהט־אויף רב חיים־חנה דער קלוגער, רוקט־אָן דאָס היטעל אויף דער יאַרמעלקע און הויבט־אָן בזה הלשון:

— שמעו־נא, רבותי! די מעשה איז אַזוי געווען די מעשה: איך בין געזעסען און געלעהרענט מיט די תלמידים בין איך גע־זעסען, סדר נזיקין האָב איך געלעהרענט, בבא־קמא — יאָ, בבא־קמא... קומט־אַריין אָט דער איד פון זלאָדייעווקע אָט דער, און זאָגט, אַז ער איז אַ זלאָדייעווקער, פון זלאָדייעווקע זאָגט ער, און גיט אָפּ שלום גיט ער מיר אָפּ, און דערצעהלט מיר אַ גאַנצע מעשה דערצעהלט ער מיר, אַז ער איז אַליין אַ זלאָדייעווקער, פון זלאָ־דייעווקע, הייסט דאָס, איז ער, און האָט אַ ווייב האָט ער, הייסט זי ציפּה־ביילה־רייזה הייסט זי — יאָ, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט זי... אַזוי, דאַכט זיך?

Хаим-Хоне надел поверх ермолки плисовый картуз, и решено было, что к раввину идут все четверо: портной, меламед, его жена и коза.

Компания застала раввина в ситцевом халатике, вытирающим руки и читающим молитву после отправления естественной надобности. Молитву он читал медленно, тщательно, смакуя каждое слово... Покончив с этим делом, раввин запахнул свой халат и сел в кресло без сиденья, состоявшее из одних только ножек и подлокотников, древних и расшатанных, как зубы у старика, — им давно пора бы выпасть, но они каким-то чудом все еще держатся.

Выслушав обе стороны, которые все время перебивали друг друга, раввин послал за дайеном *, за резником и прочими именитыми гражданами, так сказать, за «семью радетелями города», и обратился к портному со следующими словами:

— Расскажи, пожалуйста, всю историю с начала до конца еще раз, а потом пусть она расскажет.

И портной Шимен-Эле не поленился повторить еще и еще раз все ту же историю сызнова. Его, мол, зовут Шимен-Эле, он — портной из города Злодеевки, цеховик и староста в синагоге, хотя он и толковал им уже сколько раз: «Недостоин я почестей! *«Ни жала, ни кружала...»* Не хочу я оплеух, и не надо мне почетных должностей!» Но они говорят: *«Коли есть на тебе облачение, будь нам владыкой»,* — то есть оплеухи получай, а старостой будь!..» Словом, он отправился в Козодоевку за козой. Собственно говоря, он козу не стал бы покупать, — на кой черт она ему нужна! Но жена, то есть Ципе-Бейле-Рейза, дай ей бог здоровья, житья ему не давала, криком кричала: «Хочу козу!» И так как жену, как вы сами говорите, надо слушать, то он и пришел к меламеду Хаим-Хоне купить у него козу, и сторговался, и ясно условился: козу! Чем же это кончилось? Деньги у него забрали, а вместо козы подсунули черт знает что, очевидно в шутку. А он, Шимен-Эле, таких шуток терпеть не может... Вы, наверное, слыхали историю о тех двоих, которые в канун субботы мылись в бане?..

Шимен-Эле повторил еще раз эту запутанную историю, а раввин, и дайен, и «семеро радетелей города» посмеялись.

— Так! — сказал раввин. — Стало быть, одну сторону мы выслушали. Теперь послушаем другую.

Тогда встал Хаим-Хоне Разумник, надвинул картуз на ермолку и начал:

— Выслушайте меня, ученые мужи! Дело было так... Сидел это я, стало быть, со своими учениками, сидел и занимался... Изучали мы раздел «Об убытках»... Да... и вот... Приходит этот человек из Злодеевки и говорит, что он злодеевский житель, то есть из Злодеевки... И здоровается со мной и рассказывает целую историю, что сам он злодеевец, то есть из Злодеевки, и что есть у него жена по имени Ципе-Бейле-Рейза... Да, Ципе-Бейле-Рейза зовут ее... Так, кажется?

Меламед наклонился к портному, а портной, все время теребивший бородку, слушал с закрытыми глазами и склоненной набок головой.

דער מלמד בויגט זיך אָן צום שניידער, און דער שניידער, וואָס האַלט זיך די גאַנצע צייט ביי'ם בערדעל, שטעהט מיט צו־געמאַכטע אויגען, דאָס קעפּעל אביסעל אויף א זייט, און שאָקעלט זיך און זאָגט אויף זיין לשון:

— אמת ויציב ונכון! זי הייסט אלע דריי נעמען: ציפּע און ביילה און רייזה. אזוי האָט מען איהר א נאָמען גע־געבען, און אזוי רופט מען זי פון זינט איך קען זיך מיט איהר שוין פּאַוואָלינקע א יאָהר דרייסיג. נאָר לאָמיר האָרכען, וואָס וועט איהר ווייטער זאָגען, ידידי? איהר פאַררעדט נאָר נישט די ציין! איהר רעדט בעסער עסק, על הראשונים ועל האחרונים — וואָס איך האָב גערעדט און וואָס איהר האָט גערעדט, ווי שלמה המלך זאָגט: „אין חדש תחת השמש" — קיין חכמות געהט נישט אָן...

— איך ווייס גאָר נישט איך! — מאַכט דער מלמד דער־שראָקען און בעווייזט אויף דער מלמד'קע. — זי האָט מיט איהם גערעדט זי, זי האָט מיט איהם געהאַנדעלט זי. איך ווייס גאָר נישט איך!

— אַצינד — זאָגט דער רב — לאָמיר האָרכען, וואָס וועט זי עפּיס זאָגען?

און דער רב בעווייזט מיט'ן פינגער אויף דער מלמד'קע, און טעמע־גיטעל די שטילשווייגענדיגע ווישט זיך אָפּ די ליפּען, שפּאַרט זיך אונטער מיט איין האַנד, און מיט דער אַנדערער האַנד הויבט זי אָן צו טענה'ן גיך, אָהן איין אָפּשטעל, און דאָס פּנים בשעת מעשה פלאַמט איהר ווי א פייער.

— הערט זשע אויס, אידישע קינדער, די מעשה דערפון איז אזוי: אָט דער איד, דער זלאָדייעווקער שניידער הייסט דאָס, זאָל מיר מוחל זיין, איז... איז אָדער א משוגענער, אָדער א שכור, אָדער איך ווייס אליין נישט וואָס! איהר האָט געהערט א מעשה? א איד קומט צו מיר צו געהן אזש פון זלאָדייעווקע אָט דער דאָ־זיגער, און טשעפּעט זיך צו ווי א קלעק, איין מאָל פאַר אלע מאָל, איך זאָל איהם פאַרקויפען א ציעג, איך האָב געהאַט צוויי, און דערצעהלט מיר דערביי א פּזמון, אז ער וואָלט קיין ציעג נישט געקויפט, ער באַדאַרף זי אויף כ־כ־כפּרות, נאָר אזוי ווי ער האָט א ווייב, ציפּה־ביילה־רייזה הייסט זי, האָט זי זיך איינגעשפּאַרט איין מאָל פאַר אלע מאָל — א ציעג! און א ווייב, זאָגט ער, באַדאַרף מען פאָלגען, איהר פאַרשטעהט א משל? טענה איך: וואָס נעהט דאָס מיך אָן? איהר ווילט ביי מיר אוועקקויפען א ציעג, פאַרקויף איך אייך, דאָס הייסט, איך וואָלט קיין ציעג גאָר נישט פאַרקויפט פאַר קיין געלט, ווארום וואָס איז געלט? געלט איז קיילעכיג. געלט געהט אוועק און א ציעג בלייבט א ציעג, ובפרט נאָך אזא ציעג — ס'איז דען א ציעג? ס'איז א מאַמע, נישט קיין ציעג! קיין עין־הרע, איהר גרינג מעלקען זיך, איהר מילך געבען, היינט איהר עסען משטיינס געזאָגט, זי עסט דען עפּיס? איין מאָל אין טאָג א „פּילע" פון קלייען, דאָס איבעריגע א ביסעל שטרוי פונ'ם דאַך פון בית־המדרש. נאָר צוריק שמועסענדיג, האָב איך מיך מיישב געווען אזוי: איך האָב דאָך, קיין עין־הרע, צוויי ציעגען, און געלט איז א יצר־הרע... בקיצור, דאָ האָט זיך שוין אריינגעמישט מיין מאַן, זאָל לעבען, און מיר זענען דורכגע־קומען מיט'ן שניידער פאַר'ן מקח — מיינט איהר, וויפיעל? נישט מעהר זאָלען מיינע שונאים פאַרמאָגען, רבונו של עולם! און איך האָב איהם אָפּגעגעבען די ציעג, אויף אלע מיינע ליעבע געזאָגט געוואָרען אזא ציעג. ס'איז דען א ציעג? א מאַמע, נישט קיין ציעג! קומט ער צו געהן, דער שניידער, מיט א בלבול, ס'איז נישט קיין ציעג, זאָגט ער! שאַ, ווייסט איהר וואָס? אָט שטעהט זי. גיט, זייט מוחל, אהער א מעלקשעפעל, וועל איך זי אויסמעלקען פאַר אייך אין די אויגען!

און זי האָט אנטליהען ביי דער רבי'צין דאָס מעלקשעפעל און האָט אויסגעמאָלקען די ציעג פאַר אלעמען אין די אויגען, צונעטראָגען דאָס שעפעל מיט מילך איטליכען בעזונדער, פריהער, געוויינטליך, דעם רב, נאָכדעם די דיינים, און נאָכדעם די שבעה

— Истина глаголет вашими устами, — ответил он. — У нее три имени: Ципе, Бейле и Рейза. Так ее нарекли, так ее и зовут с тех пор, как я ее знаю, потихоньку да полегоньку уже лет тридцать. Однако послушаем, что вы еще скажете, друг мой? Вы только зубы не заговаривайте! Давайте ближе к делу, *«о первом и о последующем»*, — что я говорил и что вы говорили... Как Соломон-мудрый сказал: *«Ничто не ново под солнцем»* * — увертки тут не пройдут!

— Да я знать ничего не знаю! — испуганно ответил меламед и указал на свою жену. — Она с ним разговаривала, она с ним торговалась. А я ничего не знаю!

— Теперь, — сказал раввин, — послушаем, что скажет она.

Он указал пальцем на Теме-Гитл Молчальницу, а та вытерла губы, подперлась одной рукой и, размахивая другой, заговорила быстро, без остановки, и лицо ее при этом пылало.

— Послушайте же, как было дело. Вот этот человек, этот злодеевский портной то есть, да простит он меня, либо... сумасшедший, либо пьяница, либо сама не знаю что! Слыханное ли дело? Человек приходит ко мне аж из Злодеевки и пристает ко мне, как клещ, — продай да продай ему козу (а у меня их было две)... И рассказывает при этом целую басню о том, что он не стал бы покупать козы, что она ему ни к чему, но так как у него есть жена, то есть Ципе-Бейле-Рейза, и она заупрямилась, требует, чтобы он купил козу, и так как жену надо слушаться... Понимаете? Я ему говорю: какое мне до этого дело? Хотите купить у меня козу, я вам продаю, хотя, с другой стороны, я не стала бы продавать козу ни за какие деньги... Что такое деньги? Деньги — они круглые, деньги уходят, а коза козой остается... Да еще такая коза? Разве это коза? Мать, а не коза! Как она, не сглазить бы, легко доится! А сколько молока дает! Да и ест она всего-то ничего. Раз в день пойло из отрубей, а там немного соломы с крыши... Но, с другой стороны, я подумала: у меня, не сглазить бы, две козы, а деньги — соблазн... Короче говоря, тут вмешался мой муж, дай ему бог здоровья, и мы с портным поладили. И сколько, думаете, я получила? Врагам моим иметь бы не больше, господи боже мой! А отдала козу — дай бог всем моим дорогим и близким такую козу! Разве это коза? Мать, а не коза! И после этого приходит портной и возводит на меня поклеп! Коза, говорит он, не коза! Погодите, знаете что? Вот она тут стоит. Дайте мне, прошу вас, подойник, я ее подою у вас на глазах!

Теме-Гитл взяла у раввинши подойник, подоила в присутствии всех козу и поднесла каждому посмотреть посудину с молоком. Первому, разумеется, раввину, потом дайену, затем — «семерым радетелям города», а там уже и всем остальным.

טובי העיר, און דעם איבעריגען עולם, און ס'איז געוואָרען ביי'ם רב אין שטוב א ליאַרעם, א געפּילדער — הימעל עפען זיך! דער האָט געזאָגט: מע בעדאַרף קנס'ענען דעם זלאָדייעווקער שניידער, ער זאָל שטעלען משקה! דער האָט געזאָגט: קנס'ענען אליין איז נאָך ווינציג — מע בעדאַרף ביי איהם צונעמען די ציעג! און דער האָט געזאָגט: ניין, די ציעג איז א ציעג, לאָז ער זיך עלטערען מיט איהר אין עושר און אין כבוד; מע בעדאַרף איהם מכבד זיין מיט גוטע עטליכע פּאַנטאָפּעל און ארויסוואַרפען מיט דער ציעג אינאיינעם צו אַלדי שוואַרצע יאָהר!

דערזעהען אזא מעשה, האָט זיך שמעון־אלי פּאַוואָלינקע ארויסגערוקט פון'ם רב'ס שטוב און האָט געמאַכט פּליטה.

קאַפּיטעל ח.

וישא החיט את רגליו — און דער שניידער האָט גענומען די פיס אויף די פּלייצעס און איז אוועק מיט דער ציעג אהיים גיך און געשווינד, ווי א מענש, וואָס לויפט פון א שרפה. ער האָט זיך ארומגעקוקט, צי מע יאָגט איהם חלילה נישט נאָך, און האָט געדאַנקט גאָט, וואָס ער איז ארויס „חנם אין כסף — טרוקען אָהן פּעטש"...

דורכגעגאַנגען פערביי דער דעמבענער קרעטשמע, האָט זיך שמעון־אלי געקלערט: „מכות וועסט דו ביי מיר וויסען דעם אמת!" און ער האָט פערלייקענט פאַר דאָדי'ן די גאַנצע מעשה.

— נו, וואָס הערט זיך? — פרעגט איהם דאָדי כלומרשט נייגיעריג.

— וואָס זאָל זיך הערען? — זאָגט שמעון־אלי. — פאַר מיר האָט מען דרך־ארץ! מיט מיר טרייבט מען נישט קיין קאַטאָוועס. כי אדם אני ולא פּארך — איך בין דאָך עפּיס נישט קיין יונגעלע! איך האָב דאָס א ביסעל געעפענט אויף זיי א פּה־קדוש, זיך פאַרהערט א ביסעל מיט'ן מלמד אין תורה, לאָזט זיך אויס, אז איך ווייס בעסער פון איהם, וואָס אין די קליינע אותיות סחוט זיך... בקיצור הדבר, זיי האָבען מיך איבערגעבעטען און געגעבען מיר די ציעג, וואָס איך האָב געקויפט. אָט איז זי. נאָט אייך זי אויף א מינוט, ככתוב, ווי אין פּסוק שטעהט: הנפש קח לך והרכוש תן לי — נעמט אייך דעם נפש און מיר גיט א ביסעל בראָנפען.

„נענוג ער איז א גדלן, איז ער נאָך א ליגנער אויך!" — טראַכט זיך דאָדי דער רענדאַר. — „מע בעדאַרף מיט איהם מאַכען נאָך א מאָל דאָס אייגענע שפּיעל און הערען, וואָס וועט ער זאָגען ווייטער?"

און צום שניידער האָט ער געזאָגט:

— איך האָב פון דיינעטוועגען, שמעון־אלי, א גלעזעל אלטען „ווישניק", אויב דו האָסט חשק.

— פון'ם יין המשומר? — מאַכט שמעון־אלי און בעלעקט זיך אויש. — מהכתיתי, ווייזט אהער, וועלען מיר אייך זאָגען א מבינות; איך ווייס, אז ביי אייך דאַרף זיין א גוט גלעזעל ווישניס, נאָר לאו כל ארם כוזב — נישט איטליכער איז דערויף א מבין.

אויסגעטרונקען דאָס ערשטע גלעזעל, האָט זיך ביי אונזער שניידער אויפגעבונדען די צונג און ער רופט זיך אָן צום רענדאַר:

— זאָגט נאָר, מיין ליעבער קרוב, איהר זענט דאָך עפּיס א איד, וואָס קאָטאָרי איהר זענט נישט קיין נאַר, כלעבען, און איהר קעהרט זיך אָן מיט אלערליי מענטשען; זאָגט מיר נאָר, איהר גלויבט אין כישוף? פאַרבלענדעניש?

— דהיינו? — פרעגט איהם דאָדי תמ'עוואַטע.

— דהיינו — זאָגט שמעון־אלי — א דבוק, א לץ, א נישט־גוטער, א גלגול?...

— אַקעגען וואָס זאָגסטו דו דאָס? — מאַכט דאָדי מיט א תמ'עוואַטען פּנים און פּיפּקעט מיט'ן לולקעלע.

В доме раввина поднялся шум, гам, крики — столпотворение! Один кричит: «Надо его оштрафовать, этого злодеевского портного! Пусть водки поставит!» Другой говорит: «Мало того! Надо у него козу отобрать!» А третий предлагает: «Нет, коза козой. Пускай он с ней состарится в богатстве и почете! Его надо угостить парочкой хороших тумаков и вышвырнуть вместе с козой ко всем чертям!»

Увидев, как обстоит дело, Шимен-Эле потихоньку выбрался из дома раввина и дал тягу.

Глава восьмая

И поднял портной ноги свои — и взял Шимен-Эле, как говорится, ноги на плечи и двинулся с козой к дому так быстро, будто от пожара спасался. Оглядывался, не гонятся ли за ним, и благодарил бога за то, что выскочил *«даром, без выкупа»* — сухим, без единой оплеухи...

Проходя мимо «Дубовой» корчмы, Шимен-Эле подумал: «Черта с два ты у меня правду узнаешь!» И скрыл от Доди всю историю.

— Ну, что слыхать? — спросил Додя с напускным любопытством.

— А чего там слыхать? — ответил Шимен-Эле. — Меня, знаете ли, побаиваются! Со мной шутки плохи! *«Человек бо есмь»* — потому что я не мальчик! Раскрыл я уста свои, померились мы с меламедом насчет учености, и оказалось, что я получше его знаю толк во всяких премудростях... Короче говоря, попросили у меня прощения и вернули ту самую козу, которую я у них покупал. Вот она! Возьмите ее на минутку, как в Писании сказано: *«Возьми себе душу, а достояние отдай мне»* — возьмите это создание, а мне дайте рюмочку водки.

«Мало того что гордец, еще и лгун к тому же! — подумал шинкарь. — Надо будет еще раз сыграть с ним ту же шутку... Послушаем, что он тогда скажет...»

А портному сказал:

— Имеется у меня для тебя, Шимен-Эле, стопочка старой вишневки, если есть у тебя желание

— Райского вина? — отозвался Шимен-Эле и даже облизнулся. — Ну что ж, давайте попробуем и скажем свое мнение. Я знаю, что у вас должна найтись добрая стопочка вишневки, но *«не всяк человек лжив»*, то есть не всякий знает толк в таких вещах!

После первой же рюмки у нашего портного развязался язык.

— Скажите-ка, дорогой мой родственник, — обратился он к шинкарю. — Ведь вы человек неглупый и со всякими людьми дело имеете... Скажите на милость, верите вы в колдовство? В наваждение?

— А именно? — с притворным недоумением спросил Додя.

— איך שמועס עס גלאט אזוי אקעגען דרינען. — זאגט „שמעון־אלי שמע־קולנו" און הערט נישט אויף צו רעדען פון גלגולים, פון כשפים, פון מכשפות, שדים און רוחות, לצים, שרע־טעלעך, וואוקעלאקעס. דאדי הערט־צו כלומרשט מיט קאפ, פיפ־קעט מיט'ן לולקעלע; נאכדעם שפייט ער אויס און רופט זיך אן צום שניידער:

— דו ווייסט, שמעון־אלי, וואס איך וועל דיר דערצעהלען? איך וועל היינטיגע נאכט, דאכט מיר, מורא האבען שלאפען. איך וועל דיר זאגען דעם אמת, פאר מתים האב איך תמיד מורא גע־האט, נאר פון היינט אן הויב איך שוין אן גלויבען אין גלגולים און אין לצים אויך...

— א ברירה האט איהר? — מאכט צו איהם דער שניי־דער. — פרובט נישט גלויבען! אנו, לאז זיך נאר ארייננחאפען צו אייך עפים א רעכטער לץ און אנהויבען פראווען זיינע רעכטע שטיק: איבערקעהרען אייך די רייזישע בארשטש, אויסגיסען דאס וואסער, אויסטרינקען אלע קרינלעך, איבערברעכען אייך אלע טעפ־לעך, פארקניפען די ציצית פונ'ם טלית־קטן, ארייננווארפען אייך א קאץ אין בעט אריין, און די קאץ זאל ליגען ביי אייך אויפ'ן הארצען, ווי צעהן פוד משא, און איהר זאלט זיך נישט קאנען ריהרען, און אז איהר וועט אויפשטעהן, זאל אייך די קאץ קוקען גלייך אין די אויגען אריין, ווי א זינדיגער מענטש...

— נענוג! נענוג! — מאכט דער רענדאר, שפייט־אויס און פערווארפט מיט די הענד. — נענוג דיר שוין צו דערצעהלען אקעגען נאכט אזעלכע מעשיות!

— זייט מיר געזונט, רב דאדי, האט קיין פאראיבעל נישט, וואס איך האב אייך א ביסעל דעקוטשעט; איהר ווייסט אליין, אז איך בין נישט שולדיג, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט: ל א היו דברים — ניע מיעלא באבא חלאפאטע... א גוטע נאכט!

קאפיטעל ט.

כשבא החיים — אז דער שניידער איז געקומען אהיים, איז ער אריין אין שטוב אריין מיט א ירגזון, גאנץ ברייטליך, און האט געוואלט געבען א פעטשאטעק זיין ווייב, ווי זי איז ווערטה; נאר ער האט זיך איינגעהאלטען מיט אלע כחות. ער האט זיך געטראכט: „עס, א אידינע בלייבט א אידינע! לאז מיינס איבער־געהן!" און פון דרך־שלום וועגען האט ער דערצעהלט פאר זיין ווייב א שענעם ליגען.

— הערסט דו, ציפה־ביילה־רייזה מיין ברודער? פאר מיר האט מען, אפנים, פארט דרך־ארץ. מילא, וואס דער מלמד מיט דער מלמד'קע האבען פון מיר נעהאט — בין איך דיר מוחל; איך האב זיי נעגעבען, וויפיעל עס איז אין זיי אריין! און חוץ לזה האב איך זיי אוועקגעשלעפט צום רב, האט דער רב אפגע־פסק'ענט, אז זיי באדארפען צאהלען קנס, ווארום אז אזא איד, ווי שמעון־אלי, קומט צו זיי האנדלען א ציעג, באדארף זיין ביי זיי דער גרעסטער כבוד, ווארום אט דער שמעון־אלי, זאגט דער רב, איז א איד קאטארי וועלכער...

ציפה־ביילה־רייזה האט אבער מעהר נישט געוואלט אויס־הערען די שבחים, וואס מע לעגט אויף איהר מאן. זי האט שוין געוואלט אנקוקען וואס גיכער די אמת'ע ציעג, וואס איהר מאן האט געבראכט; האט זי נעחאפט דאס טעפעל און איז אוועק אין הויז אויסמעלקען די ציעג. און עס האט נישט לאנג געדויערט און ציפה־ביילה־רייזה איז ארייננעלאפען אין שטוב אריין שוין אהן ווערטער; זי האט אנגענומען שמעון־אלי'ן מחילה פון הינ־טען ביי'ם קאלנער און האט איהם מיט דריי גוטע סטוסאקעס ארויסגעווארפען מיט דער שענער ציעג אינאיינעם „צו אלדי שוואר־צע וויסטע פינסטערע יאהר!"...

געבליבען אין דרויסען מיט דער שענער ציעג, האבען זיך ארום דעם שניידער צונויפגעקליבען א גאנץ רעדעל אידען, ווייבער און קינדער, און האבען אויסגעהערט די חדושים, וואס שמעון־אלי האט זיי דערצעהלט, אז די דאזיגע ציעג, וואס ער האלט אויפ'ן

— А именно... В оборотней, в чертей, в нечистую силу, в привидения?

— Это ты к чему же говоришь? — с тем же наивным видом продолжал Додя, попыхивая трубкой.

— Я вообще спрашиваю, — ответил Шимен-Эле и заговорил о переселении душ, о колдунах и ведьмах, о чертях и духах, привидениях, о нечистых и вурдалаках.

Додя делал вид, что слушает внимательно, попыхивал трубкой, потом сплюнул и сказал:

— Знаешь, Шимен-Эле? Мне сегодня, кажется, спать страшно будет. Скажу тебе по правде, что покойников я всегда страшился, а теперь начинаю верить и в оборотней и в домовых...

— А что вам остается? — ответил портной. — Попробуйте не верить! Пусть заберется к вам какая-нибудь нечисть и начнет вытворять свои штуки: опрокинет кадку с борщом, воду выльет, опустошит все кринки, горшки перебьет, кошку вам в кровать подбросит, да так, чтобы кошка лежала десятипудовым грузом у вас на груди и чтобы вы двинуться не могли... А проснетесь, кошка прямо вам в глаза глядит, как грешный человек.

— Хватит! Довольно! — крикнул шинкарь, отплевываясь и отмахиваясь обеими руками. — Довольно тебе на ночь глядя такие страсти рассказывать!

— Ну, будьте здоровы, реб Додя, извините, если надоел. Сами знаете, я не виноват... Как в Писании сказано: *«Не было у бабы хлопот...»* Спокойной ночи!

Глава девятая

Вернувшись в Злодеевку, портной вошел в дом насупившись, с явным намерением отчитать жену по заслугам. Однако сделал над собой усилие и сдержался. «Ах, — подумал он, — баба так и остается бабой! Что с нее возьмешь? Где мое не пропадало!» И ради сохранения мира принялся рассказывать жене только что сочиненную историю:

— Что я тебе скажу, Цине-Бейле-Рейза, — братец! Меня, видать, и в самом деле побаиваются. Ну, о том, как досталось от меня меламеду и его супружнице, я рассказывать не стану... Дал я им сколько влезло! А кроме того, я потащил их к раввину, и раввин постановил, что они должны уплатить штраф, потому что раз такой человек, как Шимен-Эле, приходит к ним покупать козу, то они это должны почитать за особую честь для себя, ибо Шимен-Эле, говорит раввин, это такой человек, который...

Однако Цине-Бейле-Рейза не пожелала слушать, как превозносят ее мужа. Ей не терпелось увидеть настоящую козу, которую привел Шимен-Эле. Она схватила посудину и пошла в сени. Прошло немного времени, и Цине-Бейле-Рейза вбежала в дом, ничего уже не говоря. Она ухватила мужа за шиворот, дала ему добрых три тумака и вытолкнула его вместе с его хваленой козой «ко всем чертям, к дьяволу в зубы!».

Во дворе портного с козой окружила толпа. Собрались мужчины, женщины, дети — послушать удивительные вещи, которые рассказывал Шимен-Эле. Вот эта самая коза, которую он держит на привязи, только в Козодоевке по-настоящему коза: там она доится, там она

נאַרטעלע, איז נאָר דאָרט, אין קאָזאָדאָיעווקע, אַ ציעג, וואָס מעלקט זיך און גיט מילך, נאָר קוים קומט ער מיט איהר אַהער, אַזוי ווערד זי אויס ציעג... שמעון־אלי האָט געשוואָרען מיט כל השבועות, מע מעג גלויבען אַ משומד, אַז ער אליין האָט געזעהען מיט זיינע אויגען, ווי מע האָט זי אויסגעמאָלקען בײ׳ם רב אין שטוב און אָנגעמאָלקען אַ פול מעלקשעפעל מיט מילך... אַ סך מענשען האָבען זיך אָפּגעשטעלט, בעטראַכט די ציעג גאַנץ ערנסט, איבערגעפרעגט די מעשה נאָך אַ מאָל און נאָך אַ מאָל, און שטאַרק גע׳חדוש׳ט זיך... אַנדערע האָבען געלאַכט, געמאַכט חוזק און געזאָגט ווערטלעך, און אַנדערע האָבען געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, אויסגעשפּיגען און אַ זאָג געטהאָן:

— אַ שענע ציעג! ס׳איז אַזוי אַ ציעג, ווי איך בין אַ רביצין.

— וואָס דען איז דאָס?

— אַ גלגול! איהר זעהט ניט, אַז ס׳איז אַ גלגול?...

— דאָס וואָרט „גלגול“ ווערד אונטערגעכאַפּט פונ׳ם גאַנצען עולם; עס ווערען דערצעהלט אַלערליי מעשיות פון גלגולים, וואָס האָבען זיך געטראָפען דאָ אין זלאָדייעווקע, אין קאָזאָדאָיעווקע, אין יאַמפּעלי, אין פּישי־יאַבעדע, אין חאַפּלאַפּאָוויטש, אין פּעטשי־חוואָסט — אויף דער גאַנצער וועלט! ווער ווייסט נישט די מעשה מיט לייזער־וואָלפ׳ס פערדעל, וואָס מע האָט דאָס געמוזט אַרויספיהרען הינטער דער שטאָדט, הרג׳ענען און מקבר זיין אין תכריכים?... צי, אַשטייגער, ווער האָט נישט געהערט די מעשה מיט׳ן פערטעל עוף, וואָס בשעת מע האָט דאָס דערלאַנגט שבת צום טיש, האָט דאָס אָנגעהויבען צו ריהרען מיט׳ן פליגעלע?... וכדומה אַזעלכע אמת׳ע מעשיות.

אַז שמעון־אלי האָט זיך געלאָזט געהן ווייטער, האָבען איהם אַ גאַנצע קאַמאַנדע פון חדר־יונגלעך בעגלייט מיט כבוד. זיי האָבען איהם נאָכגעשריגען:

— הורראַ, שמע־קולנו! הורראַ, מעלקענדיגער שניידער!

דער גאַנצער עולם האָט זיך געהאַלטען ביי די זייטען פון געלעכטער.

דאָ האָט שוין שמעון־אלי׳ן אָנגענומען פאַר׳ן האַרצען; גענוג ער האָט אַזאַ איין אומגליק, מאַכט מען נאָך פון איהם חוזק! איז ער אַוועק מיט דער ציעג איבער דער שטאָדט, האָט געמאַכט אַ גוואַלד צווישען חברה „פּועל־צדק“: סטייטש, וואָס שווייגט מען? ער האָט זיי דערצעהלט די גאַנצע מעשה, וואָס מע האָט איהם אָפּגעטהאָן אין קאָזאָדאָיעווקע, זיי בעוויזען די ציעג... האָט מען באַלד געשיקט נאָך בראָנפען, און ס׳איז געבליבען, מע זאָל געהן צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי העיר“, מע זאָל שרייען פאַר זיי, איינלעגען די וועלט: סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אַזאַ רציחה, מע זאָל דערטאַפּען איין אָרעמען אידען אַ שניידער, ביי איהם אויסנאַרען די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט אַ ציעג און אַריינשטופען איהם דער רוח ווייסט וואָס? און נאָך מאַכען פון איהם חוזק שוין דאָס אַנדערע מאָל? אַזאַ מעשה האָט זיך דאָך נישט פערלאָפען אפילו אין סדום!

און חברה „פּועל־צדק“ זענען געקומען צום רב, צו די דיינים און צו די איבעריגע „שבעה טובי־העיר“, האָבען געשריגען פאַר זיי, איינגעלעגט די וועלט: סטייטש, וואו איז דאָס געהערט געוואָרען אַזאַ רציחה, מע זאָל דערטאַפּען איין אָרעמען אידען אַ שניידער, אויסנאַרען ביי איהם די לעצטע עטליכע קערבלעך, איהם פערקויפען כלומרשט אַ ציעג און אַריינשטופען איהם דער רוח ווייסט וואָס שוין דאָס אַנדערע מאָל? אַזאַ מעשה האָט זיך דאָך נישט פערלאָפען אפילו אין סדום!...

און דער רב מיט די דיינים מיט די איבעריגע „שבעה טובי העיר“ האָבען אויסגעהערט די טענות, האָבען זיך צונויפגעקליבען אויף דער נאַכט אַלע בײ׳ם רב אויף איין אסיפה, און ס׳איז געבליבען, מע זאָל טאַקי דאָ אויפ׳ן אָרט אָנשרייבען אַ רעכטען בריעף צו די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר“. און די זלאָדייעווקער רבנים, דיינים און די איבעריגע „שבעה טובי העיר“ האָבען זיך אַוועקגעזעצט און האָבען אָנגעשריבען אַ בריעף צו די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די „שבעה טובי העיר“ אויף לשון־הקודש אין זעהר אַ שענער מליצה. אָט איז דער בריעף אות באות:

дает молоко... Но стоит ему прийти с ней сюда, как она уже больше не коза!.. Шимен-Эле клялся всеми клятвами, — выкресту и тому можно было бы поверить, — что он сам, своими глазами видел, как в доме у раввина ее выдоили и нацедили при этом полный подойник молока.

Многие останавливались, внимательно разглядывая козу, заставляли рассказывать всю историю еще и еще раз и очень удивлялись... Иные смеялись и отпускали шуточки. А кто-то покачал головой, сплюнул и сказал:

— Хороша коза! Это такая же коза, как я раввинша!

— А что же это такое?

— Оборотень! Разве не видите, что это оборотень?..

Слово «оборотень» подхватила вся толпа. Начали рассказывать истории про оборотней, случившиеся здесь, в Злодеевке, и в Козодоевке, и в Ямполе, и в Пишн-Ябеде, и в Хаплаповичах, и в Печи-Хвосте, — на всем свете! Кто же не знает про лошаденку Лейзер-Волфа, которую пришлось вывести за город, убить и закопать в саване?.. Или, скажем, кто не слыхал о четвертушке курицы, которая, будучи подана к субботнему столу, начала шевелить крылом?.. Мало ли таких правдивых историй?

Когда Шимен-Эле двинулся вперед, за ним увязалась орава мальчишек, сопровождавшая его с большими почестями и кричавшая ему вслед:

— Ур-ра, Внемли Гласу! Ур-ра, дойный портной!..

И толпа покатывалась со смеху.

Тут Шимен-Эле почувствовал себя задетым за живое. Мало того что с ним приключилась беда, над ним еще издеваются! И пошел он со своей козой по городу и поднял шум среди членов братства «Благочестивый труженик»: «Помилуйте, мол, как можно молчать?» Он рассказал обо всем, что с ним проделали в Козодоевке, показал им козу... Члены братства тут же послали за водкой и порешили идти к раввину, к дайенам и к «семи радетелям города» — кричать, добиваться: «Где же это слыхано! Такое злодеяние! Навалились на бедняка портного, выманили у него последние несколько рублей, продали ему якобы козу, а на самом деле всучили черт знает что! Да еще и во второй раз насмеялись над ним! Такого и в Содоме * не творилось!»

И члены братства «Благочестивый труженик» пришли к раввину, к дайенам и к «семи радетелям города» и кричали и неистовствовали: «Помилуйте, где же это слыхано! Ведь это же разбой! Поймали неимущего человека, портного, обманом забрали у него последние несколько рублей, продали ему якобы козу и во второй раз всучают черт знает что! Ведь такие дела даже в Содоме не совершались!»

Раввин, и дайены, и «семь радетелей города» выслушали эту претензию, а вечером устроили у раввина собрание и решили тут же на месте написать внушительное письмо к раввинам, дайенам и к «семи радетелям города» Козодоевки. И злодеевские раввины, дайены и «семь радетелей города» написали письмо козодоевским раввинам, дайенам и «семи радетелям города» по-древнееврейски, весьма красноречивым языком. Вот это письмо слово в слово:

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים, גאונים מפורסמים, זיילען פון דער וועלט, וואָס דאָס גאַנצע הויז פון ישראל איז אָנגעלעהנט אויף זיי. פריעד זאָל זיין צו אייך און פריעד זאָל זיין צו אַלע אידען פון דער הייליגער קהלה אין קאָזאָדאָיעווקע און אַלדאָס גוטס זאָל טהון רוהען אויף זייערע קעפּ, אָמן.

„היות כפי אינזערע איהערען האָבען געטהאָן הערען, אַז ס'איז געטהאָן געוואָרען זעהר אַ גרויסע עולה צו איינעם פון אונזערע שטאָדט־לייט, רב שמעון־אלי ב"ר בענדיט־לייב חייט, וואָס מע רופט איהם שמעון־אלי שמע־קולנו, היינו: צוויי פון אייערע לייט, המלמד רב חיים־חנה מיט זיין פלונית מרת טעמע־גיטעל שתחיה, האָבען אויסגענאַרט מיט קלונשאַפט ביי אונזער שניידער געלד, סך זיבעטהאַלבען רובעל זילבער, וואָס זיי האָבען אריינגעטהאָן צו זיך אין די כלים און האָבען אָפּגעווישט די ליפּען און זאָגען: מיר האָבען נישט געטהאָן קיין אומרעכט — און אַזוי טהוט זיך ניט ביי אידען! מיר אַלע, וואָס שטעהען אונטען געחתמ'עט, זאָגען עדות, אַז דער דאָזיגער שניידער איז איין אָרעמער בעל־מלאכה און אַ מטופל מיט קינדער, וואָס איז זיך מפרנס עהרליך מיט אייגענער האָרעוואַניע, און דוד המלך האָט דאָך שוין לאַנג געזאָגט אין תהלים: יגיע כפיך כי תאכל — די מידעקייט פון דיינע הענד, אַז דו וועסט טהון עסען, וועט דיר זיין אַז וואויל און גוט, זאָגען אונזערע חכמים: דער פּשט איז: וואויל אויף דער וועלט און גוט אויף יענער וועלט. בכן, טהוען מיר אייך בעטען, איהר זאָלט באַלד חוקר ודורש זיין דערויף, וואָס ס'איז געטהאָן געוואָרען, און אייער משפּט זאָל אַרויס ווי די זון, און איהר זאָלט מקיים פּסק זיין איינס פון די צוויי: אָדער מע זאָל אומקעהרען דעם שניידער זיין געלד בשלימות, אָדער מע זאָל איהם אַרויסגעבען זיין ציעג, וואָס ער האָט געקויפט, מחמת די ציעג, וואָס ער האָט געבראַכט צו פיהרען, איז נישט קיין ציעג!... דאָס קאָן אייך די גאַנצע שטאָדט געהן שווערען אַ שבועה דאורייתא... און לאָז זיין שלום צווישען אידען, ווי אונזערע חכמים האָבען געזאָגט: נישטאָ נאָך אַזאַ געבענשט כלי פאַר אידען ווי שלום. שלום זאָל זיין צו אייך, שלום צום ווייטערסטען און צום נאָהענטסטען, שלום צו אַלע אידען, אָמן!

„פון אונז אייערע קנעכט, וואָס אייער מינדסט פינגערל איז גרעבער פון אונזערע לענדען.

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום ברוך קאַפּאָטע, זרח פּופּיק, פישעל וויקידיילאָ, חיים קוויטש, ניסל קאַטשען, מאָטעל שאָלעכץ, יהושע־העשעל קישקיש."

קאַפּיטעל י.

בלילה ההוא — אין יענער נאַכט האָט געשיינט די לבנה און האָט אַראָפּגעקוקט אַראָפּ אויף זלאָדייעווקע מיט איהרע פינסטערע האַלב־איינגעפאַלענע הייזלעך, וואָס שטעהען צונויפגעקוועטשט, אָהן הויפען, אָהן ביימלעך, אָהן פּאַרקאַנס. ווי אַ בית־עלמין זעהט אויס ביי נאַכט די שטאָדט, איין אַלטער בית־עלמין מיט אַלטע מצבות, וואָס אַ סך פון זיי שטעהען אָנגעבויגען קורעים, און אַ סך וואָלטען שוין לאַנג איינגעפאַלען, ווען זיי זאָלען נישט זיין אונטערגעשפּאַרט מיט קלעצער. און חאָטש די לופט איז דאָרט נישט אַזוי פוינעלדיג, און די ריחות פונ'ם מאַרק און פונ'ם שולהויף זענען עפּיס נישט אַזוי געשמאַק, און דער שטויב איז געדיכט און שטעהט הויך ווי אַ מויער, — פון דעסטוועגען זענען אַלע מענשען אַרויס, ווי טאַראַקאַנעס פון די לעכער, אידען און ווייבער, אַלטע לייט און קליינע קינדער, „חאַפּען אַ לופטעל" נאָך דעם הייסען ברענענדיגען טאָג. דער עולם האָט זיך אויסגעזעצט אויף די שוועלען אַ ביסעל שמועסען, פּלאַפּלען דברים בטלים, אָדער גלאַט אַזוי קוקען אַרויף אין הימעל אַריין, בעטראַכטען די צורה פון דער לבנה, מיט די מילי־מילאַסען שטערען, וואָס אַז מע זאָל זיין מיט אַכצעהן קעפּ, איז אוממעגליך זיי איבערצוצעהלען!

«Раввинам, дайенам, мудрецам, знаменитым гениям, столпам мира, на коих зиждется вся обитель Израиля. Мир да пребудет с вами, мир всем членам святой общины в Козодоевке, всяческое благополучие да почиет над ними. Аминь!

Дошло до наших ушей, что учинена великая несправедливость в отношении одного из наших сограждан — реб Шимен-Эле, сына реб Бендит-Лейба, портного, прозванного Шимен-Эле Внемли Гласу. А именно: двое из ваших граждан, меламед реб Хаим-Хоне и супруга его, госпожа Теме-Гитл, да здравствует она, хитростью выманили у нашего портного деньги в сумме шесть с полтиной серебром и, употребив их в свою пользу, утерли уста свои и говорят: «Мы никакой несправедливости не совершили...» Так среди евреев не поступают! Мы все, нижеподписавшиеся, свидетельствуем, что означенный портной — бедный труженик, обремененный семьей, кормящийся честным трудом своим... А царь Давид давно уже сказал в псалмах: «Ты будешь вкушать от трудов рук своих; блажен ты, и благо тебе», каковое изречение мудрецы наши толкуют в том смысле, что благо будет тебе и на земле, и в загробной жизни... Поэтому обращаем к вам нашу просьбу немедленно тщательно расследовать все, что произошло, и пусть суждение ваше взойдет, яко солнце! А присудить следует вам одно из двух: либо вернуть нашему портному полностью его деньги, либо выдать ему ту козу, которую он купил, ибо коза, которую он привел, — вовсе не коза! Это может подтвердить весь город под присягой. И да будет мир среди евреев по слову наших мудрецов: нет для евреев сосуда более совершенного, нежели мир. Мир да пребудет с вами, мир дальним и ближним, мир всем евреям! Аминь!

От нас, рабов ваших, чьи бедра тоньше ваших мизинцев:

Раввин, сын раввина, царство ему небесное... И раввин, сын раввина, царство ему небесное... Борух Капота, Зорах Пупок, Фишл Выкидайло, Хаим Квач, Нисл Качан, Мотл Шелуха, Иошуе-Гешл Кишкиш».

Глава десятая

В ту ночь ярко светила луна и глядела вниз на Злодеевку с ее мрачными полуразвалившимися домишками, жмущимися один к другому, без дворов, без деревьев, без заборов. Город выглядит ночью, как кладбище, старое заброшенное кладбище с ветхими надгробиями... Иные из них скособочились, другие давно бы и вовсе свалились, если бы их не подпирали бревна. И хотя воздух здесь не ахти какой чистый и запахи, доносящиеся с базара и с синагогального двора, не так уж упоительны, да и густая пыль стоит сплошной стеной, — тем не менее люди вылезли на улицу, как тараканы из щелей; мужчины и женщины, старики и дети вышли «подышать воздухом» после палящего, знойного дня. Люди уселись на порогах — побеседовать, попустословить или просто смотреть на небо, разглядывать лик луны и мириады звезд, которые, будь ты хоть семи пядей во лбу, никак не сосчитать!

В ту ночь портной Шимен-Эле, один со своим сокровищем, приобретенным в Козодоевке, бродил по зако-

אין יענער נאכט האט זיך שמעון־אלי דער שניידער ארומ־געדרעהט איינער אליין אין אלע הינטערגעסלעך מיט׳ן תכשיט, וואס ער האט איינגעהאנדעלט אין קאזאדאיעווקע, זיך געהיט פאר די ווייסע־חברה׳ניקעס, מע זאל איהם נישט דערזעהען. ער האט גערעכענט, אז עס וועט ווערען טאג, זאל ער זיך ווידער לאזען אין וועג אריין, און דערווייל האט ער זיך אריינגעחאפט צו האדעל דער אקציזניטשקע אין שענקעל, נעמען פאר הארצוועהטיג א ביסעל בראנפען און אויסרעדען זיך א ביסעל דאס הארץ, זיך האלטען מיט איהר איין עצה מכח דעם אומגליק, וואס ער האט אויף זיך גענומען.

האדעל די אקציזניטשקע איז געווען א ווייבעל איין אלמנה, א „מאנסבילשער קאפ", אויסגעבונדען מיט גאנץ „נאטשאלסטווע" און א גוטע שוועסטער מיט אלע בעלי־מלאכות אין שטאדט. פון וואנען נעמט זיך דער נאמען „אקציזניטשקע"? איבער א מעשה, וואס זי איז מיידעלווייז געווען זעהר א שענע, א יפת־תואר; האט איין אקציזניק, זעהר א רייכער, זי דערזעהען איינמאל דורכ־פאהרענדיג פארביי זלאדייעווקע, בשעת זי האט געטראגען גענז צום שוחט; האט זי דער אקציזניק אפגעשטעלט און א פרעג געטהאן:

— מיידעל, וועמענ׳ס ביזט דו?

האט זי זיך פערשעמט, צעלאכט און איז אנטלאפען גע־ווארען; האט מען איהר פון דעמאלט אן א נאמען געגעבען „די אקציזניטשקע"... אנדערע זאגען, אז דער אקציזניק איז געווען ביי איהר נאכדעם אין דער היים, גערעדט מיט איהר טאטען, נחמיה ווינאקור, געוואלט פאר איהר חתונה האבען, זי נעמען ווי זי שטעהט און געהט און נאך צוצאהלען איהר טאטען אין בייטעל אריין. איז שוין כמעט געווען „תנאים", האט דאס שטעדטעל זי גענומען אין די מיילער אריין, איז צעקראכען געווארען דער שידוך, און זי האט נאר חתונה געהאט נאכדעם א שטילע חתונה פאר עפים א שלים־מזל, א חולה־נופל׳דיגען; האט זי שטארק געוויינט, נישט געוואלט געהן צו דער חופה, האט זיך דעמאלט די גאנצע שטאדט געוויעגט. מע האט געזאגט, אז זי איז נאר געווען פערקאכט אינ׳ם אקציזניק, און מע האט געמאכט א ליעדעל אויף איהר, וואס ווייבלעך און מיידלעך זינגען דאס נאך עד היום אין זלאדייעווקע: דאס ליעדעל הויבט זיך אן מיט די ווערטער:

„די לבנה האט געשיינט,
האלב נאכט איז געווען —
און האדעלע זיצט ביי דער טיר..."

און עס לאזט זיך אויס מיט די ווערטער:

„איך האב דיך ליעב, דושינקע,
גאר אהן איין עק,
איך קאן אוש ניט לעבען אהן דיר!"

אט דאס איז געווען האדעל די אקציזניטשקע, און פאר איהר האט דאס אונזער שניידער אויסגעגאסען זיין ביטער הארץ: דער־צעהלט אלסדינג, וואס ביי איהם אויף דער נשמה טהוט זיך, און געבעטען, זי זאל איהם געבען איין עצה: וואס טהוט מען?

— וואס טהוט מען? איהר זענט דאך עפים יא, ווי דוד המלך זאגט אין שיר־השירים: שחורה אני ונאוה — ווער ס׳איז שען, איהר זענט ביידע זאכען... גיט מיר איין עצה: וואס טהוט מען?

— וואס זאל מען טהון? — זאגט צו איהם האדעל און שפייט־אויס. — איהר זעהט דען נישט, אז ס׳איז א גלגול? וואס וועט איהר זיך האלטען מיט דער באמבע? נעמט אוןווארפט איהם ארויס צו אלדי שווארצע יאהר! איהר קאנט נאך האבען, חס ושלום, דעם אייגענעם פסק, וואס מיין מוהמע פערעל האט געהאט, לאז זי זיין ווייט אפגעשיידט פון מיר, זי איז שוין אויף דער אמת׳ער וועלט.

— דהיינו? — פרעגט שמעון־אלי דערשראקען.

улкам, стараясь не попадаться на глаза мальчишкам. Он полагал на рассвете снова пуститься в путь, а пока зашел к акцизничихе Годл в шинок выпить с горя рюмочку водки, излить душу и посоветоваться с ней насчет постигшего его несчастья.

Акцизничиха Годл была вдова, с «мужской головой на плечах», якшалась с начальством и дружила со всеми мастеровыми в городе. А прозвали ее акцизничихой вот почему. Девушкой она была очень хороша собой, просто красавица. Однажды ее увидел проезжавший через Злодеевку акцизник*, очень богатый человек. Годл несла гусей к резнику. Акцизник остановил ее и спросил:

— Девушка, чья ты?

Она застыдилась, рассмеялась и убежала. С тех пор ее и прозвали акцизничихой... Иные, впрочем, говорят, что акцизник приходил потом к ней домой, говорил с ее отцом Нехемье-винокуром, хотел жениться на ней, взять без приданого да еще приплатить отцу. Дело как будто шло уже к помолвке, но в городе стали по этому поводу языки чесать, и сватовство расстроилось. Годл потом выдали замуж за какого-то убогого, за припадочного. Она горько плакала, не хотела идти под венец... Город тогда ходуном ходил! Говорили, что она сама тоже втюрилась в акцизника, и даже сочинили про нее песенку, которую женщины и девушки по сей день распевают в Злодеевке. Песенка эта начинается так:

Сияла луна,
Был полуночный час,
А Годеле сидела у дверей...

А конец песни такой:

Полюбил тебя, душенька,
Полюбил навсегда
И жить без тебя не могу!

Вот к этой акцизничихе Годл и пришел наш портной — излить наболевшую душу, рассказать обо всем, что у него на сердце, и спросить совета: что делать?

— Что делать? Ведь вы же и в самом деле *«смугла я, но красива»*, как говорит царь Давид в «Песни Песней» *, — вы и красавица и умница. Научите, что мне делать?

— Что делать? — переспросила Годл и сплюнула. — Разве вы не видите, что это оборотень? Охота вам таскаться с этаким добром! Бросьте его ко всем чертям! Ведь с вами может приключиться то же, что с моей тетей Перл, чур меня, чур меня, она уже на том свете...

— И что именно? — спросил в испуге Шимен-Эле.

— А именно... — со вздохом отвечала Годл. — Моя тетя Перл, царство ей небесное, была женщина благочестивая, праведная. У нас в семье все такие... Хотя здесь, в проклятой Злодеевке, чтоб ей сгореть, любят оговаривать всех и каждого, за глаза, конечно... В глаза-то они сльстят и подлизываются — «душенька-голубушка»... Словом, моя тетя Перл, царство ей небесное, шла однажды на базар. Видит, лежит на земле клубок ниток... «Клубок ниток, — подумала она, — может пригодиться». Нагнулась и подняла. Взяла клубок и пошла дальше, а он как прыгнет ей в лицо и упал наземь. Тетя, конечно,

-- דהיינו, — זאָגט האָדעל מיט א זיפץ — מיין מוהמע פערל, עליה השלום, איז געווען איין עהרליכע אידינע, א כשר'ע. אונזער משפחה זענען אלע עהרליכע... חאָטש דאָ, אין דעם וויסטען זלאָדייעווקע, פאַרברענט זאָל דאָס ווערען, האָט מען ליעב באַרעדען איטליכען באַזונדער, געוויינטליך, הינטער די אויגען, וואָרום אין די אויגען זענען זיי גרויסע חליפת'ניקעס, קוצעני־מוצעני... בקיצור, מיין מוהמע פערל, עליה השלום, איז איינמאָל געגאַנגען אין מאַרק, זעהט זי: עס ליגט א קניילעכין בייוועל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב: א קניילעכין בייוועל קומט צו־נוטץ; בוינט זי זיך אָן און הויבט דאָס אויף. זי נעמט דאָס קניילעכין בייוועל און לאָזט זיך גיין, טהוט דאָס איהר א שפרונג אין פנים אריין און א פאַל אויף דער ערד. בוינט זי זיך אָן מסתמא נאָך א מאָל און הויבט דאָס אויף, טהוט דאָס איהר ווידער א שפרונג אין פנים אריין און א פאַל אויף דער ערד. בוינט זי זיך ווידער א מאָל אָן, נעמט דאָס ווידער א מאָל, טהוט דאָס איהר ווידער א שפרונג אין פנים און א פאַל אויף דער ערד. איז זי זיך מיישב און טהוט א שפיי אויפ'ן קניילעכין בייוועל (חאַפּט דאָס דער וואַטענמאַכער!), און וויל שוין גיין אַהיים. זי טהוט א קוק — דאָס קניילעכין בייוועל קאַטשעט זיך איהר נאָך; זי פּרובט זיך לויפען — דאָס קניילעכין בייוועל קאַטשעט זיך. בקיצור, זי איז געקומען אַהיים א טוידטע נעבאַך, געפאַלען חלשות, און האָט נאָכדעם אָפּגעקרענקט אפשר א יאָהר כסדר. וואָס, מיינט איהר, איז דאָס געווען, אשטיינער? אנו, טרעפט?...

— עט! כולם אהובים, כולם ברורים — אלע ווייבער זענען אויף איין שניט! — זאָגט שמעון־אלי. — ס'איז באָבסקי מעשיות, פוסטע מיהלען, באַזרעס, פּידרוך מיט לאַקריצע! מע זאָל זיך וועלען צו־הערען, וואָס ווייבער פּלעטשען, וואָלט מען באַדאַרפט מורא האָבען פאַר'ן אייגענעם שאָטען, ככתוב, ווי אין פסוק שטעהט געשריבען: נ ש י ם ד ע ת ן ק ל ו ת — ווייבער זענען גענז... נאָר נאָר נישט, היום הרת עולם — נישט געזאָרגט! האָט אייך א גוטע נאַכט.

און שמעון־אלי דער שניידער לאָזט זיך גיין ווייטער.

די נאַכט האָט זיך אויסגעשטערנט. די לבנה האָט געשפּאַצירט צווישען שטיקער וואָלקען, וואָס זעהען־אויס, ווי הויכע טונקעלע בערג, בעלעגט מיט זילבער. מיט א האַלבען פנים האָט די לבנה אַראָפּגעקוקט אויף דער שטאָדט זלאָדייעווקע, וואָס האָט געהאַלטען אין רעכטען שלאָף. א טייל בעלי־בתים, וואָס האָבען מורא פאַר וואַנצען, האָבען זיך אריבערגעפּעקעלט מיט'ן בעט־געוואַנד אין דרויסען, זיך איבערגעדעקט מיט די געלע ליילעכער איבער'ן קאָפּ, געחראָפּעט גאַנץ געשמאַק און געזעהען זיסע חלומות: חלומות פון פדיון אויפ'ן יריד, פון לייזונג א סך, פון א פער־דיענסטעל א גראָבס; חלומות פון א פריץ זעהר א וואוילען, פון א געשעפטעל א גוטס; חלומות פון א שטיקעל ברויט, פון פרנסה בכבוד און פון כבוד אליין — פערשיעדענע חלומות!... מע זעהט נישט אויף דער גאַס קיין לעבעדיגען נפש; מע הערט נישט קיין פּיפּס אין ערגיץ, -- אפילו די יאַטקע־הינד, וואָס האָבען זיך גענוג אָנגעבילט און אָנגעמאָרדעוועט דורכ'ן טאָג, האָבען זיך איינגע־נאָרעט צווישען די קלעצלעך, בעהאַלטען די מאָרדעס צווישען די לאַפּעס — און שאַ! זעלטען־זעלטען חאַפּט זיך אַרויס ביי זיי א האַלבער „האַו", בשעת עס חלומ'ט זיך זיי עפּיס א ביינדעל, וואָס אַנדערע הינד שאַרפען זיך דערויף די ציינער, אָדער בשעת עס דאַכט זיך זיי, אז א פליעג האָט זיך פערקליבען אין אויהער אריין און רוימט זיי איין א סוד... זעלטען־זעלטען פליהט־דורך א נאַרישער זשוק מיט צעלאָזטע פליגעל, דרעהט זיך און שוועבט אין דער לופטען אויף איין אָרט, זשומעט ווי א סטרונע פון א באַס און מאַכט: ז ש ש ש ש ש ש!!, טהוט א פאַל אָן דער ערד און ווערד אנשווינגען... אפילו דער שטאָדט־שומר, וואָס אלע נאַכט געהט ער אַרום, היט די קלייטען און קלאַפּט מיט צוויי שטעקלעך: קלאַ! קלאַ!... קלאַ! קלאַ!... האָט היינטיגס מאָל, ווי אויף־צו־להכעיס, אויסגעטרונקען, האָט זיך צוגעשפּאַרט צו א וואַנד און איז גע־שמאַק אנשלאָפען געוואָרען... אין דער דאָזיגער שטילער נאַכט

снова нагнулась и подняла его, а он опять — прыг в лицо и — наземь. В третий раз нагнулась тетка и подняла клубок, — опять то же самое! Тогда она решила плюнуть на этот клубок — черт с ним! — и хочет идти домой. Глядь, а клубок катится за ней! Бросилась бежать, а клубок за ней! Словом, пришла домой ни жива ни мертва, упала в обморок и потом чуть не целый год прохворала. И что же, вы думаете, это было? Угадайте!

— Чепуха! *«Все любимы, все избраны»* — все женщины на один покрой! — сказал Шимен-Эле. — Бабьи сказки, болтовня, вздор, глупости! Если прислушиваться ко всему, что бабы плетут, так надо бы собственной тени бояться. Как в Писании сказано: ***«Женщины легкомысленны»*** — бабы что гуси! Однако ничего! ***«Нынче день великого суда...»*** — не тужить! Спокойной вам ночи!

И Шимен-Эле двинулся дальше.

Ночь была звездная. Луна гуляла по небу меж клочковатых облаков, похожих на высокие темные горы, оторoченные серебром. Искоса луна поглядывала и на Злодеевку, погруженную в глубокий сон. Многие жители, боясь клопов, перебрались с постелями на улицу, и, накрывшись с головой пожелтевшими простынями, смачно похрапывали, и видели сладостные сны: заработки на ярмарках, крупную выручку, большие барыши; иным снился добрый помещик, выгодная сделка, верный кусок

хлеба, почетная работа или один только почет — разные бывают сны!..

На улице ни души. Не слышно ни шороха. Даже базарные псы, набрехавшиеся и намотавшиеся вдосталь за целый день, и те забрались меж колод мясников, спрятали морды между лап и спят! Изредка только какой-нибудь из них тявкнет вполголоса, когда ему приснится кость, на которую зарятся другие собаки, или когда почудится, что муха забралась в ухо и шепчет что-то по секрету... Пролетит иной раз на распростертых крыльях глупый жук, покружится на одном месте, прожужжит, как струна на контрабасе: «ж-ж-ж-ш», потом шлепнется наземь и замолчит. Даже городской сторож, который по ночам расхаживает, охраняя лавки, и стучит колотушкой «кла-кла-кла-кла!», и тот на этот раз, как нарочно, подвыпил и, привалившись к стенке, сладко уснул...

דרעהט זיך אום שמעון־אלי דער שניידער איינער אליין איבער דער גאנצער שטאָדט, און ער ווייסט נישט, צי זאָל ער געהן, צי זאָל ער שטעהן, צי זאָל ער זיצען... און ער געהט־ארום און רעדט צו זיך אליין שטילערהייד:

— ואתא שונרא ואכלה לגדיא — נע מאלא באבא חלאָפּאָטע — קופילע סאָבי קאָנא!... לאָז קומען א פּאָהיבעל אויף דער דאָזיגער ציעג! א ציעג?... ח־ח־ח־חד גדיא! חד גדיא!

ער צעלאַכט זיך און שרעקט זיך איבער פאר זיין איינענעם געלעכטער. בשעת מעשה געהט ער דורך פארביי דער „קאלטער שוהל“, וואָס האָט א שם מיט איהרע מתים, וואָס דאַוונען דאָרטען אלע שבת־צו־נאכטס, אנגעטהאָן אין ווייסע קיטלען און אין טליתים, און עס דאַכט זיך איהם, ווי ער הערט עפּיס א מין נעזאנג: או־או־או! ווי א ווינד, וואָס בלאָזט אין קויכען אריין ווינטער ביינאכט... ער טרעט־אָפּ פון דער „קאלטער שוהל“, לאָזט זיך געהן אין דער גוי'עשער גאס, דערהערט ער א קול „פּ צ ס ס ס!“ דאָס פייפט א פּוהאטש, וואָס האָט זיך פערקליבען גאנץ אויבען, אויפ'ן שפּיץ קלויסטער... עס פאלט אויף איהם אָן א שרעקליכע מרה־שחורה, א פחד, מיט סכנת־נפשות! נאָר ער שטארקט זיך, ער מאכט זיך א הארץ און וויל זאָגען עפּיס א פּסוק, אזעלכען, וואָס מע זאָגט ביינאכט, אז מע זאָל קיין מורא נישט האָבען; האָט ער אָבער פערגעסען דעם פּסוק, ארויסגעפלויגען פונ'ם קאָפּ! און מעשה־שטן, קומען איהם אקעגען דוקא אלערליי מורא'דיגע בילדער פון בעקאנטע, וואָס זענען שוין לאנג אויף דער אמת'ער וועלט... און ער דערמאָנט זיך אָן א סך שרעקליכע מעשיות, וואָס ער האָט זיך אָנגעהערט אויף זיין לעבען: מעשיות מיט שדים, מיט רוחות און מיט לצים אינ'ם געשטאלט פון קעלבלעך... מעשיות מיט שרעטעלעך, וואָס לויפען ווי אויף רעדלעך, מיט וואָוקעלאַקעס, וואָס געהען אויף די הענד, מיט מינים בעשעפעניישען, וואָס קוקען אויף איין אויג... מעשיות מיט לעבעדיגע מתים, וואָס געהען־אום אין עולם התוהו, אנגעטהאָן אין תכריכים... שמעון־אלי פּועל'ט ביי זיך, אז די דאָזיגע ציעג, וואָס ער פיהרט זיך מיט איהר ארום, איז נישט קיין ציעג, נאָר א גלגול, אדער א לץ, וואָס אָט באלד שטעלט ער איהם ארויס א צונג אויף צעהן ארשין, אדער ער טהוט א פּאטש מיט די פליגעל און טהוט א געשריי איבער דער גאנצער שטאָדט: „קו־קא־רי־קו!“... שמעון־אלי פיהלט, אז עס הייבט זיך איהם דער מח; שטעלט ער זיך אָפּ אויף א ווײלע, בינדט־אָפּ דעם גארטעל; ער וויל פּטור ווערען פון דער באָמבע. ווער? וואָס? דער שענער בחור שטעהט, ער וויל נישט אָפּטרעטען פונ'ם שניידער אויף א מינוט אפילו! שמעון־אלי פּרובט זיך לאָזען געהן א פּאָר טריט — ער געהט איהם נאָך; ער נעמט זיך רעכטס — געהט ער רעכטס; ער נעמט זיך לינקס — ער געהט לינקס...

— שמע ישראל! — שרייט־אויס שמעון־אלי נישט מיט זיין קול און לאָזט זיך לויפען אין דער וועלט אריין. און אזוי ווי ער לויפט, דאכט זיך איהם, אז עמיצער יאָגט איהם און מעקעט איהם נאָך אויף א דין ציעגען קול'כעל און רעדט צו איהם, ווי א מענש, און זינגט, ווי א חזן:

— מ־־־לך ממית ומחיה!... ונ־א־א־א־א־א־מן אתה להחיות מתים!...

קאפּיטעל יא.

בבוקר — אין דער פריה, אז אידען זענען אויפגעשטאנען געהן דאַוונען, ווייבער — אין מארק אריין, און מיידלעך — צו דער טשערעדע, האָט מען געפונען שמעון־אלי דעם שניידער זיצען אויף דער ערד, און נעבען איהם די שענע ציעג זיצט, די פיכלעך אונטער זיך, מעלה־גרה'ט און שאָקעלט מיט'ן בערדעל. מע געהט־צו צום שניידער, מע רעדט צו איהם — ער ענטפערט נישט א וואָרט; ער זיצט און קוקט, ווי א לעהמענער גולם... איז באלד

И вот этой тихой ночью портной Шимен-Эле бродит один-одинешенек по городу и не знает, идти ли ему, стоять или сидеть... Шагает и тихо говорит самому себе:

— *«И кот пришел и козочку сожрал...»* — не было у бабы хлопот, купила себе коня... Пропади она пропадом, эта коза! Коза! Козочка-козуля! Ха-ха-ха!

Он разражается хохотом и сам пугается своего голоса. В это время он проходит мимо Холодной синагоги, которая славится тем, что в субботние вечера там молятся покойники в белом и с молитвенными покрывалами на плечах... И кажется портному, что он слышит какое-то странное пение: «у-у-у-у!» Точно ветер, воющий в трубе зимней ночью... Он уходит подальше от Холодной синагоги, бредет по «русской» улице... И вдруг слышит: «П-ц-с-с!» То свистит пугач, забравшийся на самую макушку церковного купола... Портного охватывает уныние, страх, ужас! Однако он крепится, силится вспомнить стих, который произносят по ночам, чтоб не бояться. Но стих словно улетучился из головы! И как назло, перед глазами возникают страшные образы знакомых, давно умерших людей... На память приходят жуткие рассказы, которых он наслушался за свою жизнь, — о чертях, духах, о домовых в образе телят, о бесенятах, носящихся словно на колесах, о вурдалаках, передвигающихся на руках, об одноглазых чудовищах... Вспоминаются истории об оживших мертвецах, блуждающих по миру в саванах... Шимен-Эле решает окончательно, что коза, которую он таскает за собою, вовсе не коза, а оборотень, нечистая сила... Вот покажет язык в десяток аршин длиной или хлопнет крыльями и прокричит на весь город: «Кукареку!» Шимен-Эле чувствует, что у него волосы встают дыбом. Он останавливается, отвязывает ремешок, хочет избавиться от своей обузы. Но не тут-то было! Молодец и не думает уходить! Ни на шаг не желает отойти! Шимен-Эле пробует пройти вперед, а он за ним; Шимен-Эле сворачивает вправо, и тот вправо; Шмен-Эле — влево, и тот туда же...

— *«Шма, Исроел!»* * — не своим голосом кричит Шимен-Эле и пускается бежать куда глаза глядят. И чудится ему, что кто-то гонится за ним, блеет тоненьким козлиным голоском, и говорит по-человечьи, и поет, как кантор в синагоге:

— Владыка смерти и живота нашего! Дару-у-у-ующий жизнь усо-о-о-пшим!..

Глава одиннадцатая

Утром, когда мужчины встали и собрались в синагогу, женщины — на базар, а девушки — загонять коров в стадо, все увидели сидящего на земле портного. Рядом, поджав ноги, сидела пресловутая коза, жевала жвачку и трясла бороденкой. К Шимен-Эле подходили, пытались заговорить с ним, но он не отвечал, сидя как истукан, с остановившимся взглядом... Собралась толпа, люди

געוואָרען א רעדעל, איין אַנגעלאָף פון דער גאַרער שטאָדט, א גערעדעריי, א ליאַרעם, א געפּילדער ביז'ן הימעל: שמעון־אלי... ציעג... שמע־קולנו... גלגול... לץ... וואָוקעלאַקע... נישט־גוטער... פאַרשטעלט... געפיהרט... געפאָהרען רייטענדיג א גאַנצע נאַכט... געמוטשעט... פאַרכּוטשעט"... בשעת מעשה זענען געפלויגען גענוג ליגענס: איטליכער האָט דערצעהלט, אז ער האָט אליין געזעהען איהם פאָהרען רייטענדיג...

— ווער איז געפאָהרען אויף וועמען? — פרעגט א איד און שטעקט־אריין דעם קאָפּ אין רעדעל אריין. — שמעון־אלי אויף דער ציעג, צי די ציעג אויף שמעון־אלי'ן?

דער גאַנצער עולם שיסט־אויס א געלעכטער.

— אז אָך און וועה איז צו אייך מיט אייער געלעכטער! — רופט זיך אָן א איד א בעל־מלאכה. — אידען מיט בערד! באַ־ווייבטע! טאַטעס פון קינדער! שעמען מעגט איהר זיך, אין אייער ווייטען האלז אריין! וואָס האָט איהר זיך צונויפגעקליבען אהער צו לאַכען? איהר זעהט נישט, אז דער שניידער איז אויס מענטש, נעבאָך טוידט־קראַנק? בעסער פיהרט איהם אָפּ אַהיים און שיקט רופען דעם רופא, נישט שטעהן אָט־אַ־דאָ און שטשירען די ציינער, א רוח אין אייער טאַטענ'ס טאַטען אריין!!!

די דאָזיגע ווערטער האָט דער בעל־מלאכה אויסגעשאָסען, ווי פון א האַרמאַט, און דער עולם האָט אויפגעהערט צו לאַכען. דער האָט זיך א וואָרף געטהאָן נאָך וואַסער, דער איז אַוועקגעלאָפען צו יודעל דעם רופא. מע האָט גענומען שמעון־אלי דעם שניידער, מחילה, אונטער די־הענד און מע האָט איהם אָפּגעפיהרט אהיים און אריינגעלעגט אין בעט אריין. באַלד איז געקומען צו לויפען יודעל דער רופא מיט זיין גאַנץ קלאַפּערנעצייג און האָט איהם געגעבען „גרויס ראַטוניק": ער האָט איהם געשטעלט באַנקעס און פּיאַווקעס און געשלאָגען צו דער אָדער, געצאַפּט בלוט אָהן א שיעור.

— וואָס מעהר בלוט מע וועט איהם אָפּצאַפּען, — אזוי האָט יודעל אליין געזאָגט — וועט אַלץ זיין בעסער, מחמת אַלע שלאַפ־קייטען, נים דאָ געדאַכט, נעמען זיך פון אינעווייניג, פון די „געבליטען". — אזוי האָט יודעל דער רופא געגעבען צו פערשטעהן די „חכמת הדאָקטאָריע", און האָט צוגעזאָגט, אז אויף דער נאַכט, אם ירצה השם, וועט ער אריינקומען נאָך א מאָל. און אז ציפּה־ביילה־רייזה האָט א קוק געטהאָן אויף איהר מאַן, ווי ער ליגט נעבאָך, דער שלים־מזל, אויף דעם צעבראָכענעם טופּטשאַן, מיט

א סך שמאַטעס איינגעדעקט, די אויגען ארויף, די ליפּען פער־שמאַכט, רעדט פון היץ, עס קלעפּט זיך נישט א וואָרט צו א וואָרט, — האָט זי אָנגעהויבען צו ברעכען די הענד, שלאָגען זיך קאָפּ אָן וואַנד, וויינען, יאָמערען און קלאָגען מיט דעם נוסח, וואָס מע בעווייגט א טוידטען:

— וועה איז מיר, ווינד איז מיר, א דונער איז מיר א גרויס־סער! אויף וועמען לאָזט דו מיך אי־בער מיט מיינע קליינע קינ־דער?!...

און די קינדער, נאַקעטע און באָרוועסע נעבאָך, האָבען זיך צונויפגעקליבען ארום דער אָרעמער מאַמע און האָבען איהר נע־האָלפען וויינען. די עלטערע האָבען געוויינט שטילערהייד, בע־האַלטען די פּנים'ער, געשלונגען די טרערען; און די קלענערע, וואָס האָבען נישט פערשטאַנען, וואָס דאָ טהוט זיך, האָבען גלאַט געוויינט אויף א קול, וואָס ווייטער אַלץ העכער און העכער; און אפילו נאָר דאָס קליינינקע, א יונגעלע פון א יאָהר דריי, מיט איין אויסגעמוטשעט געל פּנים'על, האָט זיך צוגערוקט צו דער מוטער מיט זיינע אויסגעבויגענע קרומע פיסלעך און מיט'ן גראָבען בייכעלע, בײדע הענטלעך אריינגערוקט אין קעפּעל און האָט גע־נומען נאָר א הויכען טאָן: „מאַמע, וויל עעסען!!!" דאָס אַלס־דינג אינאיינעם איז געווען אזא מין געזאַנג, וואָס א פרעמדער

מענש האָט נישט געקאָנט בשום אופן שטעהן דערביי; ווער ס'איז אריינגעקומען צום שניידער אין שטיבעל אריין, איז ער באַלד ארויסגעלאָפען פון דאָרטען א צעטראָגענער, מיט א צעבלוטיגט

сбежались со всего города, подняли шум, гам, трескотню... Пошли разговоры, пересуды: Шимен-Эле... коза... Внемли Гласу... оборотень... бес... вурдалак... Нечистый... водил его, верхом на нем ездил всю ночь... мучил... замучил... И сочиняли при этом кто во что горазд, сами, мол, видели, как он ездил верхом...

— Кто на ком ездил? — спросил кто-то, просунув голову в тесно сомкнутый круг. — Шимен-Эле на козе или коза на Шимен-Эле?

Толпа разразилась хохотом.

— Горе вам и смеху вашему горе! — сказал один из ремесленников. — Бородатые люди! Женатые! Отцы семейств! Постыдились бы, посовестились бы! Чего вы собрались тут гоготать? Не видите, что ли, что портной не в себе, что человек смертельно болен? Отвели бы его лучше домой, послали бы за лекарем, чем стоять здесь и зубы скалить, черт бы вашего батьку взял!

Слова эти ремесленник выпалил точно из пушки, и толпа перестала смеяться. Кто побежал за водой, кто бросился к лекарю Юдлу. Портного взяли под руки, отвели домой и уложили в постель. Вскоре прибежал лекарь Юдл со всеми своими причиндалами и стал спасать портного: поставил ему банки и пиявки, вскрыл жилу, пустил кровь...

— Чем больше крови ему выпустить, тем лучше, — сказал Юдл, — потому что все болезни, не про нас будь сказано, идут от нутра, таятся в крови...

Так лекарь Юдл объяснил тайны «медицинской премудрости» и обещал к вечеру зайти еще раз.

А Цине-Бейле-Рейза, взглянув на своего мужа и увидев, как лежит он, бедняга, на разбитом топчане, укрытый тряпьем, закатив глаза, с запекшимися губами и бормочет в бреду что-то несуразное, заломила руки, стала биться головой о стену, рыдать, вопить, как по покойнику.

— Горе мне, беда и несчастье, гром меня разрази! И на кого ты меня покидаешь с малыми детками?!

А детишки, голые и босые, сбились в кучу возле горемычной матери и вторили ей. Старшие плакали потихоньку, пряча и глотая слезы; младшие, не понимая, что происходит, плакали навзрыд, и чем дальше, тем громче. И даже самый маленький, мальчик лет трех, с изможденным желтым личиком и вздутым животом, приковылял на своих кривых ножках к матери, ручонками обхватил голову и закричал: «Мама, ку-у-у-шать!..»

הארץ און מיט א צעבראָכענע נעמיט, און אז מע האָט איהם א פרעג געטהאָן: וואָס טהוט עפּיס שמעון־אלי? — האָט ער א מאַך געטהאָן מיט דער האנד, ווי איינער רעדט: „אַז אַך און וועה איז איהם!"... עטליכע ווייבער, נאָהענטע שכנות, זענען געשטאַנען די גאַנצע צייט מיט פערוויינטע פּנים'ער, מיט רויטע נעזער, געקוקט ציפּה־ביילה־רייזה'ן גלייך אין די אויגען אריין, געמאַכט בשעת מעשה משונה מאָדנע פּיסקעס, צונעשאָקעלט מיט די קעפּ, ווי איינער רעדט: „אַז אַך און וועה איז צו דיר, ציפּה־ביילה־רייזה!"

א חידוש נפלא! פופציג יאָהר האָט שמעון־אלי שמע־קולנו אָפּגעלעבט אין זלאָדייעווקע אין אָרעמקייט, אין דחקות, געלעגען, ווי א וואָרעם, אין דער פינסטער, קיינער האָט פון איהם נישט געוואוסט, וואָס פאר א מענש דאָס איז. אַצינד, אַז ער איז פערשלאָפט געוואָרען, האָט ער זיך מיט א מאָל ארויסבעוויזען מיט אַלע זיינע מעלות טובות; מען איז מיט א מאָל געוואָהר געוואָרען, אַז שמעון־אלי איז געווען א זעלטענע, א גוטע, א כשר'ע נשמה, א גרויסער בעל־צדקה, דאָס הייסט: ער פלעגט רייסען ביי נגידים און טיילען די אָרעמע לייט, זיך קריגען פאר זיי מיט דער גאַנצער שטאָדט און זיך שלאָגען ביז'ן בלוט אריין, זיך טיילען מיט יענעם מיט'ן לעצטען ביסען, און נאָך און נאָך א סך מעלות און שבחים האָט מען נאָכדערציהלט נאָך דעם אָרעמען שניידער, ווי מע דערציהלט נאָך, אַשטייגער, נאָך א טוידטען בשעת דער לויה, און מען איז איהם געגאַנגען מבקר־חולה זיין כמעט פון דער גאַנצער שטאָדט, און מע האָט איהם געראַטעוועט מיט כל המעגליכקייטען, ער זאָל, חלילה, נישט שטאַרבען פאר דער צייט...

קאַפּיטעל יב.

והפועלים — און די בעלי־מלאכות פון דער שטאָדט זלאָדייעווקע האָבען זיך צונויפגעקליבען אויף איין אסיפה ביי האָדעל די אַקציזניטשקע, געשטעלט בראָנפען, געשריגען, געפּילדערט, געאַרבייט מעשים, געזידעלט די נגידים, געוויינטליך, הינטער די אויגען, זיי געמאַכט מיט דער בלאָטע.

— זלאָדייעווקע — א שענע שטאָדט, ברענען זאָל זי! וואָס שווייגען זיי, די נגידים אונזערע, א וויכטען סוף זאָלען זיי האָבען?!... איטליכער באָדט זיך אין אונזער בלוט, און ס'איז נישטאָ קיינער, ווער ס'זאָל זיך אָננעמען אונזער קריוודע! געלט אין דער קאָראָבקע ווער צאָהלט? — מיר! א צרה, א שלאַק, א שוחט, א באָד, להבדיל, — ביי וועמען רייסט מען די הויט? — ביי אונז! וואָס שווייגט איהר, אידען? לאָמיר געהן צו די רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר זיי טרויבערען די קישקעס! וואָס איז דאָס פאר א הפקרות, מע זאָל לאָזען קוילען א גאַנצע משפּחה?! הבה נתחכמה!!!...

און חברה „פּועל־צדק" זענען אוועק צום רב און האָבען דאָרט געמאַכט א גוואַלד. האָט זיי דער רב איבערגעלייענט דעם ענטפער, וואָס ער האָט נאָר־וואָס בעקומען דורך א בעל־עגלה פון די קאָזאָדאָיעווקער רבנים, דיינים און די שבעה טובי העיר.

אָט וואָס ס'איז געשטאַנען אין בריעף:

„לכבוד צו די רבנים, דיינים, חכמים מפורסמים, בערג זאָלען אַקעגען טראָגען פריעד צו די גילדענע העגגלייכטער בק"ק זלאָדייעווקע, אמן.

„תיכף ווי מיר האָבען מקבל געווען אייערע רעד, וואָס זענען געווען ווי האָניג צו אונזערע מיילער, האָבען מיר זיך צונויפגעזאַמעלט אַלע און חוקר ודורש געווען די זאַך אַקוראַט, און האָבען געפונען, אַז אומזיסט האָט מען געטהאָן חושד זיין איינעם פון אונזערע לייט; נישט מעהר, אַז דער שניידער אייערער איז א שאַלקהאַפטיגער מענש, ער האָט אויסגעטראַכט א בלבול און אָנגעפיהרט א רכילות צווישען צוויי קהילות. ער איז ווערטה, מע זאָל איהם קנס'ענען! מיר, וואָס שטעהען נע'חתמ'עט אונטען, קאָנען אייך עדות זאָגען און געהן שווערען, אַז מיר האָבען גע-

Все это сливалось в многоголосый хор, и присутствовать при этом постороннему было невыносимо. Всякий, кто ни входил к портному в дом, выбегал оттуда расстроенный, с обливающимся кровью сердцем и, когда спрашивали: «Как там Шимен-Эле?» — только махал рукой: «Что уж, мол, говорить о Шимен-Эле!»

Несколько ближайших соседок стояли заплаканные, с покрасневшими носами, смотрели в упор на Ципе-Бейле-Рейзу, немилосердно кривили губы и качали головами, точно желая сказать: «Ох, горе, горе тебе, Ципе-Бейле-Рейза!»

Поразительная вещь! Пятьдесят лет прожил Шимен-Эле в Злодеевке в нищете и лишениях, прозябал, словно червяк во тьме, и никому до него дела не было, и никто не знал, что он за человек. А сейчас, когда он заболел, вдруг обнаружились все его достоинства и качества. Вдруг все заговорили, что Шимен-Эле был замечательный, добрый и чистой души человек, щедрый благотворитель, то есть он урывал сколько можно было у богачей и раздавал беднякам, ссорился из-за них, дрался до крови, делился с ближними последним куском... И еще много чего рассказывали о бедном портном, как рассказывают о покойниках на похоронах... Чуть ли не весь город ходил проведать его, и всеми средствами спасали его, только бы он, упаси бог, не умер преждевременно...

Глава двенадцатая

А мастеровые — ремесленники города Злодеевки собрались у акцизничихи Годл, поставили водку, кричали, горланили, неистовствовали, ругали богачей — за глаза, конечно, — и смешивали их с грязью.

— Хорош город Злодеевка, чтоб он сгорел! Почему молчат они, богачи наши, провалиться бы им сквозь землю! Всякий, кто хочет, пьет нашу кровь, а заступиться за нас некому! Кто платит коробочный сбор? Мы! А на всякую напасть, на резника, скажем, на баню — не будь рядом помянута! — с кого шкуру дерут? С нас! Чего же мы молчим? Пойдем к нашим раввинам, дайенам, к «семерым радетелям города» — кишки из них вымотаем! Что за безобразие: целую семью зарезали! Давайте что-нибудь придумаем!

И братство «Благочестивый труженик» отправилось к раввину и учинило скандал. Тогда раввин прочитал ответ, только что полученный им через извозчика от козодоевских раввинов, дайенов и «семерых радетелей города».

Вот что было написано в этом письме:

«Раввинам, дайенам, «семерым радетелям города»! Горы да несут мир золотым семисвечникам священной общины города Злодеевки. Аминь!

Немедленно по получении вашего послания, которое было слаще меда для наших уст, мы все собрались и тщательно расследовали дело, после чего пришли к заключению, что один из наших сограждан заподозрен напрасно. Судя по всему, ваш портной человек недостойный: он возвел поклеп и пустил сплетню меж двух общин. Он заслуживает сурового наказания! Мы, нижеподписавшиеся, можем засвидетельствовать и присяг-

זעהען מיט אונזערע אויגען, ווי די ציעג מעלקט זיך, הלואי זאָלען זיך אַלע אידישע ציעגען אַזוי מעלקען! הערט איהם נישט, דעם שניידער, וואָס ער וועט אייך דערצעהלען פזמונות! איהר זאָלט זיך נישט קעהרען צו די ווערטער פון די פערדאָרבענע לייט, לאָזען פערשטאָפּט ווערען די מיילער, וואָס רעדען שקרים! שלום זאָל זיין צו אייך און שלום זאָל זיין צו אַלע אידען פון איצט און ביז אייביג און אייביג.

„די רעד פון אייערע יונגערע ברידער, וואָס וואַלגערען זיך אינ'ם שטויב פון אייערע פיס:

„נאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הרב בהרב ז"ל... ונאום הענ׳יך גאָרגעל, יקותיאל שמאַראָווידלע, שעפּסעל קאַרטאָפעל, פישעל קאַטשאַלקי, בערעל בראָנפען, ליב וואָרעטשאָק, אלי פּעטעלעלע".

אז דער רב האָט איבערגעלייענט פאַר די בעלי־מלאכות דעם דאָזיגען בריעף, זענען זיי געוואָרען נאָך מעהר אָנגעצונדען. „אהא! קאָזאָדאָיעווקער שקצים! מע מאַכט נאָך פון אונז חוזק?! באַדארף מען זיי בעווייזען דרך־ארץ. שער און אייזען אונזער פאָלק — עמך!"... און מע האָט באַלד געמאַכט א נייע אסיפה, געשיקט נאָך בראָנפען, און ס'איז געבליבען, מע זאָל נעמען די שענע ציעג און מען זאָל געהן גלייך קיין קאָזאָדאָיעווקע איבערקעהרען דעם מלמד מיט דעם חדר מיט דער גאַנצער שטאָדט!

אומר ועושה — געזאָגט און געטהאָן. חברה האָבען זיך צונויפגעקליבען א שטיק זעכציג בעלי־מלאכות: שניידערס, שוסטערס, סטאָליערס און קאָוועלים, קצבים, העקערס, אנשי־חיל, געזונדע יונגען, איינס אין איינס, אָנגעוואָפּענטע מיט כלי־זיין — ווער מיט א הילצערנעם ארשין, און ווער מיט איין אייזערן פרעסעל, ווער מיט א קאָפּיט פון א שטיוועל, ווער מיט א האַק און ווער מיט א האמער, און ווער מיט גלאַט אַזוי פון בעל־הבתישקייט: א קאַטשאַלקע, א ריבאייזען, אָדער א קאָלאָדאַטש־מעסער, — און ס'איז געבליבען, מע זאָל געהן גלייך אין קאָזאָדאָיעווקע אויף מלחמה, להרוג, לאבד ולהשמיד — הרג'ענען, פערליערען און פערטילינגען! איין מאָל פאַר אַלע מאָל — האָבען חברה געזאָגט: —

תמות נפשי עם פלשתים — דער טוידט זאָל זיי זיין און איין עק זאָל דאָס האָבען!

— שאַט, רבותים! — רופט זיך אָן איינער פון דער חברה פועל־צדק. — איהר זענט שוין גרייט אויפ'ן פּירפּאָלעק, פאַרטיג אָרום און אָרום, ואיה השה — וואו איז די ציעג?

— יאָ, זעהט־נאָר, וואו איז ערגיץ אהינגעקומען דער גלגול?

— אנטרונען געוואָרען!

— נישט קיין נארישער גלגול! כלעבען, וואוהין האָט ער געקאָנט אנטלויפען?

— מסתמא אהיים, צום מלמד, וואָס פארשטעהסט דו דאָ נישט?

— משונע וועט ער ווערען! דו רעדסט, ווי א בהמה!

— ביזט אליין א פערד; וואו דען האָט ער געקאָנט אנטלויפען?

— בקיצור, וואָס טוינען די טענות? שריי היינט, שריי מאָרגען, והילד איננו — נישטאָ קיין ציעג...

. . . .

קאפּיטעל יג.

כעת — אצינד לאָזען מיר איבער דעם פער'כישופ'טען שניידער זיך ראנגלען מיט'ן מלאך־המות און חברה בעלי־מלאכות זיך גרייטען צו מלחמה, און מיר געהען־אריבער צום גלגול, דאָס הייסט, צו דער ציעג.

нуть, что собственными глазами видели, как коза доилась, — дай бог всем еврейским козам доиться не хуже! Не слушайте этого портного, не верьте его россказням! Не обращайте слуха вашего к речам недостойных! Да будут заткнуты уста, извергающие ложь! Мир да будет вам, мир всем евреям отныне и во веки веков!

К сему — ваши младшие братья, пресмыкающиеся в пыли у ваших ног:

Раввин такой-то, сын раввина такого-то, царство ему небесное, и раввин такой-то, сын раввина такого-то, царство ему небесное... Генох Горгл, Кусиел Шмаровидло, Шепсл Картофель, Фишл Качалка, Берл Водка, Лейб Воречок, Эля Петелеле».

Когда раввин прочел это письмо, ремесленники возмутились еще больше. «Ага! Козодоевские пересмешники! Еще издеваются! Надо их проучить! Наш брат — мастеровой! Наш цех — утюг да ножницы!»

Тут же устроили новое собрание, снова послали за водкой и решили взять эту хваленую козу, направиться прямо в Козодоевку и перевернуть там вверх дном хедер с его меламедом и весь город!

Сказано — сделано! Собралось человек шестьдесят: портные, сапожники, столяры, кузнецы, мясники — народ боевой, парни здоровые, один в одного, вооруженные: кто деревянным аршином, кто утюгом, кто сапожной колодкой, кто топором, а кто молотком... Иные взяли с собой кое-что из хозяйственной утвари: скалку, терку или секач... Решено было немедленно идти в Козодоевку войной — убивать, уничтожать, истреблять!

— Раз навсегда! — заявили вояки. — *«Да погибнет душа моя вместе с филистимлянами!»* Смерть им, и дело с концом!

— Погодите, уважаемые! — сказал вдруг один из членов братства «Благочестивый труженик». — Вы уже готовы в поход? Совсем уже собрались? *«А где же агнец?»* Куда девалась коза?

— И правда, куда запропастился оборотень?

— Исчез!

— Неглупый оборотень, право! Однако куда же он мог удрать?

— Домой, наверно, убежал! К меламеду! Чего ты тут не понимаешь?

— С ума ты спятил! Рассуждаешь, как осел!

— Сам скотина! А куда же он еще мог убежать?

Словом, о чем спорить? Кричи не кричи, *«а дитяти нет»* — козы не стало...

. . . .

Глава тринадцатая

Теперь оставим заколдованного портного, борющегося со смертью, и ремесленников, готовящихся к войне, и перейдем к оборотню, то есть к козе.

Оборотень, увидев суматоху, которая поднялась в городе, подумал: к чему ему вся эта канитель? Что пользы быть привязанным к портному, таскаться с этим чудаком туда и обратно и подыхать с голоду? Не лучше ли бежать куда глаза глядят? Лишь бы не скитаться!

И наш молодец дал ходу! Он бежал стремглав, как безумный, не чуя под собою земли. Перепрыгивал через

דער גלגול, אז ער האָט דערזעהען די בהלה, וואָס איז געוואָרען אין שטעדטעל, האָט ער זיך מיישב געווען: וואָס טויג איהם דער מסחר? וואָס נוצט איהם זיין צונעבונדען צום שניידער, ארומשלעפּען זיך מיט דעם שלים־מזל'ניק הין און צוריק און פּגר'ען פון הונגער? אמעהר, וועט ער בעסער לויפען אין דער וועלט אריין, וואו די פיס וועלען טראָגען! אבי ניט זיין נע־ונד! און אונזער חברה־מאַן האָט געמאַכט פּליטה נאָר אויף איין אנדער אופן, געלאָפען משונע'נערווייז, נאָר ניט געפיהלט די ערד אונטער זיך, נישט געקוקט אויף דרך־ארץ, געשפּרונגען איבער אידען און ווייבער, אָנגעמאַכט איין אומגליק, א חורבן אין מארק — סכנת־נפשות! איבערגעקעהרט טישלעך מיט ברויטלעך און פּלעצלעך, מולטערס מיט ווײַנשעל און מיט ווייִמפּערלעך, געשפּרונגען איבער טעפּ און גלאָזוואַרג, געשליידערט, געשמיצט און געבראָכען — טראַך־טאַרעראַך! צווישען די ווייבער איז געוואָרען א בהלה, א קוויטשעריי: „ווער איז?... א שלים־מזל!... א ציעג!... א באַשעפעניש!... א גלגול!... א קלאָג צו מיר!... אוי, איין אומגליק!... וואו איז ער?... אָן איז ער!... חאַפּט איהם!... לאָז מען איהם חאַפּען! חאַפּען!“... און א גאַנצע חאַליאַסטרע אידען מיט פערקאַטשעטע פּאָלעס און ווייבער מיט אונטערגעשטעקטע קליידלעך, מחילה, האָבען זיך געלאָזט לויפען איינער איבער'ן אנדערען. נאָר אומזיסט: אונזער חברה־מאַן האָט דערפיהלט וואָס הייסט פ ר י י ה י י ט, האָט ער זיך געלאָזט לויפען וואו די אויגען טראָגען.

אין דער שניידער נעבאך?... און דער היוצא־לנו־מזה?... און דער מאי־קא־משמע־לן פון דער מעשה? — וועט פרעגען דער לעזער. צווינגט מיך נישט, קינדער! דער סוף איז געווען נישט קיין גוטער סוף. אָנגעהויבען האָט זיך די מעשה זעהר פריילעך, און אויסגעלאָזט האָט זי זיך, ווי דאָס רוב פריילעכע געשיכטעס, אוי־וועה, זעהר טרויעריג... און מחמת איהר קענט דעם מחבר פון דער געשיכטע, אז ער איז בטבע ניט קיין מרה־שחורה'ניק און האָט פיינד קלאָגעדיגע און האָט ליעב בעסער לאכענדיגע מעשיות, און מחמת איהר קענט איהם און ווייסט, אז ער האָט פיינד „מאָראל“ און זאָגען מוסר איז ניט זיין דרך, — לכן געזעגענט זיך מיט אייך דער פערפאַסער מתוך שחוק, לאכענדיג, און ווינשט אייך, אז אידען, און גלאַט מענשען אויף דער וועלט, זאָלען מעהר לאכען איידער וויינען. לאכען איז געזונד. דאָקטוירים הייסען לאכען...

мужчин и женщин, нанося людям убытки, учинил разгром на базаре!.. Он опрокидывал столы с хлебом и плюшками, корыта с вишнями и смородиной, скакал по горшкам и стеклянной посуде, швырял, разбрасывал, крушил — трах-тарарах!.. Женщины всполошились, завизжали: «Кто такой?.. Что такое? Что за несчастье!.. Коза!.. Оборотень!.. Горе мое горькое! Напасть!.. Где он?.. Вон он!.. Ловите его!.. Пусть его поймают!.. Поймают!..»

И целая орава мужчин с подвернутыми полами и женщин с подоткнутыми, извините, подолами пустились бежать, обгоняя друг друга. Но все напрасно! Наш молодец, почуяв свободу, мчался очертя голову!

— А несчастный портной? А вывод? А мораль какая из всей этой истории? — спросит читатель.

— Не принуждайте меня, дети! Конец нехороший. Началось все очень весело, а кончилось, как и большинство веселых историй, очень печально...

А так как вы знаете, что автор этого рассказа по натуре не меланхолик и плачевным историям предпочитает смешные, и так как вы знаете, что он не терпит «морали», что читать нравоучения не в его обычае, то сочинитель прощается с вами, добродушно смеясь, и желает вам, чтобы и евреи, и все люди на земле больше смеялись, нежели плакали...

Смеяться полезно. Врачи советуют смеяться...

ЗАКОЛДОВАННЫЙ ПОРТНОЙ

Впервые напечатано отдельным изданием под названием «Повесть без конца», Варшава, 1901.

Стр. 8. *Коробочный сбор* — налог на кошерное мясо (дозволенное иудейской религией к употреблению); сдавался царским правительством на откуп, а откупщик выколачивал его из еврейской бедноты.

Терах и *Ишмоел* — библейские персонажи Фарра и Измаил. Согласно преданию, первый — отец патриарха еврейского народа Авраама, второй — сын Авраама.

Талмуд — многотомный сборник еврейских догматических, религиозно-философских, правовых, моральных и бытовых предписаний; сложился в течение многих веков (IV в. до н. э. — IV в. н. э.).

«Приличествует бедность Израилю, як червонии красны дивке Хивре...» — Хивро — по арамейски белое, Хивря — украинское женское имя (уменьшительное от Февронии). Обыгрывая созвучие этих слов, Шимен-Эле построил фразу из талмудического поучения («Бедность так к лицу Израилю, как красная сбруя белому коню, ибо она смягчает сердце и смиряет гордость») и украинской поговорки.

Стр. 9. *«...ему соответственная».* — Имеется в виду библейское изречение: «И сказал господь бог: не хорошо быть человеку одному; сотворим ему помощника, соответственного ему».

«Каждому еврею положена своя доля...» — то есть каждый еврей, согласно Талмуду, имеет удел в будущем мире.

Стр. 10. *Меламед* — учитель хедера, начальной еврейской религиозной школы.

«Аскакурдэ дебарбантэ» — бессмысленное сочетание, напоминающее по звучанию слова из Талмуда.

Стр. 14. *Раби Пимпом* — вымышленное имя законоучителя Талмуда.

Стр. 15. *«Ни жала, ни кружала...»* — искаженная поговорка: «Не хочу ни меду твоего, ни жала твоего».

Стр. 16. *Талескотн* (арбеканфес) — четырехугольное полотнище с круглым вырезом в центре и шерстяными кистями (цицес) по углам. Религиозные евреи носят его под верхней одеждой.

Цафро тово, лемо́рей дехайто, декупо демахто — слова, напоминающие талмудическое изречение: «Доброе утро хозяину (от) портного, (от) игольного ушка».

Стр. 17. *Ребе* — здесь: учитель хедера.

Рово — законоучитель Талмуда.

Стр. 20. *Кантор* — священнослужитель, читающий нараспев молитвы у аналоя во время синагогального богослужения.

Стр. 22. *«Эйн койцим бифройцим»* — бессмысленный набор слов, напоминающий талмудическую фразу.

Стр. 25. *Талес* — молитвенное облачение.

Филактерии (тефилн) — коробочки, к которым прикреплены ремни. В коробочках помещены написанные на пергаменте библейские тексты. Во время утренней молитвы в будние дни верующие евреи надевают их на лоб и на левую руку.

Стр. 27. *Лехаим!* — За жизнь (здравица)!

Стр. 29. *Дайен* — помощник раввина.

Стр. 31. *«Ничто не ново под солнцем»* — стих из библейской книги Когелет (Екклезиаст). Согласно традиции, ее автором считается царь Соломон.

Стр. 36. *Содом* — город, который, согласно библейской легенде, был погублен богом за грехи его жителей.

Стр. 38. *Акцизник* — здесь: откупщик налога на винно-водочные продукты.

...как говорит царь Давид в «Песни Песней». — Автором библейской книги «Песнь Песней» традиция считает царя Соломона, а не Давида.

Стр. 41. *«Шма, Исроэл»* — начальные слова одноименной молитвы, которые громко произносятся верующими евреями в минуту опасности.